

HYDERABAD LEGISLATIVE ASSEMBLY

PART II—PROCEEDINGS OTHER THAN QUESTIONS AND ANSWERS

CONTENTS

	PAGE
<i>General Budget—Demands for Grants. . .</i>	1551-1647
Demand No. 1—Taxes on income other than Corporation Act Rs. 55,000	
„ „ 5—Cost of Stamps supplied from State Stamp Stores Rs. 2,07,700	
„ „ 9—General Sales Tax—Rs. 9,87,750	
„ „ 10—Inter State Transit Duties —Rs. 84,94,950	
„ „ 17—District Administration—Rs. 14,68,700	
„ „ 21—Department of Mines and Geology—Rs. 1,11,000	
„ „ 36—Industries—Rs. 19,04,492	
„ „ 40—Bureau of Economics and Statistics Dept. —Rs. 7,08,700.	
„ „ 45—State Employees Life Insurance Scheme —Rs. 2,78,800	
„ „ 50—Air-risk Scheme—Rs. 8,500	
„ „ 51—Partnership Act—Rs. 48,000	
„ „ 63—Pensions—Rs. 1,65,27,000	
„ „ 64—Commuted Value of Pensions—Rs. 6,00,000	
„ „ 65—Stationery and Printing—Rs. 82,07,000	
„ „ 66—Donations—Rs. 4,00,000	
„ „ 77—Miscellaneous—Rs. 1,60,000	
„ „ 82—Irrecoverable Advances Written off—Rs. 1,000	
„ „ 94—Commutation of Pensions—Rs. 6,00,000	
„ „ 96—Loans and Advances—Rs. 1,65,84,880	
„ „ 97—Advances repayable—Rs. 18,68,130	

Note :—* at the commencement of the speech denotes
confirmation not received.

THE HYDERABAD LEGISLATIVE ASSEMBLY

Monday 29th March, 1954

The House met at Nine of the Clock

[MR. SPEAKER IN THE CHAIR]

Questions and Answers

(SEE PART I)

General Budget – Demands for Grants

Mr. Speaker : We shall take up questions in the afternoon. Now, the Minister for Finance may move his Demands.

Demand No. 1—Taxes on Income other than Corporation Tax
Rs. 55,000.

The Minister for Finance, Statistics, Commerce & Industries

(*Shri V. K. Koratkar*) : Sir, I beg to move :

“ That a sum not exceeding Rs. 55,000 under Demand No. 1 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 5—Cost of Stamps supplied from State Stamp Stores
Rs. 2,07,700.

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

“ That a sum not exceeding Rs. 2,07,700 under Demand No. 5 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

Mr. Speaker : Motion moved.

*Demand No. 9—Other Taxes and Duties A. Collection Charges
(I) Sales Tax—Rs. 9,87,750*

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

“ That a sum not exceeding Rs. 9,87,750 under Demand No. 9 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

Mr. Speaker : Motion moved :

Demand No. 10—Inter State Transit Duties—Rs. 34,94,950.

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move.

“ That a sum not exceeding Rs. 34,94,950 under Demand No. 10 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

Mr. Speaker : Motion moved :

*Demand No. 17—General Administration Inspection & Accounts F. Dist. Administration Excluding
Other Establishment—Rs. 14,63,700.*

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

“ That a sum not exceeding Rs. 14,63,700 under Demand No. 17 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

Mr. Speaker : Motion moved :

*Demand No. 21—Scientific Departments—Departments of
Mines and Geology—Rs. 1,11,000*

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

“ That a sum not exceeding Rs. 1,11,000 under Demand No. 21 be granted to the Rajpramukh to defray the several

charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

Mr. Speaker : Motion moved.

*Demand No. 36—Industries & Supplies—A. Industries—Rs.
19,04,492.*

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

"That a sum not exceeding Rs. 19,04,492 under Demand No. 36 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

Mr. Speaker : Motion moved.

*Demand No. 40—Bureau of Economic & Statistics Departments
—Rs. 7,08,700.*

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

"That a sum not exceeding Rs. 7,08,700 under Demand No. 40 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

Mr. Speaker : Motion moved :

*Demand No. 45—State Employees Life Insurance Scheme—
Rs. 2,73,800*

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

"That a sum not exceeding Rs. 2,73,800 under Demand No. 45 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 50—Air Risk Scheme—Rs. 3,500.

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

“ That a sum not exceeding Rs. 3,500 under Demand No. 50 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 51—Partnership Act—Rs. 4,300

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

“ That a sum not exceeding Rs. 4,300 under Demand No. 51 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

Mr. Speaker : Motion moved.

*Demand No. 63—Superannuation Allowances & Pensions—
Rs. 1,65,27,000.*

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

“ That a sum not exceeding Rs. 1,65,27,000 under Demand No. 63 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

Mr. Speaker : Motion moved.

*Demand No. 64—Commuted Value of Pension; Financed
from Ordinary Revenue—Rs. 6,00,000*

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

“ That a sum not exceeding Rs. 6,00,000 under Demand No. 64 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 65—Stationery and Printing—Rs. 33,07,000.

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move:

“That a sum not exceeding Rs. 33,07,000 under Demand No. 65 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 66—Miscellaneous—A. Donations
for Charitable Purposes—Rs. 4,00,000.

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

“That a sum not exceeding Rs. 4,00,000 under Demand No. 66 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending the 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 77—G. 4.6 & A. Loss of Treasure
and Lapses Refunded, Miscellaneous and expenditure from
E.P.T. Fund—Rs. 1,60,000.

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

“That a sum not exceeding Rs. 1,60,000 under Demand No. 77 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 82—Irrecoverable Advances Written
off—Rs. 1,000.

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

“That a sum not exceeding Rs. 1,000 under Demand No. 82 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

1556   29th March, 1954.

*General Budget—Demands
for Grants*

Mr. Speaker : Motion moved.

*Demand No. 94—Payment of Commuted Value of Pensions -
Rs. 6,00,000.*

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

“That a sum not exceeding Rs. 6,00,000 under Demand No. 94 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

Mr. Speaker : Motion moved.

*Demand No. 96—Loans and Advances by the State Government—
Rs. 1,65,84,930.*

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

“That a sum not exceeding Rs. 1,65,84,930 under Demand No. 96 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 97—Advances Repayable—Rs. 18,68,130.

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

“That a sum not exceeding Rs. 18,68,130 under Demand No. 97 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

Mr. Speaker : Motion moved.

*Demand No. 1—Taxes on Income other than Corporation tax—
Rs. 55,000*

Taxes on Income other than Corporation Tax

Shri M. Kondal Reddy (Kunaram) : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 1 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Taxes on Agricultural Income

Shri Ch. Venkatrama Rao (Karimnagar) : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 1 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Taxation Policy of the Government on Agricultural Income

Shri J. Anand Rao (Sirsilla-General) : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 1 be reduced by Re. 1.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 5—Cost of Stamps supplied from State Stamps Stores—Rs. 2,07,700.

Inadequate Supply of Stamps

Shri Ch. Venkatrama Rao : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 5 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

*Demand No. 9—Other Taxes & Duties A. Collection Charges (i)
Sales Tax—Rs. 9,87,750.*

Inadequate Staff in the Sales Tax Department

Shri R. P. Deshmukh (Gangakhed) : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 9 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Method of Collection of Sales Tax

Shri R. P. Deshmukh : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 9 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Method of Assessment of Sales Tax

Shri R. P. Deshmukh : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 9 be reduced by Re. 1.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Working of the Sales Tax Department

Shri K. R. Veeraswamy (Kalvakurthy—Reserved) : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 9 be reduced by Re. 1.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 10—Inter State Transit Duties—Rs. 34,94,950.

Working of the Customs Department

Shri Syed Hasan (Hyderabad—City) : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 10 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Working of Customs Nakas on the Borders of the State

Shri Madhav Rao Patil (Hadgaon) : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 10 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Levy of Export Duty

Shri Madhav Rao Patil : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 10 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Customs Duties Including Surcharge

Shri B. D. Deshmukh (Bokhardan—General) : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 10 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

*Demand No. 17—General Administration, Inspection & Accounts
F. District Administration Excluding other Establishment—
Rs. 14,68,700.*

‘Go Slow’ Method & Irregularities in District Administration

Shri Gopidi Ganga Reddy (Nirmal—General) : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 17 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Functioning of the District Treasuries

Shri Ch. Venkatrama Rao : I beg to move;

“That the grant under Demand No. 17 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Maladministration in District Offices

Shri M. Kondal Reddy : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 17 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

*Demand No. 36—Industries & Supplies A. Industries—
Rs. 19,04,492.*

Closure of Industries in the State

Shri Syed Akhtar Hussain (Jangaon) : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Policy of the Government Regarding Expansion of Industries

Shri Syed Akhtar Hussain : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Expansion of Cottage Industries

Shri G. Hanumanth Rao (Mulug) : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Industrial Policy of the Government

Shri R. P. Deshmukh : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Administrative Policy and Negligence of the Department to check Illegal Weights and Measures especially in the twin Cities

Shri Syed Hasan : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Training of Harijans for Tannery works

Shri P. Laxmiah (Nalgonda—Reserved) : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Expansion of Small Scale Industries

Shri G. Hanumanth Rao : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Policy of the Government Regarding Cottage Industries

Shri G. Hanumanth Rao : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

*Unemployment of the Working Class due to Mismanagement
of Industries*

Shri Ch. Venkatrama Rao : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Working of the Weights and Measures Department

Shri R. P. Deshmukh : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Failure of Government to Improve the Nirmal Industry

Shri Gopidi Ganga Reddy : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved :

Demand No. 40—Bureau of Economics and Statistics Department—Rs. 7,08,700.

Utility of the Bureau of Economics

Shri K. R. Veeraswamy : I beg to move :

“ That the grant under Demand No. 40 be reduced by Rs. 1.”

Mr. Speaker : Motion moved :

Demand No. 63—Superannuation Allowances & Pensions—Rs. 1,65,27,000.

Delay in Payment of Pensions

Shri Gopidi Ganga Reddy : I beg to move :

“ That the grant under Demand No. 63 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 65—Stationery and Printing—Rs. 33,07,000.

Working of the Stationery & Printing Department

Shri J. Anand Rao : I beg to move :

“ That the grant under Demand No. 65 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 94—Payment of Commuted Value of Pensions—Rs. 6,00,000.

Shri Syed Hasan : I beg to move :

“ That the grant under Demand No. 94 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 96—Loans and Advances by the State Government—
Rs. 1,65,84,930.

Loans to Municipalities, Civil Supplies, etc.

Shri Ch. Venkatrama Rao : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 93 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Policy of the Government in not giving Loans to non-Gazetted Employees

Shri G. Hanumanth Rao : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 96 be reduced by Rs. 100.”

Mr. Speaker : Motion moved.

Policy of the Government in giving Loans and Advances.

Shri K. Ananth Ram Rao (Deverkonda) : I beg to move :

“That the grant under Demand No. 96 be reduced by Re. 1.”

Mr. Speaker : Motion moved :

شری سی۔ ایچ۔ وینکٹ رام راؤ۔ مسٹر اسپیکر سر۔ سب سے پہلے میں فینائس منسٹر صاحب کی توجہ ڈسٹرکٹ ٹریزوریز (District treasuries) کی طرف مبذول کرنا چاہتا ہوں۔ سال دیرھ سال سے یہ شکایتیں آرہی ہیں کہ پرائمری اسکولس کے ٹیچرس کی سالیئریز (Salaries) وقت پر نہیں مل رہی ہیں۔ جب یہ شکایت کی جاتی ہے تو ٹریزری آفسس (Treasury offices) کی طرف سے یہ جواب دیا جاتا ہے کہ ان کے پاس کافی اسٹاف نہیں ہے جس کی وجہ سے وہ بیلنس (Pay Bills) کی جلد تقیج نہیں کر سکتے اس ضمن میں ایک سے زیادہ مرتبہ سوالات کئے گئے اور ریپریزنٹیشنس کئے گئے اور جب کبھی منسٹر صاحب کی توجہ میں اس چیز کو لایا گیا وہ اپنی مجبوری کا اظہار کرتے رہے ایک سال سے زیادہ عرصہ ہو گیا کہ پرائمری اسکولس کے ٹیچرس کی یہی حالت بدستور باقی ہے۔ کئی اضلاع سے اس قسم کی شکایتیں آرہی ہیں کہ چھ چھ مہینے سے انہیں تنخواہیں نہیں ملی ہیں۔ ان کے بلس منظور نہیں ہوتے ہیں۔ یہی حال ضلع کریم نگر کا بھی ہے۔ جن اضلاع میں کیوآرڈینیشن میٹنگ

(Coordination meeting) ہوتی ہیں تو ہم نے اس سوال کو وہاں بھی پیش کیا لیکن وہاں بھی کافی اسٹاک نہ ہونے کا حوالہ ٹریزری آفیسر کی طرف سے دیا گیا۔ بہر حال یہ وہ نکالیف ہیں جن کو دور کرنا نہایت ضروری ہے۔ چونکہ منسٹر صاحب فینانس منسٹر ٹریزری آفیسر کے بھی ذمہ دار ہیں اس لئے انہیں اس طرف دھیان دینا چاہئے۔ میں ونٹی کروں گا کہ وہ اس طرف توجہ کر کے اسٹاف اگر کم ہے تو اس میں زیادہ سے زیادہ اضافہ کریں اور ان موجودہ نکالیف کو رفع کریں۔

دوسری چیز یہ کہ مینوسپالیٹیز کی جو حالت ہے وہ منسٹر صاحب اچھی طرح جانتے ہیں۔ بہت سے مینوسپالیٹیز کا بجٹ ڈیفیسٹ (Deficit) ہے۔ اشیاء کی قیمتوں کا جو اتار چڑھاؤ ہے جس کے طور پر نتیجتاً معاشی بحران کا سامنا کرنا پڑ رہا ہے جس کی وجہ عوام مزید ٹیکس دینے کے قابل نہیں ہیں میں منسٹر صاحب سے ونٹی کروں گا کہ جہاں جہاں کا بجٹ ڈیفیسٹ ہے اون کو لون (Loan) کے طور پر ضرور کچھ نہ کچھ ضروری امداد دیں۔ خود منسٹر صاحب ایسا سمجھتے ہیں کہ مینوسپالیٹیز کے قیام سے ڈیموکریسی کا تجربہ اب ہو رہا ہے اور صحیح معنوں میں ڈیموکریسی کا قیام عمل میں آ رہا ہے اس لئے ان کی زیادہ سے زیادہ ہمت افزائی کرنا چاہئے ورنہ ڈیفیسٹ بجٹ میں کام چلانا دشوار ہو جاتا ہے۔ اس لئے انہیں زیادہ سے زیادہ فنڈس الاٹ (Funds Allot) کر کے اس کام کو آگے بڑھانا چاہئے۔ جیسا کہ منسٹر صاحب جانتے ہیں کہ ڈیموکریسی کے لئے میدان کو سازگار بنانا ضروری ہے اس لئے یہ بھی ضروری ہو جاتا ہے کہ مینوسپالیٹیز کو زیادہ سے زیادہ فنڈس الاٹ کئے جائیں۔

تیسری چیز اگر ریکلچرل انکم ٹکس کے بارے میں میں یہ کہوں گا کہ جب یہ ایکٹ آیا تو ہم نے یہ کہا تھا کہ دس ہزار کی آمدنی والوں پر عائد کرنے کی بجائے کم از کم پانچ ہزار کی آمدنی ہی سے اگر ریکلچرل انکم ٹکس عائد کرنا چاہئے۔ اس وقت منسٹر صاحب نے بھی حاسی بھری تھی کہ میں بھی اس پر غور کر رہا ہوں۔ لیکن چھ مہینے کا عرصہ گزر چکا اب تک اس طرف کیا قدم اٹھایا گیا ہے معلوم نہ ہو سکا۔ میں کہوں گا کہ اگر ریکلچرل انکم ٹکس پانچ ہزار آمدنی والوں پر بھی عائد کیا جانا چاہئے تھا۔ میں ایک اور بات یاد دلانا چاہتا ہوں۔ وہ یہ کہ اگر ریکلچرل انکم ٹکس کے ایریرس (Arrears) کے بارے میں ایک سوال کے سلسلہ میں میں نے یہ پوچھا تھا ”جن لوگوں نے ایریرس نہیں دیا ہے ان کی لسٹ پیش کی جائے کہ کتنا وصول طلب ہے۔“ اس سے میرا منشا یہ تھا کہ کتنے ایسے لوگ ہیں جو دے سکتے ہیں لیکن دینے سے گریز کر رہے ہیں لیکن کانفیڈنشل میٹرس (Confidential matters) کے نام پر اس کا جواب نہیں دیا گیا۔ بعض ایسے لوگ ہیں جو لاکھوں روپیہ کی آمدنی رکھتے ہیں لیکن وہ اس ٹکس کی زد میں نہیں آ رہے ہیں اور ایوڈ (Evade) کرنے کی کوشش کر رہے ہیں۔ میں منسٹر صاحب کی توجہ اس جانب مبذول کراؤنگا کہ ایسے لوگوں سے جلد از جلد ایریرس وصول کرنے کی کوشش کرنی چاہئے۔

چوتھے یہ کہ انڈسٹریز کے تعاقب سے میں صرف ایک بات کہہ کر اپنی تقریر کو ختم کروں گا۔ ایک سے زیادہ مرتبہ کہا گیا کہ کئی ایسے انڈسٹریز ہیں جو لاس (Loss) میں چل رہے ہیں۔ ہوسکتا ہے کہ چند ایسے بھی انڈسٹریز ہوں جو فائدہ سے چل رہے ہوں لیکن زیادہ ایسے ہیں جو لاس میں چل رہے ہیں۔ ہٹی گولڈ مائنس اور سنگرینی کالریز کے بارے میں ایک سے زیادہ مرتبہ توجہ دلائی گئی ہے کہ وہاں کے ڈائریکٹرز کو جو تنخواہ وغیرہ دی جاتی ہے وہ بہت زیادہ ہے۔ ہم اس اضافہ تنخواہ کو برداشت کرنے کے لئے تیار نہیں ہیں۔ ان انڈسٹریز کے شیئر ہولڈرز کمیٹی کے منسٹر صاحب صدر ہیں کیوں کہ ان میں ۸۰ فیصد شیئرس مائنس میں گورنمنٹ کے ہیں۔ اس لحاظ سے منسٹر صاحب پر پوری ذمہ داری عائد ہوتی ہے کہ وہ ڈائریکٹرز کی اس زائد تنخواہ کو کم کرنے کی جانب توجہ کریں۔ مسٹر جگپانی سنگرینی کالریز کا آپریٹو ڈائریکٹر ہے ان کو تین ہزار پانچ سو روپیہ آتی۔ جی تنخواہ دی جاتی ہے۔ تین سو روپیہ ہاؤز رنٹ دیا جاتا ہے۔ ان کے لئے دس نوکر ہیں جن پر چھ سو روپیہ خرچ ہوتا ہے۔ بیوی بیمار ہوتی ہیں تو ان کی بیماری کے مصارف برداشت کئے جاتے ہیں اور ان کا اکسرس ٹریٹمنٹ (X-Ray) بمبئی میں کیا جاتا ہے۔ اس کے علاوہ انہیں کارالونس تین روپیہ ملتا ہے۔ انہیں ایک کار علاؤ الدین صاحب نے پریزنٹ دی تھی جس کو انہوں نے اٹھارہ ہزار روپیہ میں کمپنی کو فروخت کر دیا۔ دوسری جگہ مثلا اسبستاز کمپنی (Asbestos Company) وغیرہ میں کمیٹیوں میں جاتے ہیں تو انہیں (۸۰) روپیہ ڈیلی الونس (Daily Allowance) ملتا ہے۔ اور جب کبھی وہ بمبئی اور کلکتہ جلتے جاتے ہیں تو انہیں ٹی۔ اے۔ (T.A.) اور ریلوے پاس (فرسٹ کلاس) بھی دی جاتی ہے اور (T.A.) تو الگ ملتی ہے۔ یہ ٹی۔ اے اور ریلوے پاس یکمشت حکومت کو دھوکہ دینے کے مترادف نہیں ہیں؟

اون کے کمپلیری کنٹریوشن ٹو پراویڈنٹ فنڈ کے لئے (۲۷۵) روپیہ پر منہ۔ لیو کیلے (۲۵۰) روپیہ اور ڈیپوٹیشن الونس تین سو روپیہ۔ اس طرح ہزاروں لاکھوں روپیہ ہر سال صرف ایک شخص پر خرچ کئے جاتے ہیں۔ ہٹی گولڈ مائنس اور سنگرینی کے آپریٹو ڈائریکٹر کا بھی یہی حال ہے۔ اگر اس طرح کثیر رقم خرچ کی جائے گی تو انڈسٹریز لاس میں نہیں چلے گی؟ اس پر آنریبل منسٹر صاحب کو سوچنا چاہئے۔ اور کم پیسے خرچ کر کے اچھے سے اچھے ہیٹلز حاصل کرنے کی کوشش کرنا چاہئے۔ اتنا غیر معمولی پیسہ ایک ہی شخص پر خرچ کرنے کی کوشش نہ کی جائے۔ یہی میری ونٹی ہے۔ اتنا کہہ کر میں اپنی تقریر ختم کرتا ہوں۔

* Shri K.R. Veeraswamy : Mr. Speaker, Sir, when I addressed the Assembly the last time with regard to the administration of the Sales Tax Department I said several things, but the hon. Finance Minister was not present at that time. Therefore I have to repeat the same arguments.

The Sales Tax Department in Hyderabad has been modelled on the Madras Act, but the system of administration which we are following here is the single-point administration of the Bombay Government. Therefore an anomaly arises when we have to come down from the multiple taxation to single point administrative system. On account of this we are not in a position to collect as much tax as in Madras. Everytime it has been our experience that we are not able to collect the taxes we levy, properly. We prepare the budget estimates and we revise it and there is a wide gap between the two. Therefore, Sir, unless we change the structure of administration we will not be in a position to get that much tax as we can get after re-modelling it. Hon. Members may be aware that in Madras for every taluqa there is a Tax Officer and every 2 talukas there is a Deputy Tax Officer. Then there is an Assistant Tax Officer and over him a Commercial Tax Officer. Therefore the tax collection is intensified there. But in Hyderabad we are not in a position to get as much of revenue from taxes as in Madras,

I will now come to the General Sales-tax in Hyderabad. When we first introduced the luxury sales tax about seven years ago, we had about 8 to 9 officers administering the collection of the tax. At that time we were getting a revenue between 25 to 30 lakhs of rupees. Now we have changed over from the Luxury Sales-tax to the General Sales-tax. In 1950 the General Sales-tax Act was introduced in Hyderabad. Since then we find our tax collections haven't risen to the extent they ought to have. Shri C. Rajagopalachari introduced the Sales-Tax in 1938 as an alternative to the introduction of prohibition in Madras. They were able to collect about 85 lakhs then. After about 15 years, we find the collection of sales tax has increased to 19 to 20 crores. The question naturally arises that when the collections have risen so much in Madras, why it should not have risen in Hyderabad. This question can easily be answered. As I said unless we change the administrative machinery for collecting the tax, we will not be in a position to get the required revenue. I therefore appeal to the Minister concerned to change the system of administration and unless we do that we will not be in a position to get so much tax. We now find that there is a great amount of tax evasion on account of improper administration of tax in Hyderabad. In every district, we in Hyderabad have an Officer, then about 2 Inspectors, one or two

surveyors and an accountant and other staff. This kind of official administration finds itself unable to collect the tax properly, check evasion and therefore our resources are dwindling with regard to sales-tax. Therefore, I feel we have to increase our staff. We have to raise the number of officers, the number of surveyors, and accountants so that there will be a proper check in every taluka, even in villages. By this we will be in a position to increase our tax collections. Our aim is to see that as far as possible the tax burden on the people is reduced. Our excise revenue is dwindling. So also our land revenue resources are dwindling. We are in an expanding economy. We want to give more and more amenities to the people; we want to give more irrigation facilities, we want to increase the number of schools, we want to afford the greatest possible amenities in the field of social welfare. When this is our aim, I feel that excepting the sales-tax, there is no other system of taxation on which we can rely. Therefore, I feel that we should increase the number of officers. We have to remove this anomaly of implementing multi-point taxation through single point tax administration as is existing in Hyderabad now.

Coming to the Agricultural Income tax, we do not know whether there has been proper taxing in this field. As far as we can see the income from the Agricultural Income tax is not inspiring. During the last session, we passed an amendment Bill providing the taxing of agricultural products on the purchase turn over. We are not able to know how much tax has been collected under this head. As far as we can see we find that the income from Agricultural products is not so much. We are not aware of the reasons for this. I would request the hon. Minister for Finance to furnish the information with regard to the income from the taxing of purchases turn over of agricultural products.

I will now deal with another aspect of the Sales tax Department. We find that most of the people who have been recruited in this Department are non-technical people. This is a technical department. We require people having knowledge of commerce and accounts, whereas we find in this Department particularly, people who are retrenched from other departments. They are not conversant with the taxation principles or the tax system. People who do not know commerce or accounts are being imported into this Department. Such persons are not in a position to work in this Department or collect the taxes properly. This is

one of the reasons for the improper administration in this Department and if the Government wants better collection and levy of taxes, it ought to see that proper personnel are recruited—proper trained personnel are taken. Government should also see that the services of people who are technically qualified are not superseded and the people working formerly in this Department should be given their due share in the promotions. Otherwise people coming from other Departments, who do not know anything and who have to be treated and trained like novices will gain the upper hand and they will not be able to do anything, but would be whiling away their time. I therefore plead with the Minister that technical personnel should be taken in this Department. So many of our graduates who have technical and commercial degrees should be encouraged and recruited in this Department.

Coming to the principle of equity in taxation, we should see when we levy taxes it should affect not only the purse of the poor man but also the rich. Whereas we find that this is not the case in Hyderabad. We find medicines were formerly taxed, but dramatically enough medicines were exempted. The rich man lives on medicines and consumes a good lot of medicines. Naturally, if this is not taxed, the poor man will be hit hard. I will quote another example. Formerly cotton and cotton kapas was taxed at multi-points. Afterwards it was made single point and the last purchaser was taxed, who exported outside the State. In other words the man who consumes the export products are taxed. Why this anomaly and injustice to the last purchaser? The burden will be too great as per article 286 of the Constitution of India.

I will now speak about the tax on superfine cloth. Superfine cloth is now taxed at single-point. The wholesaler avoids the payment of tax. It would have been better if superfine cloth had been taxed at multi-point tax, and there would not have been so much of tax evasion. On account of the tax being collected at single-point the wholesalers are purchasing goods outside the State, not paying the tax there and when they come over here also they do not pay tax and thereby avoid the payment of tax at all. Ultimately, the retail merchants have to pay the tax. The hawkers in the streets avoid the payment of tax on account of the tax limit of Rs. 7,500. The hawker earns less than Rs. 7,500 and therefore avoids paying this tax. The wholesaler does not pay this tax and so does the hawker and naturally the middle-class retail merchant will also try to avoid

payment of sales tax. Therefore, we find that it would have been better that superfine cloth is taxed at multi-point.

Coming to the Bureau of Statistics and Economics, we find in this Department nothing but compilation of all data collected from the various journals coming into the State. Shri C. Rajagopalachari, the veteran administrator, did not find the necessity of retaining the Bureau of Economics in Madras. We do not know what kind of work this Bureau is doing. Even the Gorwala Committee said that this department is a white elephant and should be done away with. We find that in Hyderabad, the Bureau of Economics has become a sort of mutual admiration society. Recently we saw an album printed containing the photographs of all sorts of people who are not economists and who are not conversant with the industries. A big catalogue of their achievements is printed and circulated for general information. It looks to me that this Department has become more or less a propaganda organ for certain departmental officers. I do not know what kind of economic theories this Department has evolved, what kind of suggestions in the field of economics this Department has given to the Finance Department and what kind of action the Finance Department has taken on the suggestions put forward by the Bureau of Economics and what kind of proposals the Finance Department has put up to the cabinet and what kind of decisions the cabinet has taken on these suggestions. As far as we can see this Department is doing nothing but pampering and feeding a certain number of people. Beyond that it is not doing anything. If the Bureau of Economics has to be retained at all, it will have to make certain researches, evolve certain theories so that the Government may take advantage of them which will ultimately lead to the lessening of taxation on the common man and also yield increased revenue through proper administration of taxes. That will be the function of any department meant to give us the results of research in economics. Whereas, in Hyderabad it is not performing any of these functions. I hope the Minister concerned will go through the various aspects of the question: Whether the Department is functioning properly, whether it is in any way useful to the Finance Department, whether it has in the past produced any research journals or books, which have gone a long way in advising the Finance Department about tax collections, checking of tax evasions and ultimately proving a boon to the Government of Hyderabad.

श्री. माधवराव वयपानकर :—स्पीकर सर, माझी कटमोशन करोडगिरीचे कामकाज आणि अजून करोडगिरी बंद केली गेली नाही याबद्दल चर्चा करण्याविषयी आहे. आपण ज्या वेळेस निजामाच्या जुलमी राजवटीखाली होतो आणि त्या वेळी लोक फार त्रस्त झाले होते, त्या वेळेस स्वामी रामानंद आणि आजचे होम मिनिस्टर श्री. बिंदू आणि गोविंद भाभी श्राफ यांनी लोकांना मोठमोठी आश्वासने दिली व लोकांना निजामाच्या राजवटीविरुद्ध लढा करावयास सांगितले त्या वेळी गावोगांव जलसे झाले, झेंडावंदने झाली. या लोकांनी जी आश्वासने दिली होती त्यावरून लोकांना वाटत होते की आमचे लोकशाही सरकार आले म्हणजे आमचा त्रास दूर होईल. या दृष्टीने लोकांनी लढ्याला सुरवात केली, झेंडावंदने केली, वाटेल तसा सरकारचा मुकाबला केला, व विशेषतः या करोडगिरीच्या कामाकरिता कितीतरी लोक मेले असतील. मला माझ्या जिल्ह्यांतील कार्यक्रम माहीत आहे. माझ्या हद्दगांव तालुक्यांत, तो बॉर्डरवर असल्यामुळे, या बाबतीत लोकांनी बराच लढा दिला. माझे पुतणे श्री. जयवंतराव वयपानकर यांनी अंक सुद्धा करोडगिरीचा नाका शिल्लक ठेवला नव्हता. लहान नाकेच काय पण मोठे नाके सुद्धा यांनी जाळून टाकले होते व लाखो रुपये कार्यकर्त्यांना पुरविले. शेवटी त्यांनी आपला देह अजिंठापूर या न.क्यावर ठेवला.

मला सरकारला सांगावयाचे आहे की तुम्ही त्या वेळी दिलेले आश्वासन पुरे कां करीत नाही. त्या वेळी लोकांना वाटत होते की लोकशाही आल्यानंतर आतां आपल्यावर होत असलेला जुलूम दूर होईल पण अजून तसे काहीं झालेले दिसत नाही. करोडगिरीचा जुलूम अजून पूर्वी प्रमाणेच चालू आहे.

आज आमचे जे होममिनिस्टर बिंदू आहेत त्यांनीही लोकांना बरेच आश्वासने दिली होती. करोडगिरी बंद करू, खेड्यापाड्यातून शाळा काढून जवरीचे शिक्षण चालू करू, पण मला वाटते ते आतां आपली सर्व आश्वासने विसरले की काय ? मला त्यांना सांगावयाचे आहे की अगोदर कस्टम नष्ट करा, माझे मित्र श्री रुखमाजी पाटलांनी त्या दिवशी सांगितले की कस्टम हा राक्षस आहे. त्या मुळे बॉर्डरवरील लोकांना त्रास होत आहे. याची जाणीव फक्त बॉर्डरवर राहणाऱ्या लोकांनाच असू शकते की पलीकडील माल अलीकडे आणि अलीकडील माल पलीकडे पाठवतांना लोकांना काय त्रास होतो. आता स्वातंत्र्य आले, लोकशाही आली, तरी आमच्या डोंबल्यावर कस्टम आहेच. सर्व मुख्य अंक झाला तरी ही कस्टम कशाला पाहिजे? विद्यालंकार साहेबांनी सांगितले होते की कस्टम काढली पाहिजे पण त्यांनी असेही सांगितले होते की ही कस्टम व्यापाऱ्यावर बसते ती शेतकऱ्यावर बसत नाही. पण मला त्यांना सांगावयाचे आहे की व्यापारी माल घेताना शेतकऱ्याकडून कस्टम वसूल करून घेता. हे जे आमच्यावर कस्टमचे ओझे आहे ते लौकर दूर करा, नाही तर अंटाची किंमत अंटाच्या ओझ्यावर, अशी आमची गत होईल. अंक व्यापारी आपल्या अंटावर ओझे लादून बाजाराला चालला होता त्याने अंटावर अतके ओझे लादले होते की त्या ओझ्याखाली अंटा अगदी दबून गेला होता आणि शेवटी बाजारात आल्यावर अंटा मेला. लोक व्यापाऱ्याला विचारायचे की अहो व्यापारी दादा, अंटा मेला ना? तर तो सांगे की अंटाची किंमत अंटाच्या ओझ्यावर. अशी आमची गत होऊ देऊ नका.

मला सरकारला असे सांगावयाचे आहे की ज्या कस्टमकरिता लोकांनी आपले प्राण दिले ती कस्टम अजून कां कायम ठेवता, माझ्या बंधूना, ते कसे तुम्ही विसरता.

*شری آر۔ پی۔ دیشمکہ۔ مسٹر اسپیکر سر۔ ابھی شروع بہانہ دیتے ہوئے مسٹر سی پیج وینکٹ رام راؤ نے کہا کہ فینانس ڈپارٹمنٹ میں اگر وقت پر کام نہیں ہوتا تو اس میں اسٹاف بڑھانا چاہئے۔ مگر میں ہاؤز میں یہ کہنا چاہتا ہوں کہ دیگر ڈپارٹمنٹس کے مقابلہ میں فینانس ڈپارٹمنٹ میں زیادہ اسٹاف ہے۔ خاص کر پنشنس کا ذکر کرتے ہوئے انہوں نے کہا کہ چار چار پانچ پانچ سال تک پنشن کی منظوری نہیں ہوتی اس لئے اسٹاف بڑھانا چاہئے۔ لیکن ایسا نہیں ہے یہاں پہلے ہی سے زیادہ اسٹاف ہے۔ مسٹر اسپیکر سر۔ مدراس کا ریونیو حیدر آباد سے دگنا ہے اور وہاں پر صرف ۵ گزیٹڈ عہدہ دار اس ڈپارٹمنٹ میں کام کرتے ہیں۔ مگر ہم دیکھتے ہیں کہ ہمارا ریونیو مدراس سے کم ہونے کے باوجود ۱۸ گزیٹڈ عہدہ دار ہیں اور پھر بھی کام وقت پر نہیں ہوتا۔ وہاں مختلف سکشنس ہیں۔ اکونٹس کامرس اینڈ انڈسٹریز۔ ریونیو وغیرہ اور ہر سکشن کے لئے ایک سکرپٹری ایک اسسٹنٹ سکرپٹری۔ ایک جوائنٹ سکرپٹری اور نہیں معلوم کہ جوائنٹ سکرپٹری ٹو دی جوائنٹ سکرپٹری بھی ہے۔ اس کا ہمیں پتہ نہیں چلتا۔ اس طرح کے سکرپٹریز کے پوسٹس کیوں کریٹ (Create) کئے گئے ہیں جبکہ گوروالا کمیٹی نے حکومت کو یہ رکمنڈ کیا ہے کہ یہ پوسٹس اپالش ہونا چاہئے اور فینانس ڈپارٹمنٹ میں اکائی کی جانی چاہئے۔ اس کے بعد بھی یہ غیر ضروری پوسٹس کریٹ کئے گئے ہیں۔ مسٹر اسپیکر سر۔ میں کہوں گا کہ انڈیا میں کوئی ایسی مثال نہوگی جہاں ٹرانسفر کے لئے ایک اسسٹنٹ سکرپٹری کا پوسٹ رکھا گیا ہو ہمارے پاس ایسا کیوں کیا گیا۔ کیا گورنمنٹ کی نظر میں وہ پوسٹ ان نئسری (Unnecessary) نہیں ہے۔ لیکن پھر بھی جو کام وقت پر ہونا چاہئے وہ نہیں ہوتا دوسرے میں یہ کہوں گا کہ گوروالا کمیٹی نے جیسا کہ ابھی ایک آنریبل ممبر نے کہا کہ بیورو آف اکنامکس اینڈ اسٹائٹسٹک میں کمی کرنے کے لئے کہا رکمنڈیشن پر عمل کر کے خرچہ میں کمی کرنے کے بجائے اضافہ ہو رہا ہے۔ چنانچہ ۵۳-۱۹۵۴ء میں بیورو آف اکنامکس کے لئے جو رقومات رکھی گئی تھیں وہ ۴۳۸۹۰۰ تھیں لیکن اب وہ ۶۲۹۳۰۰ روپے تک پہنچ گئی ہیں۔ جب ایک ذمہ دار کمیٹی اکائی کیلئے رکمنڈ کرتی ہے تو اس پر عمل نہ کرتے ہوئے دیڑ دو لاکھ کا اور اضافہ کرتے ہیں۔ اسکا خاص طور پر میں آنریبل منسٹر کنسرٹڈ سے جواب چاہتا ہوں۔

جیسا کہ ابھی ایک آنریبل ممبر نے کہا اس کے پبلیکیشنس (Publications) کوئی خاص نہیں ہوتے۔ اور ویالوئس (Valueless) ہوتے ہیں۔ جو اسٹیٹسٹکس (Statistics) اور ڈیٹا (Data) دیا جاتا ہے وہ ان کرکٹ ہوتا ہے۔ اس سے عوام یا گورنمنٹ کو کوئی فائدہ نہیں ہوتا۔ بیورو آف اکائمنٹس میں کمی کی جانی چاہئے۔ اور اس پر جو غیر ضروری صرفہ ہو رہا ہے اسکو بھی کم کیا جاسکتا ہے۔

لونس کے بارے میں مجھے یہ کہنا ہے کہ لونس ٹو میونسپالٹیز اینڈ سیول سپلائیز کا ایٹم اس میں ہے۔ اب میونسپالٹیز اور ٹاؤن کمیٹیز کو تو لون دے سکتے تھے۔ لیکن میری سمجھ میں یہ بات نہ آئی کہ آپ سیول سپلائیز کو کیوں لون دے رہے ہیں۔ اس کے لئے سنہ ۱۹۵۳-۵۴ میں ۷۸۵۳۸.۶ روپیے رکھے گئے تھے اور سنہ ۱۹۵۵-۵۶ میں ۱۶۱۵۶۳۳.۰ روپیے رکھے گئے ہیں اس طرح اس میں اضافہ ہی ہوتا جا رہا ہے۔ نیشنل اکسٹنشن اسکیم کیلئے باضابطہ مدد ہونے کے باوجود گورنمنٹ نے ڈیولپمنٹ میں ۱۰۳۶۴۰ روپیہ ۵۵-۵۶ میں رکھا گیا ہے۔ ۵۳-۵۴ میں اس کیلئے کچھ نہیں تھا۔ اس طرح دوسرے ڈپارٹمنٹ کو لونس کیوں دئے جاتے ہیں میں آنریبل منسٹر سے یہ پوچھنا چاہتا ہوں۔

گزیٹڈ عہدہ داروں کو موٹروں کیلئے لون رکھا گیا ہے۔ حالانکہ انہیں دو ہزار ڈھائی ہزار روپیے تنخواہ دیجائی ہے۔ مجھے معلوم ہوا فینانس ڈپارٹمنٹ میں انکو آئری آفس کے ایک لیڈی نان گزیٹڈ آفیسر کو نان گزیٹڈ ہونے کے باوجود موٹر کا لون دیا گیا ہے۔ میں اسکی وجہ منسٹر صاحب سے دریافت کرنا چاہتا ہوں۔ میں یہ بھی پوچھنا چاہتا ہوں کہ نان گزیٹڈ اسٹاف کی تنخواہیں حالی کی بجائے آئی جی میں دینے کی وجہ سے انکی روزمرہ کی زندگی پر برا اثر پڑا ہے۔ اور وہ کئی مشکلات میں مبتلا ہو گئے ہیں۔ لیکن ہم دیکھتے ہیں کہ نان گزیٹڈ اسٹاف کو لون دینے کے بارے میں تو آپ کے پاس کوئی اسکیم نہیں ہے۔ میں کہوں گا کہ آنریبل منسٹر اس بارے میں سنجیدگی سے غور کریں۔ اور نان گزیٹڈ اسٹاف کو لونس دینے کے لئے کوئی اسکیم نکالیں۔

سیلس ٹیکس کے بارے میں میں چمبر آف کامرس کی یہ رائے ہاؤس کے سامنے رکھوں گا کہ کپڑے پر جو ملٹیپل پوائینٹ سیلس ٹیکس رکھا گیا ہے اسکی وجہ سے متوسط اور غریب طبقہ کپڑا خریدنے کی سکت نہیں رکھتا۔ اسلئے بہتر یہ ہوگا کہ اسکو سنگل پوائینٹ کیا جائے اور میں تو یہ کہوں گا کہ کپڑے پر سے سیلس ٹیکس نکال ہی دیا جائے۔ چمبر آف کامرس نے یہ بتایا ہے کہ سیلس ٹیکس کی وجہ سے بمبئی احمد آباد اور حیدر آباد میں کافی کپڑا فروخت نہ ہو کر پڑا ہوا ہے۔ کیونکہ عوام کے پاس اتنا پیسہ نہیں ہے کہ وہ اسکو خرید سکیں۔ لوگوں کی معاشی حالت گری ہوئی ہے۔ انکے پاس اپنی زندگی کی ضروریات کو خریدنے کیلئے کافی پیسہ نہیں ہے۔ اسلئے اس بوجھ کو کم کر کے کم سے کم اس کو بمبئی منسٹر پر لایا جانا چاہئے۔ اس سے گورنمنٹ کو کلکٹ کرنے میں جو دقتیں ہوتی ہیں انکا سامنا کرنا بھی نہ پڑیگا۔ سیلس ٹیکس کے سلسلے میں میں آنریبل منسٹر کو اس بات

پر تو مبارکباد دیتا ہوں کہ انہوں نے ۶-۵-۵۳ ع سے جانوروں کے سلیس بر ٹیکس کو کم تو کر دیا ہے۔ کسانوں کی طرف سے میں انہیں اسکے لئے مبارکباد دیتا ہوں۔ لیکن اس سرکولر (Circular) کا امپلمینٹیشن (Implementation) برابر نہیں ہو رہا ہے۔ میں نے اس بارے میں ۱۶-۱۲-۵۳ ع کو سلیس ٹیکس کمیشنر کو ذریعہ ٹیلیگرام مطلع کیا تھا انہوں نے تحصیل کو لکھا بھی ہے۔ میں ہاؤس کے سامنے یہ ظاہر کرونگا کہ گورنمنٹ گوسرکولرس نکالتی تو ہے لیکن اس پر عمل برابر نہیں ہوتا وہ دھوپ کھاتے پڑے رہے ہیں۔ آرٹریبل منسٹر کو اس پر توجہ کرنی چاہئے۔ وہ تحصیل سے پولس پٹیل وغیرہ کے پاس جانا چاہئے۔

ویٹ اینڈ میٹرس ڈپارٹمنٹ کے بارے میں میں یہ کہوں گا کہ عوام اس سے ناواقف ہیں کہ یہ ڈپارٹمنٹ کہاں ہے کیا کام کرتا ہے اور اس سے کیا فائدہ ہے۔ دیہاتوں کے بازاروں میں جھوٹے اوزان رکھ کر ساہوکار اور بیویاری کسانوں کو نقصان پہنچاتے ہیں۔ اسکی وجہ یہ ہے کہ اس کے انسپکٹرس کم ہیں۔ معلوم ہوا ہے کہ ایک ایک ضلع میں اسکے دو ڈویژن قائم کئے گئے ہیں۔ لیکن انسپکٹروں کی تعداد میں اضافہ ہونا چاہئے۔ مجھے یہ بھی معلوم ہوا ہے کہ حکومت نے حیدر آباد اسٹیٹ بینک کو کئی کروڑ روپیے کا قرض دیا ہے۔ میں آرٹریبل منسٹر سے پوچھنا چاہتا ہوں کہ وہ کس انٹرسٹ سے دیا گیا ہے اور اس بارے میں تفصیلات ہاؤس کے سامنے رکھی جائیں۔ آخر میں میں یہی کہوں گا کہ فنانس ڈپارٹمنٹ جو اوور کراؤڈڈ ہے اس میں گور والا سفارشات کے بموجب کمی کی جائے۔ کیونکہ اس میں کمی کی سفارشات کے باوجود ہم دیکھتے ہیں کہ دیڑھ دو لاکھ کا اضافہ ہی کیا گیا ہے۔ نان گزیٹڈ ملازمین کو قرضے دینے کیلئے کوئی گنجائش فراہم کی جائے۔ کبڑے پر ٹیکس سنگل پوائنٹ کیا جائے۔ اس سے متوسط اور غریب طبقے کو ایک طرح سے سہولت ہوگی۔ اتنا کہتے ہوئے میں اپنی تقریر ختم کرتا ہوں۔

* شری جے۔ انند راؤ۔ مسٹر اسپیکر سر۔ میرا کٹ موشن اگریکلچرل انکم ٹیکس کے بارے میں ہے۔ گورنمنٹ کی پالیسی یہ ہے کہ صرف ایسے زراعت پیشہ لوگوں پر اگریکلچرل انکم ٹیکس عائد کیا جائے جن کی آمدنی دس ہزار یا دس ہزار سے زیادہ ہو۔ اس دس ہزار کے لئے بھی کئی شرائط عائد کئے گئے ہیں۔ یعنی یہ کہ وہ دس ہزار ٹ انکم ہو اگر وہ مقروض ہو تو اس کے قرضہ وغیرہ کا حساب لگایا جائیگا۔ اگر وہ اپنی زراعت میں امپروومنٹ کے لئے باولی کھدوائے یا بلڈنگ تعمیر کروائے تو اسکے اخراجات آمدنی میں سے منہا کئے جائیں گے۔ اگر اس طرح دیکھا جائے تو ضلع میں دو تین سے زیادہ اشخاص نہ نکلیں گے۔ وہ بھی کہیں ٹیکس ادا کئے ہیں اور کہیں ادا نہیں کئے ہیں۔ اگر اس بارے میں آرٹریبل منسٹر سے سوال کیا جاتا ہے تو کہا جاتا ہے کہ یہ کانفیڈنشل ہے اس بارے میں گورنمنٹ کی پالیسی آگے پیچھے ہو رہی ہے۔ اس میں شک نہیں۔ کہ عوام کے مطالبات کو پورا کرنے کے لئے ٹیکس عائد کرنا ہی پڑتا ہے۔ گذشتہ مرتبہ

اس سلسلے میں یہاں اسٹنڈنگ بل بھی پیش ہوا۔ لیکن گورنمنٹ زیادہ آمدنی والے لوگوں پر ٹیکس عائد کرنے سے ہچکچاتی ہے۔ اس کی وجہ یہ ہے کہ ٹریژری بزنس یہ سمجھنے میں کہ ان ہی کی عنايت سے یہاں آئے ہیں۔ کبڑے بر تو آپ ملٹیل پوائنٹ ٹیکس عائد کرتے ہیں جس کا راست انر غریبوں اور متوسط طبقے پر پڑنا ہے۔ لیکن بڑے زمیندار طبقے پر ٹیکس عائد کرنے سے ہچکچانے میں اس کے متعلق چند ٹھوس تجاویز پیش کرونگا۔ جب آپ اگریکلچرل انکم پر ٹیکس ڈالتے ہیں تو وہاں ریوینیو کا مسئلہ بھی پیدا ہو جاتا ہے۔ کئی سال سے یہاں کے عوام کو یہ شکایت رہی ہے کہ یہاں کے دھارے زیادہ ہیں۔ آندھرا مہا سہا کے زمانے سے اس بارے میں ایجیٹیشنس ہوتے رہے ہیں۔ اس کو بھی ہمیں ملحوظ رکھنا پڑیگا۔ اس کے پیش نظر ہمیں یہ دیکھنا ہے کہ ہم ٹیکس کس طرح عائد کر سکتے ہیں۔ حال ہی میں ہمارے پاس ٹینسی ایکٹ پاس ہوا ہے۔ اس کے لحاظ سے اکنامک ہولڈنگ یا بیسک ہولڈنگ سے کم پرتو اگریکلچرل انکم ٹیکس پوری طرح معاف کیا جا سکتا ہے۔ کیونکہ اس سے زیادہ آمدنی نہیں ہوتی۔ اور اس میں کئی حصہ دار بھی شریک رہتے ہیں اور یہ قبائلی ہولڈنگ کا ایک تہائی ہوتا ہے۔ اس کے بعد ریوینیو بھی گریڈڈ سسٹم پر وصول کرنا چاہئے۔ اور انکم ٹیکس بجائے ۱۰ ہزار کے ۳۶۰۰ کی نٹ انکم کے بعد سے وصول کیا جانا چاہئے۔ کیونکہ آپ نے خود اسکو میگزیم ہولڈنگ رکھا ہے۔ ایسی آراضی رکھنے والے سا ٹینٹیفک طریقہ پر بھی کاشت کر سکتا ہے۔ اس کے بعد پروپورشنیلٹی (Proportionately) انکم ٹیکس کو بڑھایا جانا چاہئے۔ اس طرح گورنمنٹ کو کافی آمدنی بھی ہوسکتی ہے۔ اور اسمیں جسٹیفکیشن بھی ہوگا۔ آنریبل ہاؤز کی توجہ میں یہ چیزیں لانا چاہتا ہوں کہ اگریکلچرل انکم ٹیکس کے تعلق سے جو مواد ہم کاشتکاروں سے طلب کر رہے ہیں وہ اون کے پاس نہیں ہے کیونکہ وہ آمدنی اور خرچ کے حسابات نہیں رکھتے ہیں۔ اب اس قسم کے حسابات طلب کرنے کا اثر یہ ہو رہا ہے کہ وہ جھوٹے حسابات مرتب کر رہے ہیں اور اس سلسلہ میں وکلاء وغیرہ کو مقرر کر کے حیدر آباد اور ضلع کے چکر لگا کر قرض دار ہوتے جارہے ہیں۔ میں مانتا ہوں ایسے لوگوں کے پاس حسابات آمدنی و خرچ مرتب رہتے ہیں جو زراعت کے علاوہ دوسرے اور پیشے اختیار کئے ہوئے ہوتے ہیں۔ مثلاً زراعت کے ساتھ ساتھ اگر کوئی آبکاری کا کنٹراکٹر بھی ہے تو وہ آمدنی و خرچ کا حساب رکھتا ہے۔ مکہ اگریکلچرل انکم ٹیکس نے ایک نوٹس سرو (Notice serve) کی ہے کہ کیوں نہ آپ سے اتنا انکم ٹیکس وصول کیا جائے۔ جیسا کہ میں نے کہا اسکا نتیجہ یہ ہو رہا ہے کہ لوگ وکلاء وغیرہ کو فیس دیکر غلط سلط حسابات مرتب کرنے کی کوشش کر رہے ہیں تاکہ وہ اگریکلچرل انکم ٹیکس کی ادائی سے محفوظ رہیں۔ اس کا نتیجہ یہ ہوگا کہ گورنمنٹ کی آمدنی پر اثر پڑیگا اور گورنمنٹ کو نقصان ہوگا۔ یہ حال نہ صرف اوسط کاشتکاروں کا ہے بلکہ بڑے بڑے زمیندار بھی ایسا ہی کر رہے ہیں۔ بڑے زمینداروں کا کہنا تو یہ ہے کہ جتنی آراضی زیادہ ہوتی ہے اتنا ہی خرچہ بھی زیادہ ہوتا ہے جیسا کہ تلنگی میں کہا جاتا ہے لاگوڑی سے چلا رہے ہیں۔ زراعت سے کچھ آمدنی نہیں ہوتی ہے۔

یہ اوسط درجے کے کاشتکار کا کہنا نہیں ہے بلکہ بڑے بڑے زمینداروں کا خیال ہے۔ ایسے زمینداروں کا جنہیں قانون قلداری کے تحت میگزیم ہولڈنگ (Maximum holding) دی گئی ہے۔ ایسی شکایتیں دونوں سائیڈ (Side) کے آنریبل ممبرس کی طرف سے آتی ہیں۔ میں کہہ سکتا ہوں کہ یہ صحیح نہیں ہے انکو کافی آمدنی ہوتی ہے لیکن وہ اپنی آمدنی کا بڑا حصہ لکچریس (Luxuries) پر صرف کرتے ہیں۔ سینا وغیرہ پر اور اچھے لباس۔ موٹروں وغیرہ پر صرف کرتے ہیں۔ اوسط کا طبقہ کاشتکار اگر خود فیلڈ پر جائے اور محنت کرے تو کیا معنی ہیں کہ آمدنی نہیں ہوتی اگر آمدنی نہیں ہوتی ہے تو آپ کو کس نے مجبور کیا ہیکہ آپ زراعت کریں۔ کیوں نہیں دوسرے پیشے اختیار کر لیتے۔ لیکن نہیں کرتے۔ اس سے معلوم ہوتا ہیکہ یقیناً آمدنی ہوتی ہے لیکن اسکا مصرف ٹھیک نہیں ہے۔ وہ چاہتے ہیں کہ دوسروں کو جینے بھی نہیں دینگے اور خود بھی نہیں جیئینگے۔ تلنگی میں ایک مثل مشہور ہیکہ శ్రీమదానందమూర్తి శ్రీమదానందమూర్తి శ్రీమదానందమూర్తి اس طرح وہ آمدنی کو چھپانے کوشش کرتے ہیں اور کہتے ہیں کہ آمدنی نہیں ہو رہی ہے۔ ان چیزوں کو پیش نظر رکھتے ہوئے ہمیں غور کرنا چاہئے۔ جیسا کہ میں نے کہا میگزیم ہولڈنگ کے جو کاشتکار ہیں ان پر یہ ٹیکس عائد کرنا چاہئے۔ (۳۶۰۰) روپیہ کی آمدنی جس کاشتکار کی ہے ان پر یہ ٹیکس ضرور عائد ہونا چاہئے۔ ریونیو کے تعلق سے بھی میں عرض کرونگا کہ گریڈڈ سسٹم (Graded system) پر عمل کرنا چاہئے۔ اور بڑے کاشتکاروں سے سختی کے ساتھ وصول کرنا چاہئے۔ کے بارے میں میں عرض کروں گا جتنے چھوٹے کاشتکار ہیں انہیں معافی دی جانی چاہئے۔ حسابات کرونگا کہ انکم ٹیکس کے محکمہ کا جو طور طریقہ ہے وہ اختیار کیا جا رہا ہے۔ یہ مناسب نہیں بلکہ سہل طریقے نافذ کرنا چاہئے تاکہ لوگ صاف صاف حسابات داخل کر سکیں۔ ایک کمیٹی مقرر کر کے ایسے سہل طریقے معلوم کئے جائیں چاہیں جنہیں نافذ کر کے اگر پبلکچرل انکم ٹیکس آسان طریقے سے وصول کیا جاسکے۔ محکمہ کو بھی سہولت ہو اور ادا کرنے والے کو بھی سہولت ہونی چاہئے۔ ایسا نوک و کلا کے پھندے میں یہ لوگ پھنسر زیادہ سے زیادہ روپیہ خرچ کرنے کی فوٹ آئے۔ اگر ان طریقوں میں پیچیدگیاں رہینگی تو اضلاع اور حیدرآباد کے چکر لگانے کے علاوہ لوگوں کو وکلا کے مشورے کے لئے بھی فیس دینی پڑیگی۔ اس طرح وہ زیادہ سے زیادہ زیر بار ہونگے۔

پرنٹنگ ڈپارٹمنٹ (Printing Department) کے بارے میں میں یہ عرض کرونگا کہ وہاں گورنمنٹ کا بہت کام رہتا ہے اور اس میں تاخیر ہوتی ہے۔ خانگی پریس میں کام نہیں ہے اور یہاں اوور وک (Over Work) ہو رہا ہے۔ ایسی صورت ہیں میں کہہ سکتا ہوں کہ کچھ کام پرائیویٹ پریس (Private Press) کو بھی دینا چاہئے۔ اور میں یہ کہنا چاہتا ہوں کہ یہاں آفیسر بہت زیادہ ہیں ان پر کافی اخراجات ہو رہے ہیں لیبر کے مقابلہ میں آفیسر کا جو پربورشن (Proportion) ہونا چاہئے وہ نہیں ہے۔ میں سمجھتا ہوں کہ ہائی پیڈ (High paid) آفیسر کی ضرورت نہیں ہے۔ یہاں کے لیبرس کی کئی شکایتیں آئی ہیں کہ انہیں بونس (Bonus) نہیں ملتا ہے اور اسکے ساتھ ساتھ جب وہ بونس کا مطالبہ کرتے ہیں تو کہا جاتا ہیکہ وہ گورنمنٹ سرونٹ (Government servant) ہیں اس لئے انہیں بونس نہیں دیا جاسکتا۔ جب وہ پینالٹیمٹ سائڈ (Penultimate Saturday) کی تعطیل کا مطالبہ کرتے ہیں تو انکو یہ جواب دیا جاتا ہیکہ وہ گورنمنٹ سرونٹ نہیں ہیں اس لئے انہیں یہ تعطیل نہیں دی جاسکتی۔

میں پوچھنا چاہتا ہوں کہ آخر وہ کس تعریف میں آتے ہیں۔ انہیں نہ تعطیل ملتی ہے اور نہ بونس ملتا ہے۔ میں منسٹر صاحب کی توجہ اس جانب مبذول کراؤنگ اور کہوں گا کہ ان کے مطالبات پر سنجیدگی کے ساتھ غور کیا جائے۔ اتنا کہتے ہوئے میں اپنی تقریر ختم کرتا ہوں۔

[Mr. Deputy Speaker in the Chair]

শ্রী. পি. লক্ষ্ময়্য :

অধ্যক্ষ মহোদয়,

ఇప్పుడు ప్రభుత్వమువారు వెనుకబడిన జాతులను, క్రిందబడిన జాతులను పైకి లేవదీస్తామని చెబుతున్నారేగాని, అందుకు ఏమాత్రం ప్రయత్నం చేయడంలేదు. ఈ వెనుకబడిన జాతులలో క్రిందపడివున్న జాతులలో చర్లకార్తీకులకూడా ఉన్నారు. ఈ చర్లకార్తీకుల స్థితిని ప్రభుత్వము వారు గమనించాలి. పూర్వము నల్లగొండలో తురకాయన ఒకడు కార్పానా పెట్టితే, అందులో ౨౫౦ మందిదాకా పనిచేశారు. చర్లకార్తీకులకు డబ్బులేకపోవడంచేత యీ కార్పానాలో ౩౦ రూపాయల జీతానికి ఉండి, కూలీ చేశారు. కాని ఆ తర్వాత ఆ కార్పానాను బంధుచేశారు. అంచేత వాళ్ళు బేరోజ్ గారీ అయినారు. వాళ్ళు బ్రతకడానికి జీవనాధారం లేదు. వాళ్ళు గ్రామా లలో చర్లం తీసుకొని, దానిని మంచిగా చేసుకొని అమ్ముకొందామంటే, దానికి సరైన ధర రావడం లేదు. వీళ్ళందరకూ అన్నంతేక ౨౫ రూపాయల వస్తువు ౫ రూపాయలకే అమ్ముకోవలసి వస్తోంది. ప్రభుత్వము గనుక ప్రతి గ్రామంలోను, ప్రతి తాలూకాలోను కార్పానాలు ఏర్పాటుచేస్తే యీ కార్తీ కులను అందులోకి తీసుకోవడం ద్వారా వారికి జీవనోపాధిని చూపించినవారు అవుతారు. వీరి దగ్గర ౨౦ రూపాయల వస్తువులను లబ్ధితురకలు ౫ రూపాయలకే కొనుక్కొంటున్నారు. ఈ విధంగా లబ్ధి తురకవాండ్లు చర్లకార్తీకులవద్ద ౫ రూపాయలకు కొని, పట్టణాలలోనికి తీసుకుపోయి ౨౫ రూపా యలకు అమ్ముతున్నారు. చర్లకార్తీకులు తీసుకొనికీ తిండి లేకపోవడంవల్ల ౨౫ రూపాయల వస్తువు ౫ రూపాయలకే అమ్ముకొని నష్టపడుతున్నారు. అందుచేత ప్రభుత్వం కార్పానాలు ఏర్పాటుచేసి ఈ చర్ల కార్తీకులకు పనులు చూపించాలి. చర్లకార్తీకులకు డబ్బు ఉన్నట్లయితే మంచిగా చేసుకొని తమ వస్తు వులను ఎక్కువ ధరకు అమ్ముకొంటారు. వాళ్ళు తొండాలు కుట్టుకొని ౨౦ రూపాయల సొమ్ము ౫ రూపాయలకే అమ్ముతున్నారు. వాళ్ళకు డబ్బు ఉన్నట్లయితే, లబ్ధితురకల పోటీకి నిలబడి ౫ రూపాయల సొమ్మును పట్టణాలలోవల ౨౦ రూపాయలకు అమ్ముకొని డబ్బు చేసుకొంటారని చెబుతున్నాను. లబ్ధితురకలకు డబ్బు వుండటం వలన చర్ల కార్తీకులకంటే రెండు రూపాయల ఎక్కువతో చర్లన్నీ కొని, పట్టణాలకు తీసుకుపోయి ఎక్కువడబ్బుకు అమ్ముకొంటారు. చర్ల కార్తీకులు గరిబువాళ్ళు, వీళ్ళకు డబ్బులేదు. ఇటువంటి పేదవాళ్ళకు ప్రభుత్వం సహాయం చేయాలి. ఆమరబాద్ కురమాలో ఫులులు జంతువులను చంపినపుడు, అక్కడే లబ్ధితురకలు దుకాణాలు పెట్టి, చర్లకార్తీకులకంటే రెండు రూపాయలు ఎక్కువపెట్టి చర్లన్నీ కొనుక్కొంటారు. వల్లెలలో చర్లన్నీ ౫ రూపాయలకు కొని, పైదరాబాదుకు తీసుకువచ్చి ౨౦ రూపాయలకు అమ్ము తున్నారు. ప్రభుత్వమే కార్పానాపెట్టి, ఆ వస్తువులను ౨౦ రూపాయలకు అమ్మితే, యీ చర్ల కార్తీకులకు ఆ డబ్బును ఇవ్వడానికి వీలుంటుంది. చర్లకార్తీకులకు డబ్బు లేకపోవడంవల ౨౦ రూపాయల సొమ్ము ౫ రూపాయలకే అమ్ముతున్నారు. చర్లకార్తీకులు ౧౦ తోళ్ళను ౫ రూపాయలచొప్పున అమ్మి ౫౦ రూపాయలు సంపాదిస్తుంటే, లబ్ధితురకలు ఆ తోళ్ళను ౫ రూపా యలకు కొని ౧౫ రూపాయలకు అమ్మి ౧౫౦ రూపాయలు సంపాదించుకొంటున్నారు. ప్రభుత్వం వారు పేదలను పైకి లేపుకోవాలి. ఈ గరిబుల సంగతి ఏమి చేస్తున్నారు? ఈ వెనుకబడిన

జాతులను ముందుకు తీసుకుపోయేది ఎప్పుడు? కాబట్టి, ప్రభుత్వమువారు ఈ కార్మికులకు ౫౦౦ రూపాయలుగాని, ౩౦౦ రూ. కాని అప్పు ఇచ్చినట్లయితే వారు మంచిగా వ్యాపారం చేసుకొని ఒక నెలలో ౫౦౦ రూ. కు వెయ్యి రూపాయలను సంపాదిస్తారు. ప్రభుత్వంవారికి తక్కువ రూపంలోగాని, అప్పుల రూపంలోగాని, లేక ఏరూపంలో అయినప్పటికీ వారికి ౫౦౦ రూపాయల ఇచ్చినట్లయితే, నెలకు ౫౦ చొప్పునగాని ౨౫ చొప్పునగాని ప్రభుత్వానికి చెల్లిస్తారు. వీళ్ళకు డబ్బు సహాయం చేసినట్లయితే, ఈ చర్చ వ్యాపారాన్ని మంచిగా చేసుకొని ఒక నెలరోజులలోనే ప్రభుత్వానికి చెల్లిస్తారు. అతనికి డబ్బు ఉంటే, ఒక పుట్టి తోళ్ళను నెల రోజులలో తయారు చేస్తాడు. వాళ్ళ కిచ్చిన డబ్బును కొన్ని కిస్తీలలో కట్టవచ్చునంటే వాళ్ళకు ఇవ్వటానికి శక్తి వుంటుంది. వాళ్ళ గూడ బాగుపడుతారు. వాళ్ళను బాగు చేయాలంటే యీ విధంగా ౫౦౦ గాని, ౩౦౦ గాని అప్పులు ఇచ్చినట్లయితే వాళ్ళు బాగుపడుతారు. ప్రభుత్వం వాళ్ళకు ఇవ్వడానికి డబ్బు ఎక్కడనుంచి వస్తుందని అనవచ్చును. ప్రభుత్వానికి ఇవ్వడానికి శక్తి లేకపోతే, సైజాం దగ్గరనుండి అయినా రెచ్చి ఈ కార్మికులకు బాగుచేస్తారని ఆశిస్తున్నాను. మీరు మెత్తని హృదయంతో, పార్టీ వంబంధాలు పార్టీభేదాలు లేకుండా యీ పేదలను, యీ గరిబు కార్మికులను పైకి తెస్తారని తలస్తున్నాను. క్రిందపడిన వాళ్ళను పైకి తెస్తామని అంటున్నారు. లంబాడీలు కూడ పెనుకబడిన జాతులవారే. వాళ్ళకు భూమి ఇస్తున్నారు. వాళ్ళకు రూపాయలు తక్కువ ఇస్తున్నారు. అయినా క్రిందపడినవారు క్రిందనే వున్నారు. వాళ్ళను పైకి ఎట్లా తెస్తారు? మీకు ధర్మంగా, సత్యంగా యీ క్రిందపడినవారిని పైకి తేవడీయాలనే కోరిక లేదు. మీరు ధర్మంగా పనిచేయడం లేదు మీరు ధర్మాన్ని అలమారీలో పెట్టుకొని వచ్చారు. ధర్మంలేకుండా మాట్లాడుతున్నారు. ఈ శాసనసభలో సత్యం, ధర్మంగా మాట్లాడాలి. శాసనసభ అంటే ధర్మశాసనాలు చేసేసభ ఇక్కడ సత్యం, ధర్మం తప్పకుండా వుండాలి. ఈ శాసనసభకు లోబడి, క్రిందపడినవారిని పైకి తేపాలంటే, సరిగా పనిచేయాలి. వాళ్ళను పైకి తీసుకురావాలంటే ఒక్కొక్క కుటుంబం వాళ్ళకు ౫౦౦ లేక కనీసం ౩౦౦ రూ. అప్పలివ్వాలి. మీకు నిజంగా వాళ్ళను పైకి తీసుకు రావాలంటే, వాళ్ళకు అప్పలిస్తారనే నమ్మకం నాకు వుంది. మేము ౫ పేలమంది చేరి కోఆపరేటివ్ సొసైటీ చేసుకొని దానిని రిజిస్టరు చేయించుకొన్నాం. ఇందులో ఉన్న ౫ పేల మంది ఎటువంటివారంటే, ఇటుకలు చేసేవారు ఉన్నారు; గోడలుకట్టేవారున్నారు; సున్నం తయారుచేసేవారున్నారు; రాయి పగులగొట్టేవారున్నారు;—ఈవిధంగా అన్ని పనులు మేమే చేస్తాము. ఇందులో గరిబులు ఎక్కువమంది వున్నారు. బీదల సంఖ్య ఎక్కువ వున్నది.

శ్రీ యన్. యత్. శాస్త్రి).—ఇప్పుడు మీకు కావలసింది ఏమిటి? మీరు కోరేది ఏమిటి? మీరు కావలసింది ఏమిటో కోరక ఏదోచెబుతున్నారు.

శ్రీ పి. లక్ష్మయ్య.—ముందర వివరాలను చెప్పవలసి వున్నది. ఇప్పుడు ఏదైతే మా సొసైటీ ఉన్నదో, దానికి ప్రభుత్వంవారు లక్షరూపాయలు ఇస్తే మేమే అన్నిపనులూ చేయగలము. లక్ష రూపాయలవ్వమని ధరభాస్తు పెట్టుకొంటే ఆలోచిస్తున్నాం అని చెబుతున్నారు. సూర్యపేట తాలూకాలో సోలీపేటలో ఒక ప్రాజెక్టు తయారవుతోంది. వనిని మూడు తునకలుగా చేశారు. అందులో ఒక తునకను మాకిప్పిస్తే మేము దానిని చేస్తాము. ఈ విధంగా మా సొసైటీకి ఇస్తే ౫ పేలమంది పేదవాళ్ళు బాగుపడతారు. ఈవిధంగా అప్పలివ్వవలసిందిగా ముఖ్యమంత్రికి దరఖాస్తులు పెట్టుకొన్నాం. ఆలోచిస్తున్నామని చెబుతున్నారు. ౧౯౫౦ సంవత్సరంలో నల్లగొండకు సోషల్ సర్వీస్ ఆఫీసర్ బోధనకర్త వచ్చారు. ఇంట్లు కట్టుకొనేందుకు డబ్బు ఇప్పించమని

వారికి ౪ నెల వరకు దరఖాస్తులిచ్చారు. వారు పదేలక్షలిప్పిస్తామని చెప్పి పెళ్ళిపూయారు. రెండు సంవత్సరాలవరకు వాటి విషయమై ఏమీ ఆలోచించలేదు. ౫౨వ సంవత్సరంలో కొంత డబ్బు ఇందుకు శాంక్షన్ చేశారు. ఆ ఆఫీసరు అచ్చటి ప్రజలకు ఒక్కొక్కరికి ౧౦ రూ. ఇచ్చి, ౧౦ రూపాయల ప్రక్కన ఒక సున్న చేర్చి ౧౦౦ ఇచ్చినట్లు వ్రాసుకొన్నాడు. అలాగే ౫ రూ. ఇచ్చి, ప్రక్కన సున్నపెట్టి ౫౦ రూపాయలు ఇచ్చినట్లు వ్రాశాడు. ఈ విధంగా ౧౦రూ. టీకైట్లు ౫ రూ. టీకైట్లు వారికి ఇచ్చి ౧౦౦ రూ. ఇచ్చినట్లు, ౫౦ రూ. లిచ్చినట్లు వ్రాసు కొన్నాడు. ఈ విధంగా అక్కడివాళ్ళను మోసంచేసి డబ్బు సంపాదించాడు. ప్రభుత్వం డీనిని గురించి నిజం తెలుసుకోవాలంటే, అక్కడి ప్రజలను పిలిచి అసలు ఎంత వారికి ఇచ్చారో తెలుసుకోవాలి. అలాగే హరిజనులకు లంబాడీలకు ఇండ్లు కట్టించి ఇస్తామని చెప్పారు. వారికి ఇండ్లు ఎక్కడ కట్టించి ఇచ్చారు? నల్లగొండ తాలూకాలో ఎక్కడ వారికి ఇండ్లు కట్టించి ఇచ్చారు? పెదకొండురులో ఇండ్లు కట్టించారా? చినకొండురులో కట్టించారా? ఏలూరకాలో కట్టించారు? దేవరకొండలోగాని, పెదమునగలలోగాని ఎక్కడైనా వారికి ఇళ్ళు కట్టించారా? ఎక్కడ కట్టించారో చూపించండి. హరిజనులపై ఏమాత్రం మీయొక్క దయలేదు. అనెంట్లీలో కూర్చోని వారికి అవి మంజూరు చేశాం; ఇవి మంజూరు చేశాం అని చెప్పడం, కాగితాలమీదమాత్రమే డొండటం జరుగుతోంది. గాని అమలు ఏమీ లేదు. ఇంకా, హరిజనులకు ౮ ఏండ్లనుండి, ౧౦ ఏండ్లనుండి కబ్జాలో భూములున్నప్పటికీ వారికి పట్టాలు ఇవ్వడంలేదు. పటేల్ పట్వారీలకు ౧౦, ౨౦ లంచాలు యీవిధంగా హరిజనులు ఇవ్వకోలేరు. ఇవ్వనిదే వారు చేయరు. గవర్నమెంటు వారు ఇప్పటికైనా శ్రద్ధతీసుకొని పటేల్ పట్వారీలతో ఛేప్పటం కాకుండా, స్వయంగా వారికి పట్టాలిప్పించేటట్లు చేయాలని మనవి చేస్తున్నాను. ఇంకా చర్చ కార్మీకులకు అప్పలిప్పించాలని కోరుతున్నాను. వారు తమ అప్పలను నెల నెలకు తేలిగ్గా తీర్చుకోగలరు. కాబట్టి ప్రభుత్వం ఏమీ అడ్డం తేకుండా ధైర్యంగా పీటినీ అమలు చేస్తారని ఆశిస్తున్నాను.

شری سید اختر حسین۔ مسٹر اسپیکر سر۔ مجھے یہ کہنے کی اجازت دیجئے کہ کانگریس سرکار کی صنعتی پالیسی نہ صرف پوری طریقہ سے ایک ناکام پالیسی رہی ہے بلکہ اب وہ اس منزل پر پہنچ گئی ہے کہ اس کو چھوٹے موٹے انجیکشنس دیکر آگے بڑھانے کی کوشش جو کی جا رہی ہے۔ اس سے کام نہیں چل سکتا میں نہیں سمجھتا کہ اس طرح سے ہمارے ملک کی صنعتی ترقی کو کوئی فائدہ ہو سکتا ہے۔ اس سے پہلے بھی میں نے مختلف موقعوں پر یہاں عرض کیا تھا اور آج پھر اس بات پر زور دینا چاہتا ہوں کہ یہ جو کہا جاتا ہے کہ ہماری صنعتی ترقی کے واسطے روپیہ نہیں ہے۔ روپیہ کی کمی کی وجہ سے ہم نئی صنعتیں نہیں کھول سکتے اور جو انڈسٹریز اس وقت موجود ہیں اونکی مدد نہیں کر سکتے میرے خیال میں یہ ایک عذر لنگ ہے اگر اس کا جائزہ لیا جائے تو اس کی حقیقت معلوم ہو سکتی ہے اور ہم صحیح نتیجہ پر پہنچ سکتے ہیں۔ ہمارے پاس دولت کی کمی نہیں دولت مختلف ذریعوں سے ہم حاصل کر سکتے ہیں۔ دولت صرف روپیہ کی صورت میں ہی نہیں بلکہ دوسرے ذرائع مثلاً میان پاور جیسا ایک بڑا ذریعہ دولت ہمارے پاس موجود ہے۔ اس سے جس طرح فائدہ اٹھانا چاہئے نہیں اٹھا یا جاتا۔ اس کے علاوہ ہماری معیشت ہمارا اساج اور ہمارے صنعتی ترقی کے طریقے کو کم از کم تھوڑا سا بدلنے کی ضرورت ہے۔

میں یہ نہیں کہہ سکتا کہ موجودہ سماج کے ڈھانچہ کو ایکدم بنیادی طور پر بدلا جائے۔ اس ڈھانچہ کو یہاں لایا جائے جو چین اور دیگر مشرقی یورپ کے ممالک میں ہے۔ چونکہ ہمیشہ چین کی مثال دینے کا الزام ہم پر لگایا جاتا ہے اس لئے میں آج چین کی مثال نہیں دوں گا بلکہ یہ عرض کرنا چاہتا ہوں کہ آپ نہ تو چین کی مثال اپنے سامنے رکھیں نہ امریکہ یا برطانیہ کی مثال سامنے رکھیں۔ آپ تو چین اور روس سے خفا ہیں۔ لیکن ہماری صنعتوں پر اور ہمارے سماج پر سامراج کا جو تسلط ہے اور جو چھاپا ہے اس سے آزادی حاصل کرنے کی کوشش کی جائے۔ جب تک ہماری صنعتی زندگی باہر کے تسلط سے آزاد نہ ہو ہم صنعت کے کسی گوشہ میں بھی ترقی نہیں کر سکتے۔ میں ایوان کو یہ بتلانا چاہتا ہوں کہ ہندوستان کی صنعتوں پر جو بیرونی سامراج کی پکڑ ہے آج وہ اس پکڑ سے بھی مضبوط ہے جو ۱۰-۱۱ اگست ۱۹۴۷ء کے وقت تھی ہماری معیشت پر بیرونی سرمایہ کا تسلط زیادہ سے زیادہ مضبوط ہو رہا ہے۔ ریزرو بینک کے اعداد و شمار کے لحاظ سے اس وقت چھ سو کروڑ روپیہ ہندوستان کے اندر صرف برطانیہ کے سرمایہ داروں کا لگا ہوا اور (۱۱۰) کروڑ روپیہ سالانہ منافع کے طور پر یا کمیشن کی صورت میں یا اور دوسری صورتوں میں باہر جاتا ہے اگر اس سرمایہ کو ہم نہ روکیں اور پالیسی میں بنیادی تبدیلی نہ لائیں تو ہمارے پاس فائیاور پلان کی صنعتوں کے لئے روپیہ وصول نہیں ہو سکتا۔ آج یہ آواز نہ صرف اون جماعتوں کی جانب سے اٹھائی جا رہی ہے جو کانگریس سے اختلاف رکھتی ہیں بلکہ سرمایہ دار اور درمیانی سرمایہ دار بھی یہی آواز بلند کر رہے ہیں۔ میں نے ابھی اخبار میں پڑھا ہے کہ ہندوستان سے ملا ہوا جو ایک چھوٹا سا ملک ہے یعنی سیلون وہاں کے سرمایہ داروں کی جماعت نے یہ آواز بلند کی ہے کہ جو سرمایہ دار باہر سے آ رہے ہیں ان پر پابندی لگائی جائے۔ جب تک ان پر پابندیاں نہ لگائی جائیں اندرونی سرمایہ دار ترقی نہیں کر سکتے۔ اور یہ اندیشہ ہے کہ ہماری صنعتی زندگی تباہ ہو جائیگی۔ میں کہہ سکتا ہوں کہ اسی قسم کی روک ہندوستان میں بھی ضروری ہے۔ اگر میں یہ کہہ سکتا ہوں کہ جس طرح چین میں بیرونی سرمایہ ضبط کیا گیا ہے یہاں بھی ضبط کیا جائے تو اس پر اعتراض کیا جائیگا۔ لیکن اس سے کسی کو انکار نہیں ہو سکتا کہ حکمران ہند اور حکمران حیدرآباد کے سامنے یہ جو مسائل آ رہے ہیں۔ ان کے پیش نظر بیرونی سرمایہ پر قانونی پابندیاں لگانی چاہیئے اور منافع کی شکل میں جو رقم باہر جا رہی ہے وہ نہ لیجائے دی جائے بلکہ وہ پھر یہیں انرسٹ کی جائے۔ ہمارے دستور کے تحت ایسی پابندی لگائی جاسکتی ہے۔ اور نہ صرف بیرونی سرمایہ داروں پر بلکہ یہاں کے بھی بڑے بڑے سرمایہ داروں جیسے ٹاٹا، برلا اور ڈالیا وغیرہ پر بھی ایسی قانونی پابندی لگائی جاسکتی ہے کہ سالانہ منافع کے علاوہ ان کے لئے کوئی اور منافع حاصل نہ کریں اور اس سے اوپر کے منافع کو صنعتوں کی ترسیع و ترقی میں لگایا جائے۔ اس نقطہ نظر سے ہم اپنے صنعتی منصوبہ کو آگے بڑھانے کی کوشش کریں تو میں سمجھتا ہوں کہ روپیہ کی کمی کا جو سوال پیدا ہو گیا ہے وہ حل ہو سکتا ہے۔ اس کے علاوہ اور دوسرے ذرائع بھی اس مسئلہ کو حل کرنے کے لئے موجود ہیں جاگیرداروں کو بڑے بڑے معاوضے دیئے جا رہے ہیں اور نظام کو بھی کروڑوں روپیہ کی صورت میں معاوضہ دیا جا رہا ہے۔ میں آپ کے سامنے اس کو ضبط کرنیکا سوال نہیں رکھوں گا۔ اس کو ضبط نہ کیا جائے لیکن کم از کم آپ یہ تو کر سکتے ہیں کہ اس کو چار پانچ سال کے لئے روک لیں۔ کیونکہ آج ہمارے ملک میں جنگ کی سی ایمرجنسی حالت پیدا ہو گئی ہے۔

اور جس طرح جنگ کے زمانے میں مختلف طریقوں سے معیشت کو سنبھالا جاتا ہے اسی طرح آج کے حالات میں بھی کیا جانا چاہئے۔ کیونکہ اس وقت ییروزگاری افلاس اور غربت نے ملک پر حملہ کر رکھا ہے۔ اس یورش کا مقابلہ کرنے کے واسطے یہ ضروری ہے کہ اون کو جو معاوضہ ملتا ہے وہ کم از کم ایک مدت تک کے لئے روک دیا جائے۔ اور اون سے کہا جائے کہ ہم اس سرمایہ کو ایسی چیزوں کے لئے صرف کر رہے ہیں جو ہمارے لئے فوری ضرورت کی ہیں۔ یہ کام دستوری طریقہ پر کیا جاسکتا ہے اور دستور اس میں حارج نہیں ہونا۔ اس کے بعد میں حیدرآباد کی صنعتوں کے بارے میں چند الفاظ یہاں پر عرض کرونگا۔ جنگ کے زمانے میں۔ جنگ کے دوران میں اور جنگ کے بعد کچھ صنعتیں یہاں قائم ہوئیں۔ لیکن دراصل کچھ لوٹ کھسوٹ کرنیوالوں نے گورنمنٹ کے خزانہ سے اور عوام سے روپیہ لیکر اوس میں لگا یا اور اپنی جیب سے ایک کوڑی بھی خرچ کئے بغیر یہ صنعتیں کھڑی کرین اور اون سے بیش بہا منافع حاصل کیا۔ یہاں کسی قومی بنیاد پر صنعتیں قائم نہیں کی گئیں۔ پولیس ایکشن کے بعد نہ صرف یہ چھوٹی موٹی صنعتیں ڈوبنا شروع ہوئیں بلکہ نئی صنعتیں بھی قائم نہیں ہوئیں۔ پولیس ایکشن کے بعد سے حیدرآباد میں کوئی بڑی صنعت قائم نہیں ہوئی۔ اور اس وقت یہاں کی نہ صرف چھوٹی موٹی صنعتیں بلکہ بڑی صنعتیں بھی بری حالت میں ہیں۔ میں چند صنعتوں کا ذکر آپ کے سامنے کرنا چاہتا ہوں۔ سنہ ۳۹۔۵۰ ع کے درمیان ۳۲ کمپنیاں جن میں ۱۹ لاکھ ۳۰ ہزار کا ادا شدہ سرمایہ تھا۔ بند ہو گئیں۔ اور ۵۱۔۵۰ ع میں ۲۵ کمپنیاں جن میں نولاکھ کا سرمایہ تھا بند ہو گئیں۔ اور حال ہی میں پرانی ملز اور زندہ طلبات کے کارخانے بھی بند ہو گئے ہیں۔ پرانی گرہ کو یہاں کی بہت قدیم مل سمجھا جاتا تھا جو بند ہو گئی یہ کہا جاتا ہے کہ اب اس کو دوبارہ کھلوانے کے امکانات نہیں ہیں۔ لیکن میں آپ کو بتلاؤں گا کہ کس طریقہ سے اس صنعت کو چالو کیا جاسکتا ہے۔ اس کے ساتھ ساتھ میں یہ بھی کہوں گا کہ ہمارے جو قدرتی وسائل ہیں۔ جو معدنی وسائل ہیں انکے پیش نظر حیدرآباد میں کون کونسی چھوٹی صنعتیں قائم کی جاسکتی ہیں۔ کونسی چھوٹی صنعتیں چل رہی تھیں جو بیرونی سرمایہ اور بیرونی صنعتوں کی پکڑ کی وجہ سے ختم ہو رہی ہیں۔ مثال کے طور پر حیدرآباد میں بیڑی کے کارخانے بہت بڑی تعداد میں قائم تھے جو ٹریب طبقہ کے واسطے ایک نعمت تھے ایک دولت تھے۔ لیکن آج ۵۰ سے زائد کارخانے بند ہو گئے ہیں اس کی وجہ یہ ہے کہ اپریل ٹوبا کو کمپنی جو ایک برٹش فرم ہے اس کی پکڑ بڑھتی جا رہی ہے۔ چار مینار سگریٹ فیکٹری بھی اسی کے تحت کام کرتی ہے۔ اس کے پاس ٹوبا کو کی اجازہ داری ہونے کی وجہ سے وہ کسانوں سے کٹناکٹ کر کے ان سے ٹوبا کو حاصل کر لیتے ہیں۔ اس کامپنیشن کی وجہ سے ہماری بیڑی کی صنعت ڈوب رہی ہے اور مزدور بیکار ہو رہے ہیں۔

اسی طرح یہاں اس بات کی گنجائش ہے کہ صابن کی صنعت کو بہت بڑے پیمانے پر قائم کیا جاسکتا ہے لیکن اس میں جو دشواریاں ہیں وہ یہی کہ آج جو صنعتیں ہمارے ملک میں ہیں اسکا مقابلہ نئی قائم ہونے والی صنعت نہیں کر سکتی۔ جب تک حکومت کی طرف سے امداد نہ دی جائے۔ انہیں سہولتیں نہ دی جائیں اور بیرونی سرمایہ داروں پر پابندی نہ لگائی جائے ظاہر ہے کہ ہماری صنعتیں نہ قائم ہو سکتی ہیں اور نہ ترقی کر سکتی ہیں۔

اسی طریقہ سے حیدرآباد میں جو صنعتیں اس وقت باقی رہ گئی ہیں ان کو باقی رکھنے کا بھی ایک بہت بڑا مسئلہ ہمارے سامنے ہے۔ پچھلے سالوں میں ہم اس نتیجہ پر پہنچے ہیں کہ مینجنگ ایجنسی سسٹم میں کرپشن اور کیپٹلائزیشن - اس مینجمنٹ اور بہت سی دوسری خرابیاں ہیں۔ اس بارے میں کئی کمیٹیوں کی رپورٹیں گورنمنٹ کے سامنے - اور باب مقتدر کے سامنے اور ہمارے سامنے بھی کسی نہ کسی طرح سے پہنچی ہیں۔ لیکن پبلک کے سامنے وہ نہیں پہنچی ان کو پبلش کرایا جائے۔ واڈیا رپورٹ اور ویسراج رپورٹ اور سرکاری انکوائری کمیٹی کی رپورٹوں میں ایک کامن فیکٹر (Common factor) یہ ہے کہ یہاں کی جو صنعتیں ڈوب رہی ہیں انکی بنیادی وجہ یہ بیان کی گئی ہے کہ ان صنعتوں میں مس مینجمنٹ ہے - کرپشن ہے اور کیپٹلائزیشن ہے - مثال کے طور پر اسپسٹاس کو آپ کے سامنے رکھوں گا وہاں یہ صورت حال پیدا ہو گئی ہے کہ جو قرضہ حاصل کیا گیا ہے اس کے سود میں ۴۰ ہزار روپیہ ماہانہ ادا کیا جاتا ہے اور ماہانہ جو وینس دی جاتی ہیں انکی مقدار ۳۰ ہزار ہے۔ اس سے زیادہ اور کیا مضحکہ خیز بات ہو سکتی ہے کہ ۴۰ ہزار سود پر اور ۳۰ ہزار تنخواہ پر خرچ کیا جائے - ہماری جتنی بھی انٹسٹریز ہیں ان میں ترقی کرنے کی کافی گنجائش موجود ہے لیکن ان میں جو کرپشن کا عنصر ہے - جو کرپٹ آفیسر اور مینجر ہیں ان کو ہٹانے کی ضرورت ہے - اور اس کے ساتھ مزدوروں کی اجرت میں زبانتی اور مزدوروں کی ہمت افزائی کی ضرورت ہے - گورنمنٹ ان کارخانوں پر نگرانی رکھے اور جو صنعتیں ڈوب رہی ہیں ان کو اپنے ہاتھ میں لیکر چلائے - ان پر جو قرضہ کا بوجھ ہے اس کو لکویڈیٹ کرے۔ مثال کے طور پر اسپسٹاس یا آلومین پر جو قرضوں کا بوجھ ہے اس کو لکویڈیٹ کرنا ضروری ہے - ہرانی گرنی کے بارے میں وہاں کے بعض ڈائریکٹرز کی یہ رائے ہے کہ اس کاروبار کو نہ صرف چلایا جاسکتا ہے بلکہ نفع بخش طریقہ پر چلایا جاسکتا ہے اگر جنرل مینجر چیل کو جس کا کرپشن روز روشن کی طرح لوگوں کے سامنے آچکا ہے ہٹایا جائے۔ اگر گورنمنٹ اس کو اپنے ہاتھ میں نہیں لے سکتی ہے تو کم از کم اس کو اپنی نگرانی میں دوسروں کو دیکر چلائے - ہرانی گرنی کا سوال اس سشن کے دوران میں کئی مرتبہ آچکا ہے لیکن میں اس جانب خاص طور پر زور دینا چاہتا ہوں کہ یہ ۱۷۰۰ مزدوروں کا سوال ہے - وہاں ایک مزدور بھوک ہڑتال کر رہا ہے ابھی میرے ایک دوست نے کہا کہ وہ ۲۸ روز سے بھوک ہڑتال کر رہا ہے لیکن حکومت نے جو رویہ اختیار کیا ہے اگر اس کو میں انسان دشمنی کا رویہ کہوں تو مجھے معاف کیا جائے کیونکہ آج حکومت کا جو رویہ کارخانہ داروں سرمایہ داروں - دولتمندوں اور جاگیرداروں کے ساتھ ہے ہم اگر اس کا مقابلہ مزدوروں کے ساتھ کرتے ہیں تو ایسا معلوم ہوتا ہے کہ حکومت نے اپنی آنکھیں اور اپنے کان بند کر لئے ہیں۔ میں منسٹر صاحب سے کہوں گا کہ اگر اس طرف بروقت توجہ نہ کی گئی تو نہ صرف ایک مزدور اپنی جان سے ہاتھ دھو بیٹھے گا بلکہ (۱۷۰۰) مزدوروں کا مسئلہ اور بھی بھیانک شکل اختیار کرلیگا۔ خصوصاً جبکہ خود وہاں کے ڈائریکٹرز کا یہ کہنا ہے کہ اگر ایک اسپنڈل یونٹ کے لئے ۲۰ لاکھ روپے لگانے جائیں تو کوئی وجہ نہیں کہ اس کو چالو نہ رکھا جاسکے۔

اب تک جو حکومت کی پالیسی ہے اس میں اس قسم کی تبدیلی کی جائے کہ حکومت مالکوں اور مزدوروں کے نمائندوں پر مشتمل ایک سہ رکنی کمیٹی بنائی جائے اور اس کو اتنا اقتدار دیا جائے کہ وہ جو سفارشات کریں گی اس کو قبول کرنے کے لئے حکومت تیار رہے۔ اس سہ رکنی کمیٹی سے جانچ پڑتال ہو سکتی ہے اور ہماری اس قدیم مل کو چالو رکھا جاسکتا ہے۔

اس کے علاوہ ہمارے دیس حیدرآباد میں بہت ساری نئی نئی صنعتیں قائم کرنے کی گنجائش ہے۔ یہاں آئل سیٹس بڑی مقدار میں پیدا ہوتے ہیں اور اس کا جو صنعتی پہلو ہے اس سے انکار نہیں کیا جاسکتا۔ لیکن پہلے چار پانچ سالوں میں جہاں ۱۲ سو آئل اکسارس تھے ان میں سے ۶ سو بند ہو چکے ہیں جن کی وجہ سے چھ سو مزدور بھی بیکار ہوئے۔ لیکن حکومت اس جانب توجہ نہیں کر رہی ہے۔ ظاہر ہے کہ وہ تازگی کے درخت زبادہ اگا کر اپنی صنعتی دولت میں ترقی کرنا چاہتی ہے جیسا کہ اس بحث میں ایک اسکیم نازی کے درختوں کو اگلنے اور نازی فروخت کی جا کر مددہ حاصل کرنے کے لئے رکھی گئی ہے۔ ہمارے پاس کئی صنعتیں قائم کی جاسکتی ہیں ٹیکسٹائل ملز۔ صابن کے کارخانے، تباکو وغیرہ۔ بھاری صنعتوں میں کوئلہ اور سونا ہیں جن کے بارے میں کافی وسیع میدان ہے۔ صرف ضرورت اس بات کی ہے کہ حکومت اپنی پالیسی میں بنیادی تبدیلی کرے اور جو صنعتیں قائم ہیں انکو بچائے اور نئی صنعتوں کو قائم کرے ان کے پاؤں پر کھڑا رہنے کے قابل بنادیا جائے کیونکہ سر کے بل کھڑا کرنے کے لئے تو بہت کچھ سوچا جاتا ہے، لیکن پاؤں کے بل کھڑا کرنے کے لئے نہیں سوچا جاتا۔ کانگریس کے وزراء اور ارباب مقتدر مخلوط معیشت کے حامی ہیں وہ سمجھتے ہیں کہ برلا اور ٹاٹا سب برابر ہیں لیکن ہم دیکھتے ہیں کہ اس مخلوط معیشت میں برلا اور ٹاٹا تو آگے بڑھ سکتے ہیں چھوٹے طبقے کے لوگ بغیر حکومت کی امداد کے آگے نہیں بڑھ سکتے۔ ان ٹاٹاؤں اور برلاؤں کو روکنے کے لئے قانون کے ذریعہ کوشش کی جائے جو چھوٹی صنعتیں ہمارے پاس قائم ہیں انکو ٹوہنے سے بچایا جائے اور جو صنعتی وسائل ہمارے پاس موجود ہیں ان سے مزید نئی نئی صنعتیں قائم کی جائیں کیونکہ جب تک ہماری زرعتی ترقی کو صنعتی ترقی کے ساتھ ہم آہنگ نہ کیا جائے ہمارا ملک حقیقی معنوں میں ترقی نہیں کر سکتا۔ یہ نہ کہا جائے کہ پہلے ہم گاؤں میں ترقی کرنا چاہتے ہیں۔ پہلے گاؤں میں جا کر رہیں گے پھر شہر میں آئیں گے اور پھر اپنا مال دوسرے دیسوں میں لیجا کر بیچیں گے۔ جب تک ہماری زرعتی ترقی کے ساتھ ساتھ صنعتی ترقی نہ ہو تب تک ہماری معیشت میں ویسی تبدیلی نہیں آسکتی جیسی کہ ہم چاہتے ہیں اور نہ ہمارا معیار زندگی بڑھ سکتا ہے اور معاشی پستی اور انحطاط کی وجہ سے ظاہر ہے کہ بہت سی ایسی اخلاقی اور نفسیاتی خرابیاں بھی ہماری سماج میں پیدا ہوتی چلی جائیں گی جیسی کہ آج ہم دیکھ رہے ہیں۔ ہم وہ منزل پر گمزن نہیں ہو سکیں گے جو کہ ترقی کی منزل کہلائی جاسکتی ہے۔ ہمارا راستہ اور زیادہ بھیانک اور خطرناک ہو جائیگا۔ اور بحیثیت مجموعی ہم ترقی نہیں کر سکیں گے۔

ان الفاظ کے ساتھ میں اپنی تقریر ختم کرتا ہوں۔

श्री गोपिडी गंगा रेड्डी :—

स्पीकर सर, हर साल अंक अंक विभाग से डिमांडज हमारे सामने आती हैं, वह अंक अंक किस्म की होती हैं। वित्त तथा अद्योग मंत्री ने जो मांगें पेश की हैं, उनके बारे में मैं कुछ कहना चाहता हूँ। बदअनुवानियां हर डिपार्टमेंट में हैं। अजला में खजाने में पैसा दाखल करते वक्त जो दिक्कतें लोगों को महसूस करनी पड़ती हैं, उनको दूर करने की तरफ हुकूमत ने कोअी तवज्जह नहीं दी। हुकूमत में आने के पहले हम लोगों का जो सौंचने का तरीका था, वह अब बिल्कुल बदल गया है। हुकूमत में आने के बाद अंक अंक लगा लेना पड़ता है, चाहे आपकी आंखों में कितना ही तेज हो, लेकिन यह अंक लगाया जाता है। मैं यह नहीं कहता कि आप अपना रंगीन चष्मा निकाल कर रख दें, लेकिन जब कभी कोअी दिक्कत मालूम होती है तो असली रंग को पहचानने के लिये अपना चष्मा जरा अुपर करके देखिये। खजानों में पटेल पटवारी भी रकम जमा करने के लिये जाते हैं तो अुनको दिक्कत मालूम होती है। खजानों के अफसरों को कुछ दिये बगैर रकम दाखिल नहीं हो सकती। हजार में अितने अितने रुपये अस तरह से अुनका बटावन तय रहता है। मुस्ता-जरं भी खजाने में जाता है तो अुसको भी मामूल देना पड़ता है। यह चीजें जब हम हाअुस में कहते हैं तो अुधर से कहा जाता है कि अैसा कैसे होता है? तीन साल से हम करप्शन की चीजें हाअुस के सामने रखते हैं लेकिन अुनके बारे में कुछ नहीं किया जाता। पुलिस अेक्शन के पहले से वजीफे की कअी केसेस पेंडिंग (Pending) पड़ी हुई हैं। मिलीटरों के अंदर जो लोग हैं अुनके वजीफे के बारे में अभी तक कोअी फैसला नहीं हो सका है, क्योंकि सेंटर का कानून अलग है और हमारे स्टेट का कानून अलग है। वजीफेखारों के लिये यहां जो कानून बनाया है वह अुपर रहता है और अुसीके मुताबिक जांचपडताल की जाती है। अुनके रेकार्ड्स और चालचलन देखी जाती है तो और मुश्किलत बढ़ती है। चार साल से अुन लोगों को अंक पाअी भी नहीं मिल सकी। जब अुन लोगों में ताकत थी अुस वक्त अुन्होंने मेहनत की, अब कमताकत होने के बाद अुन लोगों को मारे मारे भटकना पड़ रहा है और परेशान होना पड़ रहा है। जब देश के लिये अुन्होंने काम किया है अुनकी तरफ हमारी हुकूमत बुढापे में ख्याल देने के लिये तैयार नहीं है, अुनकी कदर नहीं कर रही है। मैं चाहता हूँ कि सहानुभूतिपूर्वक अुनकी तरफ देखा जाय और अुनके केसेस का नतीजा अुनको जल्द से जल्द मालूम करा दिया जाय।

अिसके बाद ग्रामोद्योगों के बारे में मैं कुछ कहना चाहता हूँ। शहरी सनअतों के बारे में मैं कुछ नहीं कहूंगा। मैं देहात में रहता हूँ और वहीं के सनअतों के बारे में कहूंगा। ग्रामोद्योगों की तरफ हमारी हुकूमत तवज्जह नहीं देती। जैसे जंगलात विभाग अपनी जमीन रिजर्व्ह (Reserve) रखता है वैसे ही हमारे देहातों के अुद्योगों का रिजर्व्ह रखा जाना चाहिये। जैसे महपुरा रकबे के अंदर कोअी नहीं घुस सकता अुसी तरह से मशीनों का रंगडंग देहातों के अुद्योगों में घुसने नहीं देना चाहिये। मैं मशीनरी के खिलाफ नहीं हूँ, लेकिन वहां लोगों को हाथ से ही काम करने के लिये जरूरी काम नहीं है तो आपकी मशीनरी वहां जाकर क्या करेगी? आपकी मशीनरी की वजह से देहात के लोग बेरोजगार होते जा रहे हैं। मसलन हमारे यहां के चर्मकार बूट वगैरा चमड़े का काम अच्छी तरह से कर सकते हैं लेकिन हमारी हुकूमत बूट बाहर से मंगाती है, क्योंकि कहा जाता है कि घर की मुर्गी दाल बराबर। बरसात में अगर हम

अपने मकान का छत खुल्ला रखें और दूसरों का घर ढांपने के लिये जायें तो हमारी तरक्की नहीं हो सकती। इसलिये पहले देहातों के अंदर जो चर्म के कारखाने हैं उनकी तरक्की की तरफ हमें पहले ध्यान देना चाहिये, और इस सिलसिले में हुकूमत की तरफ से सक्यूलर भी जारी किया जाना चाहिये कि अन्हों को तरजी दी जाय। बाहर से चमड़े की चीजें लाने से मुमानियत की जाय। जैसे कानपूर वगैरा से चीजें मंगायी जाती हैं वह नहीं लानी चाहिये। हमारे यहाँ जो लोग काम करते हैं उनके लिये ट्रेनिंग का अन्तिजाम किया जाय। हम बाहर से चीजें मंगवायें तो अिन लोगों का बुद्धार कैसे होगा ?

आजकल चक्की का धंधा देहातों में चल रहा है। इससे पहले जो लोग जवार वगैरा पीस कर रोजी कमाते थे उनकी वह रोजी अब बंद होगी है। इसलिये वहाँ चक्की बंद होनी चाहिये। चक्की बंद होगी तो मजदूर खुशहाल होंगे, अगर चक्की के लिये अिजाजत देना है तो गांव के अपूर अेक सेस (cess) कायम किया जाय बाद में चक्की चलाने के लिये कहा जाय तो अंतराज नहीं होगा। मराठवाड़े में और तेलंगाने में खेतों को साफ करना, घास वगैरा निकालना अिन कामों के लिये मजदूरों को पांच छः महीने मजदूरी मिलती है, लेकिन वह भी अब आपके ट्रैक्टरों की वजह से बंद हो गयी है। धनवानों को और पैसा जमा करने के लिये नया साधन आपने अपुलब्ध कर दिया है। वैसे ही कपड़े के बारे में हो रहा है। विनोबा भावे और गांधीजी कहते हैं, कि हाथ से कांते हुये सूत में जो खूबी है, जो सजीवता है वह मशीन से कांते हुये सूत में नहीं होती। मशीन का सूत मुर्दा बन जाता है—

श्री. रतनलाल कोटेचा :—क्या आप हाथ का कता हुआ कपड़ा पहनते हैं ?

श्री. गोपिडी गंगा रेड्डी :—हां, यह हाथ का कता हुआ कपड़ा नहीं है तो क्या है ? आपकी आंख में कमी है, आपको दीखायी नहीं देता तो मैं क्या कर सकता हूँ ?

श्रीमती अेस्. लक्ष्मीबायी :—आप जो पहनते हैं वह खादी नहीं है ।

श्री. गोपिडी गंगा रेड्डी :—आपकी नजर में कमी है। अितना सफेद झूठ तो मैं नहीं बोल सकता। क्या करें आपने चप्पा ही वैसा लगाया है। अरकान की बीमारी जिनको होती है उनको सारी चीजें पीली ही पीली नजर आने लगती हैं। मैं यह कह रहा था कि हाथ कतायी के सूत में गरमी में ठंडापन रहता है और सर्मा में गरमी रहती है, लेकिन अुन लोगों के लिये जिसका भी मौका नहीं रखा गया है। वही हालत तेल की हो गयी है। देहात के तेलघाने बंद होते जा रहे हैं, और मशीन का तेल वहाँ जा रहा है। मशीन के तेल से छाती में जलन होती है। घाने के तेल में और मशीन से निकाले हुअे तेल में बहुत फर्क होता है। मैं मशीनरी के खिलाफ नहीं हूँ। काम ज्यादा हो जाय और काम करनेवाले कम हो जायें तो मशीनरी आप चला सकते हैं, लेकिन आज मेहनत करके ही पेटभर खाने के लिये नहीं मिल सकता अितना काम कम हो गया है। पहले आप काम बढ़ाअिये, काम हाथ से नहीं कर सकेंगे तो मशीन चलाअिये, आपकी सीटियों के राज से हमारा ग्राम राज्य बिल्कुल अलग है। जिस लिये हमको शहर और देहात की तरफ दो अलग अलग नजरों से देखना पड़ेगा। ग्राम राज्य को धोखा न हो और वहाँ के लोग बेरोजगार न बने जिसकी तरफ ख्याल देना चाहिये। अगर वे बेरोजगार बनेंगे

तो आपको पुलिस की तादाद बढ़ानी पड़ेगी क्योंकि आखिर वे दूसरा क्या कर सकेंगे। हमारे यहां शहरों में तो खानेपीने को काफी मिलने के बाद भी रिश्ततखोरी की भरमार है, और देहात की स्थिति तो ऐसी है कि काम करने के लिये जायें तो काम नहीं है और भूख लगी तो खाने के लिये नहीं है फिर आपको पुलिस बढ़ानी नहीं पड़ेगी तो और क्या करना होगा? ग्राम परिश्रमकी तरक्की की तरफ हमें ख्याल देना चाहिये। निर्मल में खिलोने तैयार किये जाते हैं। लेकिन यहां के लोग यहीं पर खिलोने तैयार कर के निर्मल के नाम का फायदा उठाकर अपने खिलौने बेचते हैं। निर्मल के खिलौने का बुद्योग बढ़ाने की तरफ हुकूमत ख्याल नहीं देती। वैसे ही निर्मल में पीतल का कारखाना खोलना चाहिये। वहां पीतल का काम करनेवाले बारा घंटे काम करते हैं लेकिन उसके बावजूद वे बेरोजगार हो गये हैं। वे अतना पैसा नहीं कमाते कि अक करखाना खोलें। साहूकार तबके ने असका फायदा उठाया है। वे मशीनरी का वहां अपुयोग कर रहे हैं और हाथ से काम करनेवाले बेरोजगार हो रहे हैं। देहातों के बुद्योगों को हमें रिजर्व रखना चाहिये। जिस मशीनरी ने सैतान का रूप धारण किया है उसको गांवों के बुद्योगों में नहीं जाने देना चाहिये। धनवान लोग मशीनरी का अपुयोग करते हैं और गरीब देवताओं का खून चूसते हैं। उनको जिस मशीन से अलग रखकर ग्रामोद्योग की तरक्की करनी चाहिये। अतना कहकर में अपना भाषण समाप्त करता हूं।

شری سید حسن - اسپیکر سر - ڈپارٹمنٹس کے قیام کا مقصد یہ ہوتا ہے کہ اس سے عوام کی بھلائی ہو۔ اسی مقصد کے تحت گورنمنٹ ڈپارٹمنٹس قائم کرتی ہے۔ لیکن ہم دیکھتے ہیں کہ چند ڈپارٹمنٹس چند خاص لوگوں کی پرورش کیلئے قائم ہوتے ہیں۔ اور اس کی وجہ سے اصل مقصد پورا نہیں ہوتا۔ جہاں ہم تخفیف کی مخالفت کرتے ہیں وہیں ہم چاہتے ہیں ڈپارٹمنٹس باقی رہیں۔ مگر وہ افیشنس کے ساتھ کام کریں۔

ویٹ اینڈ میژرس ڈپارٹمنٹ (Weights & Measures Department) کے متعلق مجھے یہ کہنا ہے کہ اس ڈپارٹمنٹ کیلئے بجٹ میں کافی رقم مہیا کی گئی ہے۔ مگر اس سے جس افیشنس اور صلاحیت کے ساتھ کام ہونا چاہئے وہ نہیں ہوتا۔ عام طور پر اضلاع میں اور خاص طور پر شہر میں ہم دیکھتے ہیں کہ بیوپاری ہر جگہ الیگل ویٹس اینڈ میژرس استعمال کرتے ہیں۔ لیکن انکی کوئی چیکنگ نہیں ہوتی۔ ان پر ویٹ اینڈ میژرس ڈپارٹمنٹ کا کوئی سپرویزن نہیں ہوتا۔ پٹرول کی دوکان پر لکڑی والے کی دوکان پر یا غلہ کی دوکان پر ہر جگہ ہمیں چوری کے بانٹ اور پیلانے نظر آئینگے جو وہاں استعمال کئے جاتے ہیں لیکن انپر کوئی چیکنگ نہیں ہوتی۔ ڈپارٹمنٹ کے عہدہ دار وہاں نہیں جاتے جسکی وجہ سے عوام کا نقصان ہوتا ہے۔ بہت سے اضلاع میں اب تک ویٹ اینڈ میژرس کے انسپکٹرس کے آفیس قائم نہیں ہوئے ہیں۔ اور جہاں قائم ہوئے ہیں صحیح طریقہ پر کام نہیں کر رہے ہیں۔ حال ہی میں غالباً جالندہ کے انسپکٹر کا آفس قائم ہوا ہے۔ وہاں کے انسپکٹر صاحب نے رخصت حاصل کی ہے۔ لیکن یہاں کے انسپکٹر جو وائڈ صاحب کے خاص دوست ہیں انہیں یہیں ہیڈ آفیس (Head office) میں رکھا گیا ہے اور وہاں انہیں نہیں بھیجا جاتا۔ ڈائریکٹر آف کامرس اینڈ انڈسٹریز جو آجکل ایگریکلچر ڈپارٹمنٹ کے ڈائریکٹر ہیں انہوں نے یہ طے کیا تھا کہ کوئی انسپکٹر لیو ریزرو (leave reserve) کے لئے ہیڈ آفیس پر نہیں رکھا جائیگا۔ یہاں کا سپرویزن (Supervision)

بالکل اچھا نہیں ہے۔ یہاں کے آفیسر ایک نواب ہیں انکے ذمہ یہ سارا کام کر دیا گیا ہے۔ وہ سابقہ روایات کے پابند ہیں اور سابقہ ذہنیت کے تحت کام کرتے ہیں۔ انسپکٹروں کو بھیجنے کی بجائے صیغہ داروں کو جنہیں پچاس ساٹھ روپیہ تنخواہ ملتی ہے روانہ کرتے ہیں جسکا نتیجہ یہ ہے کہ اس ڈپارٹمنٹ میں کرپشن بہت بڑھ گیا ہے۔ حال میں دکن کرانیکل میں ایک آرٹیکل شائع ہوا تھا۔ اس آرٹیکل میں لکھا ہے کہ کامرس اینڈ انڈسٹریز ڈپارٹمنٹ نے ایک نوٹیفکیشن جاری کیا تھا کہ جن لوگوں کے ویٹس اینڈ میژر (Weights & Measures) صحیح نہیں ہیں وہ صحیح کر لیں۔ اس آرٹیکل کو میں پڑھ کر سنانا چاہتا ہوں

“The office issuing the above notification knows that fraudulent traders cannot be held responsible for any difference in weight, if it is discovered at the office of the Inspector of Weights, situated far and away from the scene of offence. Customers who are duped will have to drag the merchant and independent witnesses to the Inspector's office for verification. Why should the gentlemen officers sit in the offices, away from the market, and wait for the purchaser and seller, followed by a crowd of idlers on the roadside, go to Solomons for judgement? Who will convey the goods from the bazaar to the Weights and Measures Office? If the paid officials cannot perform their legitimate duty of detecting offences on the spot, it is useless to expect members of the public to co-operate with the Government Department.”

اس طرح سے اخبارات لکھتے ہیں اور عوام اسکو محسوس کرتے ہیں اور عوام ان تکالیف سے دو چار ہیں لیکن ارباب اقتدار کی غفلت اور عدم توجہی و عدم نگرانی کی وجہ سے یہ دفتر عالم کس مپرسی میں پڑا ہوا ہے۔ عدم توجہی کے ساتھ ساتھ جیسا کہ میں نے کہا اس دفتر پر نوابانہ ذہنیت کا پردہ پڑا ہوا ہے۔ ضرورت ہے کہ منسٹر صاحب اس جانب توجہ کریں تاکہ اس ڈپارٹمنٹ کی افیشنس (Efficiency) میں اضافہ ہو۔

کسٹم۔ کسٹم ڈپارٹمنٹ کے بارے میں میں عرض کرونگا کہ حیدر آباد کے انٹیگریشن (Integration) کے بعد کسٹم ڈپارٹمنٹ کو ختم کر دیا جانا چاہئے تھا لیکن معلوم نہیں کہ کن مختلف وجوہ کی بناء پر اسکو باقی رکھا گیا ہے اور یہ بھی معلوم نہیں کہ اسکو کب ختم کیا جائیگا۔ انٹرنل کسٹم کے ختم ہوجانے کی وجہ سے جو اسٹاف تخفیف کر دیا گیا ہے وہ تو خیر تخفیف ہو گیا لیکن جو لوگ اب باقی ہیں انہیں چونکہ وہ اپنے مستقبل سے مایوس ہیں اور زیادہ دن رہنے کا بھروسہ نہیں ہے اسلئے اس ڈپارٹمنٹ میں کرپشن بڑھ گیا ہے۔ کرپشن کے تعلق سے کسٹم ڈپارٹمنٹ پہلے سے ایک بدنام محکمہ ہے۔ پولس ایکشن کے بعد سب انسپکٹرس یا معمولی قسم کے ملازمین کو ذمہ دارانہ خدمات پر متعین کیا گیا ہے جو مطلق اوس خدمت کی صلاحیت نہیں رکھتے جسکی وجہ سے اس ڈپارٹمنٹ میں کرپشن اور بڑھ گیا ہے۔ باہر جانے والے مال کو دیکھا نہیں جاتا۔ اس تعلق سے کہم کے تغلب کا جو واقعہ ہے اسکو ایوان کے علم میں لایا جا چکا ہے۔ جائنہ اور

کھم کے تعلق سے مکرر عرض کروں گا - مدن گروپل ریڈی اور برکاش راؤ فرضی برآمدات بنا کر اسے لوگوں کے نام سے جنکو علیحدہ کر دیا گیا ہے رقومات حاصل کرتے رہے - یہ سلسلہ دو سال تک جاری رہا اور (۴۰) ہزار کی رقم ناجائز طور پر اٹھالی گئی اس سلسلہ میں کمشنر صاحب کو اطلاع ہوئی تو انہوں نے ان افراد کو معطل کر دیا جب منسٹر صاحب کو ایک کارروائی کے سلسلہ میں یہ معلوم ہوا یعنی جب ان امنا کو ریورٹ (Revert) کرنے کا مسئلہ پیش ہوا تو منسٹر صاحب انچارج کسٹم ڈپارٹمنٹ نے (جو منسٹر ہونے تک ایک وکیل تھے) - انہوں نے کہا کہ ناظم صاحب کے خلاف انتقال مقدمہ کی درخواست پیش کی گئی تھی - مجھے تعجب ہے کہ انتقال مقدمہ کی درخواست پیش ہوئی ہے تو ایسے چوروں کو جو ملازم سرکار ہو کر چالیس ہزار روپیہ کا سٹہ بٹھائے ہوں بحال کرنے کی رائے دی جاتی ہے - اور اس قسم کے لوگ انسپکٹر کے فرائض آج بھی انجام دے رہے ہیں - حکومت ہم سے کہتی ہے کہ اڈمنسٹریشن (Administration) میں مداخلت نہ کریں - میں کہوں گا کہ جب منسٹرس اس قسم کی مداخلت کریں تو پھر ماتحتین پر کنٹرول کس طرح سے قائم رہیگا - لوگ اس طرح سے منسٹروں کے پاس جا کر غلط سلط احکام لے سکنگے تو کس طرح اڈمنسٹریشن ٹھیک ہو سکتا ہے - جب اس طرح سے چوروں کی تائید کی جائیگی تو افیشینسی بڑھیگی یا گھٹیگی - جانہ کے کیس کا بھی یہی حال ہے - کئی لاکھ روپیہ کا تغلب ہوا اور وہاں مہتممی کے دفتر کے قریب جھڑتی ناکہ ہے جہاں سے لاکھوں روپیہ کا سامان باہر چلا جاتا ہے اور کوئی پوچھنے والا نہیں ہے - ایسی حالت میں اس جھڑتی ناکہ کے قیام کی کیا ضرورت ہے - اس واقعہ سے متعلق ذمہ داری اوس شخص پر ڈالیا جا رہی ہے جو پاکستان بھاگ گیا ہے - میں اسکو تسلیم کرتا ہوں کہ وہ شخص ضرور رکھایا ہوگا لیکن اوس نے ناجائز طور پر جو اس رقم کا تغلب کیا اوس کا ذمہ دار وہ مہتمان بھی تو ہیں جسکے سوپرویزن (Supervision) میں وہ کام کرتا تھا لیکن ہم دیکھ رہے ہیں کہ وہ آج بھی خدمت پر ہیں - میں پوچھنا چاہتا ہوں کہ ان پر مقدمہ کیوں قائم نہیں کیا گیا - وہ رقم جس سے ہزاروں لاکھوں عوام کی پیروگزاری کا مسئلہ حل ہو سکتا تھا اس طرح برباد کی جا رہی ہے اور جب کوئی تعمیری مسئلہ پیش کیا جاتا ہے تو حکومت کہتی ہے کہ پیسہ نہیں ہے - پیسہ تو اس طرح برباد ہو رہا ہے - ناجائز طریقہ پر اصراف ہوتا ہے - تغلب ہوتے ہیں - اور حکومت خاموش رہتی ہے - حکومت ان مسائل پر سنسیرلی (Sincerely) نہیں سوچتی - حکومت کو چاہئے کہ ایسی باتوں کی کامل تحقیقات کرے اور خاطیوں کو سخت سے سخت سزا دے تاکہ آئندہ دوسرے لوگوں کو اس قسم کے حرکات کی جسارت نہ ہو - کسٹم کمشنر کے ذمہ اگر ایک چارل انکم ٹکس - سیلس ٹکس کسٹم وغیرہ کے محکمہ ہیں جسکی وجہ سے وہ پورا وقت کسٹم کے لئے نہیں دے سکتے - ہر ڈپارٹمنٹ کے کام کیلئے جتنا وقت انہیں ملنا چاہئے نہیں مل سکتا - جب تک کسٹم ڈپارٹمنٹ قائم ہے میں کہوں گا کہ اس ڈپارٹمنٹ کیلئے ایک علیحدہ آفیسر رکھا جانا چاہئے - پہلے اس ڈپارٹمنٹ کیلئے ایک فوسٹ گریڈ کمشنر رکھا گیا تھا - کام کی کثرت کے اعتبار سے کوئی علیحدہ انتظام ہونا چاہئے -

اسکے بعد وظیفہ خواروں کے تعلق سے میں عرض کرونگا کہ وظیفہ خواروں کے تعلق سے گورنمنٹ کی نگلکٹیڈ پالیسی (Neglected Policy) ہے۔ جن لوگوں نے وظیفہ سے پہلے گورنمنٹ کی خدمت انجام دی ہے اور ملک کی خدمت کیلئے اپنی عمریں صرف کر دیں انہیں نظر انداز کرنے کی کوشش کی جا رہی ہے۔ آج وہ پریشان حال ہیں۔ صرف ایک سو روپیہ پانچ روپیہ۔ گرانی الونس مقرر کیا گیا ہے۔ اور جو لوگ سو روپیہ سے زیادہ پائے ہیں انہیں کوئی الونس نہیں دیا جاتا۔ میں کہوں گا کہ جس طرح عام ملازمین کیلئے گرانی ہے ان وظیفہ خواروں کیلئے بھی ہے۔ بلکہ جو لوگ اپنی پوری تنخواہ پارہے ہیں ان کے مقابلہ میں وظیفہ خوار جنہیں نصف یا نصف سے کم وظیفہ ملتا ہے زیادہ پریشان ہیں۔ ایسی صورت میں وظیفہ خواروں کیلئے اسکی زیادہ ضرورت ہے۔ دوسری چیز یہ کہ جو لوگ وظیفہ پر علیحدہ کئے گئے ہیں ان کے وظیفہ کی اجرائی میں بہت تاخیر ہوتی ہے جسکی وجہ سے وہ بہت زیادہ پریشانی میں مبتلا ہو جاتے ہیں اور انکو طرح طرح کی مشکلات سے دوچار ہونا پڑتا ہے۔ میں حکومت سے درخواست کرونگا کہ جب کسی کو وظیفہ پر ہٹایا جائے تو اجرائی وظیفہ کی کارروائی جلد از جلد طے کی جائے اور جب تک وظیفہ نہ اجرا ہو جائے سبکدوشی اور اجرائی وظیفہ کی درمیانی مدت میں کوئی الونس حکومت اجرا کرے تاکہ وہ اوس زمانے میں جس درجہ پریشان رہتے ہیں اوس میں کچھ کمی ہو۔

* شری ی۔ ڈی دیشمکھ - مسٹر امیکر سر - فینانس ڈپارٹمنٹ کے بارے میں جو کٹ موشن پیش کیا گیا ہے اس سلسلہ میں زیادہ وقت نہ لیتے ہوئے مختصر طور پر اظہار خیال کرونگا۔ حیدرآباد میں سیلس ٹیکس کا مسئلہ جس انجھن میں پڑا ہوا ہے اس کے متعلق میں اپنے خیالات کا اظہار کرونگا۔ حکومت نے پہلے سیلس ٹیکس سنگل پوائنٹ (Single Point) نافذ کیا۔ اس کے بعد حالات کی تبدیلی سے ملٹی پل پوائنٹ (Multiple-Point) میں تبدیل کیا گیا۔ اس کے بعد پھر اس میں کچھ تبدیلی کی گئی اور بعض ایٹس کی حد تک ڈبل پوائنٹ کر دیا گیا ہے۔ حیدرآباد میں سیلس ٹیکس کے نفاذ سے ڈیڑھ دو سال سے ہڑبونگ مچی ہوئی ہے لیکن ہم دیکھتے ہیں کہ ملٹی پل پوائنٹ کا جو طریقہ رائج کیا گیا ہے وہ زیادہ سود مند نہیں ہے۔ اوس میں جو خرابیاں ہیں ان کے نتائج یہاں ظاہر ہو رہے ہیں اور جو آمدنی اس سے ہونی چاہئے نہیں ہو رہی ہے تجارت پیشہ اور بالخصوص چھوٹے بیوپاری اس کے خلاف ہیں۔ اس بارے میں ہاؤز کے آئریبل ممبرس نے یہ مطالبہ کیا تھا کہ اس ٹیکس کو سنگل پوائنٹ میں تبدیل کرنا چاہئے اس کے جواب میں مسٹر صاحب فینانس نے کہا تھا کہ حکومت نے اس ڈھنگ سے سوچنے کا فیصلہ نہیں کیا ہے۔ لیکن میں تجربہ کے طور پر ایک چیز رکھنا چاہتا ہوں کہ بمبئی میں بھی جب ملٹی پل پوائنٹ رائج کیا گیا تھا تو وہاں ایمپلیشن کیا گیا۔ تاجروں اور کنزیومرس نے متحدہ محاذ بنا کر وہاں کی گورنمنٹ سے مطالبہ کیا بمبئی گورنمنٹ نے سنگل پوائنٹ پر لانے کے بارے میں سوچا۔ اسی طرح میسور کا حال کا واقعہ یہ ہے کہ وہ بھی اس پر مجبور ہو گئی ہے کہ ملٹی پل کو تبدیل کر کے سنگل پوائنٹ

نافذ کیا جائے۔ میں سمجھتا ہوں کہ چند مراحل کی تکمیل کے بعد وہاں وہ ۳۱ - تاریخ تک ہاؤز کے سامنے آنے والا ہے۔ وہاں سیل ٹکس کمیٹی کی جانب سے سفارشات حکومت کے سامنے تھیں جب وہاں کے حالات نے مجبور کیا اور اسکے وصول میں دقتیں محسوس ہوئیں اور اسٹاف جو متعین کیا گیا تھا کافی ٹکس وصول نہ کر سکا تو ہائیکورٹ کی رولنگس وغیرہ کے مدنظر وہاں تبدیلی کو ناگزیر سمجھا گیا ہے۔ اسی طرح میں سمجھتا ہوں کہ جس طرح میسور گورنمنٹ نے تبدیل کی ہے۔ جسکی رپورٹ حیدر آباد گورنمنٹ کے سامنے بھی شاید دو تین روز میں آجائے گی حیدر آباد گورنمنٹ بھی چند مناسب تبدیلیوں کے ساتھ سنگل پوائنٹ ٹکس عاید کریگی۔

دوسری چیز ٹیکریشن پالیسی کے بارے میں ہے۔ جنرل ڈسکشن میں یہ کہا گیا ہے کہ گریڈڈ طریقہ سے ٹیکریشن ہونا چاہئے۔ سیلس ٹیکس کی جو لمٹ ہمارے پاس ساڑھے سات ہزار ہے کہ وہ ہمارے لئے ناقابل برداشت ہے۔ ہمارے درائع آمدنی اور ہاں کی پیشنگ کیے سٹی کے مدنظر بنگال کی طرح ۲۵ - ۳۰ ہزار تک یہ لمٹ رکھی جاسکتی ہے۔ حیدر آباد میں یہاں کے مالی حالات اور ملک کے زرعی حالات اور محدود صنعتی ترقی کو مد نظر رکھتے ہوئے ہماری لمٹ جو ساڑھے سات ہزار کی ہے وہ بڑھا کر اس ڈھنگ پر لائی جائے جیسا کہ بنگال میں رکھی گئی ہے۔ میرا سنجیشن یہ ہے کہ حیدر آباد کے حالات کے لحاظ سے ۲۵ ہزار تک کی لمٹ طے کرنا لازمی ہے۔ اور اس کو سنگل پائنٹ کر دیا جائے تو وہ زیادہ موثر اور قابل عمل ہو جائے گا۔ اس سے ہماری آمدنی کے اضافہ ہونے کا بھی امکان ہے۔ جیسا کہ ایک آئربیل ممبر نے کہا اگر یکلچر انکم ٹیکس کے سلسلہ میں ۱۰ ہزار کی جو لمٹ چند مستثنیات کے ساتھ رکھی گئی ہے اس پر بھی نظر ثانی کی ضرورت ہے۔ اس کو گھٹا کر پانچ ہزار تک کیا جاسکتا ہے۔ اور سختی کر کے اگر یکلچر ڈپارٹمنٹ میں اسٹاف بڑھا کر اس میں افیشنسی پیدا کر کے زیادہ پیمانے پر وصول کر سکتے ہیں۔ اس کے ساتھ ساتھ ہمارے لینڈ ریوینیو کا جو بوسیدہ طریقہ ہے اس میں بھی بنیادی تبدیلی کی جائے۔ کراچی اور فیض پور کے کانگریس ریزولوشنس پر عمل کرتے ہوئے گریڈڈ طریقہ پر ریوینیو سسٹم قائم کیا جائے۔ ٹیننسی ایکٹ کے تحت جو چھوٹے چھوٹے ہولڈنگ رکھنے والے ہیں ان کو لینڈ ریوینیو معاف کرتے ہوئے اوپر کے زراعت پیشہ لوگوں کے لئے جن کے لئے ہم نے مختلف ہولڈنگس مقرر کئے ہیں ان کے لئے گریڈڈ طریقہ پر لینڈ ریوینیو اڈجسٹ کیا جائے۔ ریوینز کے سلسلہ میں ۱۵ فیصد سے لیکر ۲۵ فیصد تک کا جو اضافہ کیا گیا ہے میں سمجھتا ہوں کہ وہ اضافہ حیدر آباد کے لینڈ ریوینیو کے لحاظ سے مناسب نہیں ہے۔ ایک طرف اگر لگان میں اضافہ کیا جائے اور دوسری طرف جیسا کہ ہم چاہتے ہیں اگر یکلچر انکم ٹیکس کی لمٹ گھٹائی جائے۔ اور اس کو گھٹا کر چار پانچ ہزار تک کی جائے تو اس کا لازمی نتیجہ یہ ہوگا کہ لینڈ ریوینیو کا جو پریشہ ہے وہ چھوٹے کسانوں پر ہی پڑیگا۔ ہم نہیں چاہتے کہ ٹرے کسانوں پر یہ پریشہ کم کیا جائے اور چھوٹے کسانوں پر بڑھایا جائے۔ اس کے لئے متوازی طریقہ پر لینڈ ریوینیو اور اگر یکلچر انکم ٹیکس کے بارے میں سوچنا پڑیگا۔

کسٹم کے سلسلے میں حکومت نے یہ اعلان کیا تھا اور گورنر لاکمیٹی کی سفارش بھی تھی کہ سنہ ۱۹۵۴ء میں پورے طریقہ سے اسکو ختم کیا جائے۔ لیکن کسٹم ڈپارٹمنٹ کے لوٹ کنسوٹ کرنیوالے لوگوں کا یہ رجحان ہے کہ اپنی ڈیوٹی ہوئی نیا کوسٹ بنانے کیلئے بدعنوانیاں کی جائیں چنانچہ انہوں نے بدعنوانیاں شروع کی ہیں میں نہیں چاہتا کہ انکی بدعنوانیوں کی تفصیل یہاں رکھوں۔ اگر بارڈرس کے حالات پر غور کریں تو معلوم ہوگا کہ کسٹم ڈپارٹمنٹ میں کس طرح رشوت کا بازار گرم ہے۔ وہاں کے لوگ درمیانی راستے اختیار کر رہے ہیں۔ اسکی وجہ سے ایک طرف تو حکومت کی آمدنی متاثر ہوگئی ہے اور دوسری طرف جو کسٹم کا طریقہ جاری ہے اوسکے نتیجہ میں کسان۔ عوام اور سیاسی پارٹیوں میں ہیجان پیدا ہو گیا ہے۔ ان میں یہ خیال پیدا ہو گیا ہے کہ حکومت ظلم اور زبردستی کی پالیسی اختیار کر رہی ہے۔ کسان طبقہ سے آئے ہوئے ایک آنریبل ممبر نے کسانوں سے متعلق صحیح خیالات ہاؤز کے سامنے رکھے ہیں کہ آپ نے ان سے کیسے وعدے کئے تھے اور کسٹم کے بارے میں کس طرح اشتعال دلایا تھا۔ اور کیا خیالات عوام کے سامنے رکھے تھے۔ آج وہی خیالات عوام کے ہیں اگر آج ان کو فوری بند نہ کیا جائے تو حکومت کو عوام اور کسانوں کے ایک بڑے محاذ سے مقابلہ کرنا پڑیگا۔ ایسے خطرات محسوس ہو رہے ہیں اس لئے میں یہ کہہونگا کہ اگر اس سال حکومت اس کو ختم نہ کرے تو کم از کم آئندہ سال لازمی طور پر اسکو ختم کر دے۔ سرچارج اور کسٹم کے سلسلہ میں پچھلے پندرہ سال میں اضافہ ہو گیا ہے۔ سنہ ۳۸ء سے سنہ ۵۳ء تک کا اکسپورٹ کی صورت حال دیکھیں تو معلوم ہوگا کہ ان چودہ سالوں میں اکسپورٹ کا کوٹا یعنی یہاں سے باہر جانے والے مال کا کوٹہ تقریباً ۶ گونا بڑھ گیا ہے۔ اس کے بعد بھی ہم دیکھ رہے ہیں کہ اکسپورٹ سے خاطر خواہ آمدنی میں اضافہ نہیں ہوا۔ اسکی وجہ یہ ہے کہ کروڑ گیری اور سرچارج کے ٹیکس ناقابل برداشت ہو گئے ہیں۔ اوسکے علاوہ ڈپارٹمنٹ کے لوگ درمیانی راستے اختیار کر رہے ہیں۔ مجھے اورنگ آباد ضلع کا تجربہ ہے ہمارے تعلقہ بھوکردن کی سرحد برار سے ملتی ہے۔ ہم دیکھتے ہیں کہ برار کی مارکٹنگ۔ وہاں کے کپاس کے کاروبار اور وہاں کے انتظامات کافی تشفی بخش ہیں۔ وہاں سے فاصلہ بھی کم ہے ۱۰-۱۵ میل کا فاصلہ ہے اور اوسکے علاوہ وہاں بھاؤ بھی اچھا آتا ہے۔ اس کے برعکس وہاں کے لوگ جالندہ اور اورنگ آباد جانا نہیں چاہتے کیونکہ فاصلہ بھی دور تقریباً ۵۰ پون سومیل کا فاصلہ ہے اور بھاؤ بھی اچھا نہیں آتا۔ اوسکو باربرداری کے اخراجات برداشت کرنا پڑتا ہے اور مارکٹس فنکشن نہ کرنے کی وجہ سے خسارہ پر مال فروخت کرنا پڑتا ہے۔ وہاں بدعنوانیاں بھی ہیں اس لئے وہ لوگ جالندہ اور اورنگ آباد کی مارکٹس میں نہیں جاتے۔ چونکہ کروڑ گیری نہیں ہے اس لئے برار کو مال منتقل کیا جاتا ہے وہاں مختلف مارکٹس ہیں ان کا مال وہاں بک جاتا ہے۔ اس وجہ سے لوگوں میں فطری طور پر یہ جذبہ بڑھ رہا ہے کہ حکومت ہم کو ہماری سہولتوں سے محروم کر رہی ہے۔ اور ٹیکس دینے پر اور خسارہ برداشت کرنے پر مجبور کر رہے ہیں۔ ان خیالات پر حکومت کو غور کرنا چاہئے۔ اس کے علاوہ گریڈڈ طریقہ پر ٹیکزیشن کے بارے میں بھی

آنریبل منسٹر کو سوچنا چاہئے - سنگل پوائنٹ لائے کے بارے میں بھی فوری غور کیا جائے جس طرح میسور میں کیا گیا ہے -

شری یس - بل - شاستری (بودھن) - منسٹر اسپیکر سر - آج میں ہندی میں بولنے کی کوشش کرونگا - میں اس سے پہلے تلنگی میں بولا کرتا تھا - لیکن فینانس منسٹر صاحب کو کچھ سچیشنس دینا ہے - تاکہ اون پر عمل کریں - فینانس منسٹر صاحب نے اس بجٹ کو کامن میان کا بجٹ کہا تھا اس میں نئے نئے ٹیکس نہیں ہیں لیکن یہ بجٹ گھائے کا بجٹ ہے - گھائے ہونے کی وجہ یہ ہے کہ ہماری آمدنی کم ہے اور خرچہ زیادہ ہے - میں بجٹ کے سلسلہ میں کچھ سچھاو دینا چاہتا ہوں ایک تو یہ کہ ہمارے ملک میں مندروں اور مسجدوں پر لاکھوں روپیہ کی آمدنی بلاوجہ صرف ہو رہی ہے - اس کے لئے انڈومنٹ بل لاکر اس آمدنی کی بچت کر سکتے ہیں - سیلس ٹیکس کے بارے میں یہ ہے کہ سنہ ۵۰-۵۱ ع اور ۵۲ ع سے ٹیکس اگائے گئے ہیں اور وہ سب اب وصول کر رہے ہیں - ۵۰ ع سے لیکر اب تک، یہ ٹیکس وصول کرنے کے متعلق کوئی توجہ نہیں دی گئی اور اب وصول کیا جا رہا ہے - جسکی وجہ سے رعایا پریشان ہے - بودھن میں جو شوگر فیکٹری ہے اوسکے تین تین سال کے بلز ہیں اوس پر اگر سیل ٹیکس وصول کرنے کی کوشش کی جائے تو لاکھوں روپیہ ہوتے ہیں وہ روپیہ رعایا کو دینا پڑے گا - رعایا کا تو حال ایسا ہوتا ہے کہ پیسہ آتے ہی فوراً خرچ ہو جاتا ہے - چنانچہ رعایا کی جانب سے رٹ پیٹیشنس داخل کئے جا رہے ہیں کہ کیوں پچھلے تین سال سے وصول نہیں کیا گیا اور اب ایک دم وصول کیا جا رہا ہے گورنمنٹ اس سلسلہ میں خاموش بیٹھی ہوئی ہے - گورنمنٹ کو اس پر سوچنا چاہئے - تیسری چیز پنچایاتوں کے بارے میں ہے - بجٹ میں کم رقم اس کے لئے رکھی گئی ہے - مہاتما جی کا اصول یہ تھا کہ پاورس کو سنٹرلائز کرنے کے بجائے اوسکو ڈی سنٹرلائز کرنا چاہئے - اور گرام سدھار کرنے کے لئے پنچایتوں کو ڈیولپ کرنا ضروری ہے - وہاں کی پبلک یہ چاہتی ہے کہ ہم کو سوراخ ملائے مجھے ہی حکومت میں حق ملنا چاہئے - لاسٹ ایر اس کے لئے ۴ لاکھ روپیہ رکھے گئے تھے اس سال بھی کافی توجہ نہیں دی گئی ہے - وہاں کی پبلک کی خواہش یہ ہے کہ وہ خود اپنے گاؤں میں سدھار کریں - اور اپنی ضروریات پوری کر لیں - اگرچہ ایک ہزار سے زائد آبادی رکھنے والے دیہات میں پنچایتیں قائم کرنے کا ایکٹ موجود ہے لیکن اوس پر عمل نہیں ہو رہا ہے - اس کے علاوہ ہندو پرسنٹ جو اینڈ ریوٹیو کا اون پنچایتوں کو دیا جاتا ہے وہ بہت کم ہے - اس لئے میرا کہنا یہ ہے کہ ایک ہزار آبادی رکھنے والے دیہاتوں میں کمپلسری طور پر پنچایت قائم کریں - اگر اس سال نہیں تو کم از کم آئندہ سال رکھا جائے - اس کے بعد میں میجر اور مائر انڈسٹریز کے متعلق کہوں گا - میجر انڈسٹریز کے متعلق تو اس کے پہلے دوسرے ممبرس کہ چکے ہیں - میجر انڈسٹریز کام نہیں کر رہی ہیں اون کو تالے لگ گئے ہیں - اون میں قصبان ہو رہا ہے اون کا مینیجمنٹ بھی خراب ہے - کانپچ انڈسٹریز کے سلسلہ میں میں یہ کہوں گا کہ کانپچ انڈسٹریز کو کام کر رہی ہیں - اوس کے لئے تین کمپٹیاں ہیں - ایک کھادی کی کمیٹی - ایک ہینڈ لوم کی کمیٹی اور ایک ولیج انڈسٹریز کی کمیٹی - ہندی

کرافٹ اور کھادی کے کام کے سلسلہ میں سنٹرل گورنمنٹ کی طرف سے ۱۰ لاکھ کی امداد بھی ملی ہے۔ ڈولپمنٹ ہو رہا ہے مگر اس ڈولپمنٹ کے بارے میں میرا سبھاؤ یہ ہے کہ جس طرح: بیٹی میں کائینج انڈسٹریز کا ڈائریکٹر الگ ہے اور انڈسٹریز کا ڈائریکٹر الگ ہے۔ اس لئے یہاں بھی وہی الگ الگ ڈائریکٹرز رکھے جائیں۔ اور جاپان اور جاپان میٹھڈ پر کائینج انڈسٹریز کا ڈولپمنٹ ہونا چاہئے۔ اوسکے علاوہ کائینج انڈسٹریز کا ایک ہی ویر ہاؤز حیدر آباد میں ہے۔ ہر ڈسٹرکٹ میں ایک ایک ویر ہاؤز قائم کیا جائے تاکہ آسانی سے مال لوگوں کو ماسکے۔ لینڈ ریوینیو کے سلسلہ میں مجھے یہ کہنا ہے کہ مدراس۔ بمبئی اور ڈیسہ اور دوسرے اطراف کے پرووائس کے مقابلہ میں ہمارے پاس لینڈ ریوینیو زیادہ بلکہ بعض جگہ ڈبل دھارہ ہے۔ اس وقت (۳۶۰۰) روپیہ کی جو سیلنگ رکھی گئی ہے کٹیویشن پر وہ سیلنگ رکھنے کے بعد اگر کیکچر ٹیکس نہ لگایا جائے۔ آپ دس ہزار کی آمد رکھ رہے ہیں تو پھر اگر کیکچرل ٹیکس کہاں سے دے سکتے ہیں۔ یہ سیلنگ بھی چار پانچ ہزار تک رکھی جائے۔

اور ایک بات یہ ہے کہ اس وقت ہمارے بجٹ میں ایک کروڑ روپیہ کی کمی ہے یہ کمی کبوں ہے۔ اس کے پہلے نظام ساگر ڈولپمنٹ اسکیم کے تحت ایک کروڑ روپیہ قرض دیا گیا۔ اس کو پندرہ برس سال ہو گئے ہیں لیکن یہ ایک کروڑ روپیہ آج تک ادا نہیں ہوا۔ اسکی وجہ یہ ہے بعض لوگ اپنی زمینات پیچکر پاکستان چلے گئے ہیں اور بعض لوگ یہاں حیدر آباد میں آکر بیٹھ گئے ہیں۔ میں اس رقم کو وصول کرنے کے لئے بھی ایک سرجیشن دہرا ہوں۔

ایک اور چیز یہ ہے کہ اگر کیکچر کے بارے میں ہم نے ایک قانون پاس کر کے سیلنگ۔ فیملی ہولڈنگ اور یسک ہولڈنگ مقرر کی ہے لیکن اس سے پہلے ہی بہت سے لوگ خوب پیسہ کہا کر ۲۰-۵۰-۱۰۰ ہلڈنگس حیدر آباد اور سکندر آباد میں بنا چکے ہیں اور انکا کرایہ وصول کر کے اب خوب مزہ کر رہے ہیں۔ جس طرح اگر کیکچر کے لوگوں کو راستہ پر لانے کے لئے ایک تحدید عاید کی گئی ہے اسی طرح گھروں اور دوسری پرانہ سے متعلق اور دیگر شعبہ جات زندگی میں تحدید عاید کرنے کے لئے ایک بل لایا جائے تاکہ کٹیویشن کے ساتھ ساتھ دوسرے سرمایہ داروں پر بھی پابندی عاید ہو۔ اس بارے میں ایک بل لانے کے لئے میرا سبھاؤ ہے۔

اس کے بعد میں یہ کہوں گا کہ اگر چیکہ اس بجٹ کو کرڈیٹسائز کیا گیا ہے لیکن پھر بھی ٹیکس لگانے کے لئے نہیں کہا گیا اور نہ بجٹ میں ٹیکزیشن کی کوئی اسکیم ہے اس لئے میں آرڈیل منسٹر اور دیگر ممبران کا شکریہ ادا کرتا ہوں۔

اور ایک چیز مجھے یہ کہنا ہے کہ اس وقت سنٹرل گورنمنٹ نظام شوگر فیکٹری سے روڈ ٹرانسپورٹ چارج کے طور پر ۱۸ لاکھ روپیہ لیتی ہے۔ وہاں کی روڈس بہت راتن (Rotten) ہو گئی ہیں کیونکہ رات دن شوگر کین کی لاپز چلتی رہتی ہیں

ان روڈس کو درست کرنے کے لئے بھی گورنمنٹ توجہ دے۔ اس کے علاوہ پرانے دور میں رضا کاروں کے پیریڈ میں جو کنٹراکٹس ہوتے تھے وہ جیسے کے ویسے ہیں۔ مینجمنٹ میں کرپشن ہے اور بہت سی دوسری غلطیاں ہیں۔ ان کو دھرانے سے فائدہ نہیں ہے کیونکہ کہا جاتا ہے کہ یہ پہلے کے کنٹراکٹس ہیں۔ لیکن میں کہوں گا کہ جب پہلے کی گورنمنٹ کو کیا نسل کیا گیا ہے تو پھر ان کو کیا نسل نہ کرنے کی کوئی وجہ نہیں ہے۔ اس لئے گورنمنٹ یا تو مینجمنٹ پر نگرانی رکھے یا خود اپنے ہاتھ میں انتظام لے

ಶ್ರೀ|| ಎಸ್. ರುದ್ರಪ್ಪ :- (ಚಿತಾಪುರ)

ಮಾನ್ಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೇ, ಈ ದಿನ ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ Commerce and Industries Demand ಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಶ್ರೀ. ವಿ. ಕೆ. ಕೊರಡಕರ :—میں وقتا سے प्रार्थना करना चाहता हूँ कि वे यदि हिंदी में बोलें तो अच्छा होगा। ताकि मैं उनके भाषण को समझ सकूँ वे अंग्रेजीमें भी बोल सकते हैं। मैं यह माना हूँ कि हर एक को अपनी मातृभाषा में बोलने का हक है लेकिन मैं नहीं समझ सकता जिस लिये प्रार्थना करता हूँ कि आप हिंदी में या अंग्रेजी में बोलें तो अच्छा होगा। ताकि मैं जवाब दे सकूँ।

Shri S. Rudrappa : The Deputy Minister can understand Canarese and he can give the summary of my speech to the Minister.

श्री वि. के. कोरडकर :—मैं जबरदस्ती तो नहीं कर सकता। जिस लिये प्रार्थना कर रहा हूँ मेरी मातृभाषा मराठी है मैं यदि यहां पर मराठी में जवाब दूं तो लोग किस तरह समझ सकेंगे जिस लिये मैं भी हिंदी में बोलता हूँ ताकि सब लोग समझ सकें। आपसे भी प्रार्थना है कि आप हिंदी अंसी भाषा में बोलें जिसे मैं समझ सकूँ और जवाब दे सकूँ तो अच्छा होगा।

Shri S. Rudrappa : As I can express better in Canarese, I may be permitted to speak in that language.

Cottage Industries ಬಗ್ಗೆ ನಮ್ಮ ಸರ್ಕಾರವು ಹೆಚ್ಚು ಹಣಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾನು ಹೇಳಬಯಸುತ್ತೇನೆ. Cottage Industries ಅಂದರೆ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ನೂರಕ್ಕೇ ಲಂ ಮಂದಿ ಒಕ್ಕಲುತನದಮೇಲೆ ಉಪಜೀವನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಒಕ್ಕಲುತನ ನಂತರ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಎಂದರೆ ಮಗ್ಗುಗಳು ಇನ್ನಿತರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇವೆ. ಇ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಬಗ್ಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಈ ವರ್ಷದ Budget ನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ಇಟ್ಟಿಲ್ಲ ಎಂತ ನಾನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. Budget ನಲ್ಲಿ ಹಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅದು ತೆಲಂಗಾಣದ ಕಡೆ ಖರ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಏನೂ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಈ ವರ್ಷವೂ ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ಕೊಡುವ ಅವಕಾಶ ಇಲ್ಲ. ಹೋಡ ವರುಷ ಕೂಡಹೆಚ್ಚು ಹಣ ತೆಲಂಗಾಣದಕಡೆ ಖರ್ಚಾಗಿದೆಯೇವಿನಾ, ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ, ರಾಯ ಚೂರು, ಬಿದರ ಈ ಕಡೆಇದ್ದ Cottage Industries ಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಬಿದರನಲ್ಲಿ Bidri works, Sulepet ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕಂಬಳಿ ತಯಾರು ಮಾಡತಕ್ಕ ಒಂದು ಉದ್ಯೋಗ ಇದೆ. ಅದಕ್ಕೂಕೂಡ ಹೆಚ್ಚು ಹಣಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಚಿತಾಪುರ, ಅಲಂದ್, ಕೋಸಗಿ ಈ ತಾಲೂಕು

ಗಳಲ್ಲಿ ನೇಯಕಾರರು ತಮ್ಮ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಉಕ್ಕಾನದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೂ ಕೂಡ ಯಾವತರದ ಸಹಾಯಮಾಡಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಯಾವರೀತಿ ಯಾದರೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ಕೊಟ್ಟು ಸಹಾಯಮಾಡಬೇಕು. ಇದೇ ರೀತಿ ಕೈಮಗ್ಗದವರ ಸ್ಥಿತಿಯೂ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಪುನಃ ಮಾನ್ಯ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಎಳೆಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.

ಸುರಪೂರು ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ನಾನು ಹೋದಸಲ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗರು ಉಪ್ಪುತಯಾರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಅವರು ಸರಕಾರ ದಿಂದ ಯಾವತರದ ಹಣ ಸಹಾಯವೂ ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿರ ತಕ್ಕವರಿಗೆ ಈ ಉಪ್ಪು ತಯಾರುಮಾಡಲು ಒಂದು (Co-operative Society) ತೆಗೆದು ಸರಕಾರ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಣಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರೆ ಅನುಕೂಲ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನ್ನೆಲ್ಲಾ organise ಮಾಡಿದರೆ ಅವರ ಉಪಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಉಪ್ಪು ತೆಗೆಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಸರಕಾರ ಹಣ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ ಉಪ್ಪನ್ನು ಸಹಕಾರ ಸಂಘದ Basis ಮೇಲೆ organise ಮಾಡಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಂಘದಿಂದ ಮಾರಾಟಮಾಡ ಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಹೇಳಬಯಸುತ್ತೇನೆ.

ಯಾದಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪುಷ್ಪಟೊಪ್ಪಿಗೆಗಳನ್ನು ತಯಾರುಮಾಡುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇದೆ. ಅದನ್ನು Co-operative Society ಯಂತೆ organise ಮಾಡಿ ಮತ್ತೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಹಣ ಸಹಾಯಮಾಡಬೇಕು. ಅದೇ ರೀತಿ Sulepet ನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಂಬಳಿ ತಯಾರು ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇದೆ. ಆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೂ ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಮತ್ತು ಚಿತಾಪುರದಲ್ಲಿ ಒಂದು Handloom Co-operative Society ಇದೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಯಾವತರದ ಹಣಸಹಾಯ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಮಾನ್ಯ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಲಕ್ಷ್ಯ ಕೊಡಬೇಕು. ಮತ್ತು ಕೋಸಗಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು Co-operative Society ಇದೆ. ಇಂತಹ society ಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹಣಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಬಯಸುತ್ತೇನೆ. ಮತ್ತು Industrial concerns ಬಗೆಗೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯೋಗಗಳಿಗೆ ಹಣ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವ ಬಗ್ಗೆ ನಮ್ಮ ಸರಕಾರ ಯಾವ ರೀತಿ ಇದೆ ಎಂದು ನಾನು ತಿಳಿಸುತ್ತೇನೆ. ಸರಕಾರವು ಸಾಲ ಕೊಡಬೇಕು. ಆದರೆ ಬಡ್ಡಿದರ ಏನಿದೆ ಅಂದರೆ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ನೂರಕ್ಕೆ ೧-೪-೦ ರಂತೆ Industrial concern ಗಳಿಗೆ I.T.F. ನಿಂದ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅವರು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ 4-0-0 ರೂಪಾಯಿಯಂತೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆ ಬಗ್ಗೆ ಸರಕಾರದ ನೀತಿ ಏನೆಂಬುದನ್ನು ನಾನು ಕೇಳುತ್ತೇನೆ.

ಮಾನ್ಯ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೂ ಗೊತ್ತು. ಈಗ ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ನಿಂತು ಹೋಗಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕಾನು ಏನು ಇದೆ. ಮತ್ತು ಅವು ಏಕೆ ನಡೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದು ಕಾರಣಗಳನ್ನು ನಾನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸರಕಾರವು ಒಂದು Committee ಯನ್ನು ನೇಮಿಸಿ ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಆ Factoryಗಳು ಉಕ್ಕಾನದಲ್ಲಿ ಇವೆ ಎಂಬ ಕಾರಣಗಳನ್ನು Investigate ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ತಾವು Committee ಮಾಡಿದ್ದಾದರೆ ಆ Committee Report ಸರಕಾರವು ಅನುಕೂಲವಾದ Factory ಗಳನ್ನು Committee ಯ Report ನಂತೆ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋದರೆ ಉಚಿತವೆಂದು ನಾನು ಹೇಳಬಯಸುತ್ತೇನೆ.

ಮತ್ತೆ ಬಿದರ್‌ನಲ್ಲಿರುವ Bidri Works ಅವುಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ Co-operative Basis ಮೇಲೆ Organise ಮಾಡಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಹಣಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಹೇಳ ಬಯಸುತ್ತೇನೆ ಮತ್ತು ಈಗ ಸರ್ಕಾರದವರು ಕೊಡತಕ್ಕ ಹಣವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಗತವಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ Factory ಗಳಿವೆ. ಅಂದರೆ ಉದಾಹರಣೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇದೆ ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯೋಗಗಳಿವೆ. ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡುವ ಉದ್ಯೋಗಗಳಿವೆ. ಇಂತದಕ್ಕೆಲ್ಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗತವಾಗಿ ಹಣಸಹಾಯ ಕೊಡುತ್ತೀರಿ. ಆದರೆ ಈ Factoryಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವಂತ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಅವರು ಕೊಡಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿತಾವು ಕೊಟ್ಟಂತ ಸಹಾಯವಾಗಲಿ ಹಣವಾಗಲಿ ದುರುಪಯೋಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಅವಕಾಶ ಇದೆ. ಇಂಥ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರವು ದೂರ ಮಾಡಿ Co operative Societyಗಳನ್ನು Organise ಮಾಡಿ Societyಗಳಿಂದ ಆ ಹಣವನ್ನು ಸಹಾಯಮಾಡಿದರೆ ಕೊಡತಕ್ಕ ಸಹಾಯವು ಒಳ್ಳೆಯ ರೀತಿಯಿಂದ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತೆಂದು ನಾನು ತಿಳಿಸುತ್ತೇನೆ.

The House then adjourned for lunch till Four of the clock.

The House reassembled after recess at Four of the clock.

[Mr. Deputy Speaker in the Chair]

Statement by the Minister for Finance, Statistics, customs, Commerce and Industries Re : Establishment of State Financial Corporation.

Mr. Deputy Speaker : We will now take up the second item on the Agenda. The Minister for Finance, Statistics, Customs, Commerce and Industries may make the statement re : establishment of State Financial Corporation.

شری سی۔ بیچ۔ وینکٹ رام راؤ۔ میں نے ایک پریویلجیشن دو دن قبل دی تھی اوس کا کیا ہوا۔

Mr. Deputy Speaker : It is being examined.

شری سی۔ بیچ۔ وینکٹ رام راؤ۔ آج تیسرا دن ہے۔

Mr. Deputy Speaker : We will take it up later.

श्री. वि. के. कोरटकः—अध्यक्ष महोदय यहां हैदराबाद में, जैसा कि मैंने पहले कहा था, एक इंडस्ट्रियल फायनान्स कारपोरेशन (Industrial Finance Corporation) कायम हो रहा है जिसके मूतालिक मैं एक स्टेटमेंट (Statement) हाउस के सामने पेश करना चाहता हूँ।

The hon. Members must have seen from the notifications published in the Gazette of the 18th February, 1954 that action has been taken to establish a Financial Corporation for financial assistance to industries in the Hyderabad State under the State Financial Corporations Act, 1951 (LXIII of 1951).

The authorised capital of the Corporation is Rs. 2 crores divided into 200,000 fully paid up shares of Rs. 100 each of which 100,000 shares of the total value of Rs. one crore are for issue in the first instance and the remaining shares are to be issued later when required in such manner as the Hyderabad Government may determine.

In accordance with the Act the Hyderabad Government have guaranteed repayment of capital and dividend to the shareholders. The rate of dividend has been fixed in consultation with the Government of India at $3\frac{1}{2}\%$ after payment of Income-tax.

Of the issued capital of Rs. one crore, the Hyderabad Government will subscribe Rs. 50 lakhs, Rs. 10 lakhs will be subscribed by the Reserve Bank of India, Rs. 35 lakhs will be subscribed by scheduled banks, insurance companies, investment trusts, co-operative banks and other financial institutions and Rs. 5 lakhs are for subscriptions by other parties.

Again in accordance with the Act the Board of Directors of the Corporation consists, in addition to the Managing Director, of 9 persons of whom one is the Chairman. Of the nine, three Directors are to be nominated by Government, one by the Reserve Bank of India, one by the Industrial Finance Corporation of the Government of India and four are elected by the shareholders. In the first instance all the Directors are being nominated by the Hyderabad Government for a period of one year and thereafter all Directors other than the Managing Director shall retire and will be re-elected by the shareholders.

The Financial Corporation will advance loans up to a maximum of Rs. 10 lakhs in each case to industrial concerns subject to such loans being sufficiently secured by pledge, mortgage, hypothecation or assignment of Government or other securities, stocks, shares, movable or immovable property and other tangible assets.

The Financial Corporation will commence its business early in April and thereafter the Industrial Trust Fund of the Hyderabad Government will cease to advance loans or give financial assistance to industrial concerns which are eligible to assistance from the Financial Corporation. The Industrial Trust Fund will continue to be the Managing Agents of Companies, the managing agency of which is vested in it and fulfil all such functions which Managing Agents are in the course of business required to fulfil under the Companies Act.

The business concerns in Hyderabad desirous of obtaining financial assistance beyond Rs. 10 lakhs could have recourse to the credit facilities afforded by the Industrial Finance Corporation of the Government of India.

हाबुस की अतिला के लिये मैं यह जाहीर कर देना चाहता हूं कि जो अंक करोड का शेअर कॅपिटल (Share Capital) फ्लोट (Float) किया गया था उसकी तारीख अभी पूरी नहीं हुई तो भी पूरा सब्सक्राइब (Subscribe) हो चुका है।

شری بی۔ ڈی۔ دیشمکھ - کیا اس کے لئے وقت دیا جائیگا تاکہ اس پر ڈسکشن ہو سکے۔

Mr. Deputy Speaker : It is only a statement.

General Budget—Demands for Grants.

श्री. रतनलाल कोटेचा (पाटोदा) :—स्पीकर सर, फायनान्स मिनिस्टर साहब की डिमांडज पर सुबह के सेशन में काफी चर्चा हुई और उसपर काफी नुक्ताचीनी भी हुई। जो क्रीटीसीजम्स (Criticisms) हुए उनमें काफी कन्स्ट्रक्टिव्ह क्रिटिसीजम्स (Constructive Criticisms) भी रहे हैं। हालांकी फायनान्स डिपार्टमेंट के सेक्रेटरीअट पर काफी नुक्ताचीनी हुई और मैं समझता हूं कि आज की डिमांडज में फायनान्स सेक्रेटरीअट के बारेमें कुछ कहने की वास्तव में जरूरत नहीं थी क्योंकि वह जनरल अेडमिनिस्ट्रेशन का सेक्शन था और उसी वक्त उसके बारे में कहा जाना चाहिये था, लेकिन चंद वक्ताओं ने आज भी जिसके बारे में कुछ नुक्ताचीनी की। फायनान्स डिपार्टमेंट का जो सेक्रेटरिअट हमारे यहां अितना बड़ा हुआ दिखता है उसकी वजह यह है कि मद्रास और बंबई के फायनान्स डिपार्टमेंट्स के जो फंक्शनस (Functions) हैं उनसे कहीं ज्यादा फंक्शनस हमारे यहां के डिपार्टमेंट को करने पड़ते हैं, और इसीलिये यहां के डेप्युटी सेक्रेटरीज और असिस्टेंट सेक्रेटरीज की संख्या ज्यादा है। लेकिन जिसके साथ साथ में फायनान्स मिनिस्टर से यह भी कहना चाहता हूं कि खानबहादुर जोशी ने अपनी रिपोर्ट में जो सजेसन्स (Suggestions) दिये हैं उसके अनुसार जिस डिपार्टमेंट का अगर रीआर्गनायजेशन (Reorganisation) किया जाय तो जिसके अफसरों की काफी संख्या घट जायगी और जिसके खर्च में भी बचत हो जायगी।

जिसके बाद डिस्ट्रिक्ट ट्रेजरी के आफिसर के बारे में भी काफी नुक्ताचीनी हुई है; लेकिन मैं समझता हूं कि हमारे दोस्तों ने आज से कुछ छः या आठ महीने पहले की बात कही है। श्री. सी. अेच व्यंकटराव साहब ने कहा कि प्रायमरी टीचर्स को छः छः महीने की तनखाह नहीं मिली। मैं

समझता हूँ कि अब प्रायमरी टीचर्स को डिस्ट्रिक्ट ट्रेजरी आफिस से महीने या डेढ़ महीने में तनखाह मिल जाती है और अभी इसी साल ५ लाख का प्रोवोजन इसके लिये रखा गया है और साथ साथ हमारे ट्रेजरी आफिस को रीअर्गनाइज भी किया गया है। वहाँ के लोगों के लिये ट्रेनिंग का अन्तजाम भी किया गया है और मैं समझता हूँ कि कोअी शिकायत इस डिपार्टमेंट के बारे में नहीं रहेगी।

सेल्स टैक्स डिपार्टमेंट और खासकर सेल्स टैक्स के बारे में भी कहा गया है। वहाँ पुरानी बातें बार बार दोहरायी जाती हैं। वही सिंगल पायिंट रहे या मल्टीपल पायिंट रहे कहा गया है। मैं समझता हूँ कि हमारे मिनिस्टर साहब इसका कभी दफा जवाब दे चुके हैं। हमारे यहाँ मल्टीपल पायिंट सेल्स टैक्स है। मद्रास और बंबई ने हमें फॉलो (Follow) किया है। एक दोस्त ने कहा कि मैसूर में सिंगल पायिंट सेल्स टैक्स लेने के बारे में सोचा जा रहा है, लेकिन मैंने तो 'हिंदू' में पढ़ा कि कुछ कमोडिटीज (Commodities) की हद तक ही वे सिंगल पायिंट टैक्स लेने के बारे में सोच रहे हैं, न कि सभी चीजों के बारे में सिंगल पायिंट टैक्स लगाने के बारे में सोच रहे हैं।

असके बाद जो टर्न ओव्हर (Turnover) की हमारी लिमिट साढ़े सात हजार फी है उसको बढ़ाकर २५ हजार करने के लिये कहा जा रहा है, लेकिन हम मानते हैं कि किसी भी स्टेट के लिये सेल्स टैक्स ही एक ऐसा आयटम (Item) है जो काफी अिनकम देता है असलिये साढ़े सात हजार के बजाय टर्न ओव्हर की लिमिट हम पच्चीस हजार कर दें तो आज जो हमें दस करोड़ के करीब आमदनी होती है वह कल साठ या सत्तर लाख ही मिलेगी। मैसूर में जो सेल्स टैक्स कमेटी बैठी थी अुन्होंने वहाँ जो दस हजार की लिमिट थी उसके बजाय साढ़े सात हजार की लिमिट करने के लिये सुझाया है।

कुछ दोस्तों ने सुझाया कि कपड़े पर से विक्री कर हटाया जाय। मद्रास और मैसूर में कपड़े पर रुपये के पीछे दो आने विक्री कर इसी साल बढ़ाया गया है। मद्रास में तो फूड स्टफ (Food stuff) के अपर भी विक्रीकर है, लेकिन मैं अितना ही कहूंगा कि हमारे यहाँ पेट्रोल पर सेल्स टैक्स कम है, उसको बढ़ाना चाहिये। बंबई में पेट्रोल पर ६ आने पर गेलन लिया जाता है, हमारे यहाँ सिर्फ तीन आने पर गेलन लिया जाता है। असलिये मैं फायनान्स मिनिस्टर साहब से विनंती करूंगा कि जो तीन आने टैक्स है उसको छः आने कर दिया जाय। असके साथ साथ मैं एक और बात कहना चाहता हूँ। बीड जिले से मेरे पास अभी रिप्रेजेंटेशन आया है। कूड आखिल और कम्बस्चन् आखिल जो चक्की और गिरणी में डाला जाता है उस पर भी तीन आने गेलन के हिसाब से सेल्स टैक्स लिया जाता है। यह आखिल कोअी लक्जरी की चीज नहीं है, और चक्कियाँ लक्जरी के तौर पर नहीं चलायी जातीं। यह सर्वसामान्य लोगों की जरूरत है। असलिये इसका टैक्स तीन आने से घटा कर छः पैसे किया जाय। सेल्स टैक्स डिपार्टमेंट के बारे में भी काफी कन्स्ट्रक्टिव्ह सजेजन्स (Constructive suggestions) हमारे दोस्तों की तरफ से आये हैं। मैं चाहता हूँ कि इस डिपार्टमेंट का अेक्सपैन्शन (Expansion) ज्यादा से ज्यादा हो। मद्रास में हर तालुके में इस डिपार्टमेंट का अेक्सपान्शन हुआ है वैसे ही हमारे यहाँ भी होना चाहिये। लेकिन मैं देखता हूँ कि बीड डिस्ट्रिक्ट में भी इसका आफिस नहीं है। हालांकि हमारे यहाँ तीन चार बेपारी पेठ हैं। हमारे यहाँ जालना से आफिसर आता है, असलिये इस डिपार्टमेंट का अेक्सपान्शन होना जरूरी है।

ब्यूरो ऑफ स्टैटिस्टिक्स अँड अेकनॉमिक्स (Bureau of statistics and) economics) के बारे में भी काफी नुक्ताचीनी की गयी । मैं समझता हूँ कि अुन्होंने इस डिपार्टमेंट के बारे में बहुत नाअिन्साफी की है । पहले इस डिपार्टमेंट के दो अलग अलग डिपार्टमेंट्स थे, लेकिन गोरवाला कमेटी की सिफारिश के अनुसार हुकूमत ने अिनको अेक कर दिया, जिससे खर्च में करीब ३८ हजार की बचत हो गयी । आज जो काम इस डिपार्टमेंट की तरफ से हो रहा है वह मैं समझता हूँ कि संतोषजनक है । मेरा तो यह कहना है और इस डिपार्टमेंट के लिये जितना खर्च किया जा रहा है इससे ज्यादा किया जाना चाहिये । यहां जो आफिसर्स काम करते हैं वे अच्छे लोग हैं, और अनअेम्प्लायमेंट कमेटी में हमें अुनके साथ काम करने का मौका मिला है । अुस कमेटी में अुन्होंने काफी अिमदाद दी है और काफी स्टैटिस्टिक्स (Statistics) हमारे सामने रखे हैं । यह बात सही है तो आंकडे पेश किये जाते हैं वे रिलायबल (Reliable) नहीं होते, लेकिन अुसके लिये यह डिपार्टमेंट जिम्मेदार नहीं है । गवर्नमेंट के विभिन्न डिपार्टमेंट्स जो स्टैटिस्टिक्स सप्लाय करते हैं वे अेक तो वक्त पर सप्लाय नहीं करते और दूसरे अैसे सप्लाय करते हैं जो तीन चार महीने में हमेशा बदलते हैं । मैं समझता हूँ कि यह डिपार्टमेंट बहुत आवश्यक और अच्छा है, अुसके लिये काफी खर्च किया जाना चाहिये, और इसके साथसाथ गवर्नमेंट को दूसरे डिपार्टमेंट्स को यह हिदायत देनी चाहिये कि सही सही फीगर्स (Figures , अुनको दिये जाअें ।

अिंडस्ट्रियल पालिसी के बारे में भी हमारे दोस्तों ने नुक्ताचीनी की, लेकिन हमारी अिंडस्ट्रियल पालिसी भारत सरकार की पालिसी के मुताबिक चलनेवाली है । इस पालिसी के तहत प्रायव्हेट सेक्टर (Private sector) को मौका रहेगा । हमारे दोस्तोंने कहा कि यहां फॉरिन कैपिटल (Foreign capital) काफी है । अेक दोस्त ने तो यहां तक कहा कि करीब ६०० करोड का फारीन कैपिटल यहां है और हर साल करीब २ सौ करोड रुपया मुनाफे के तौर विदेश में जाते हैं । बिल्कुल यही आंकडे पार्लिमेंट में भी पेश किये गये तो भारत सरकार के अर्थ मंत्री श्री चिंतामणराव देशमुख ने कहा कि ये फीगर्स अुन्होंने कहां से लाये मालूम नहीं । जितना फारीन कैपिटल यहां नहीं है । हमारी अिंडस्ट्रियल पालिसी आल अिंडिया पालिसी के मुताबिक चलने वाली है । हालांकि हम जानते हैं कि हमारे यहां कुछ अिंडस्ट्रियल कन्सर्न्स (Industrial concerns) लॉस (Loss) में जा रहे हैं । अैसे जो कन्सर्न्स नुकसान में जा रहे हैं अुनके बारे में मैं हुकूमत से कहूंगा कि अुनको प्रायव्हेट लोगों के हाथ में दिया जाय और कैपिटल अेक्सपेंडीचर (Capital expenditure) निकाल कर बाकी जो बचेगा वह हमारे देहाती भाजियों की तरक्की के लिये खर्च किया जाय ।

कस्टम्स ड्यूटी के बारे में हाअूस में इस जानिब से और अुस जानिब से बहुत शिद्दत के साथ कहा गया कि इसको निकाल देना चाहिये । मैं फायनान्स मिनिस्टर साहब से विनंती करूंगा कि कम से कम किसानों की भलाअी के लिये इस ड्यूटी को निकाल दिया जाय । आपने अभी अखबारात में पढा होगा कि कश्मीर गवर्नमेंट ने वहां की कस्टम ड्यूटी को निकाल दिया है, जिससे वहां की जनता बहुत प्रसन्न हो गयी है । जितना ही मैं इस विषय में कहूंगा ।

काटेज इंडस्ट्रीज डिपार्टमेंटके बारेमें मैं यह कहना चाहता हूं कि अभी इस डिपार्टमेंट का काम बहुत बढ़ना चाहिये। अब तक जितना बढ़ना चाहिये था अतना वह नहीं बढ़ा है। कुछ दोस्तोंने यह भी कहा कि इसके लिये स्पेशल डायरेक्टर होना चाहिये। मैं इसको मानता हूं, लेकिन जब तक इस डिपार्टमेंट का काम काफी नीचे तक नहीं जायगा तब तक स्पेशल डायरेक्टर यहां रखने की जरूरत नहीं है। यहां एक डेप्यूटी डायरेक्टर है, साथसाथ तेरा आफिसर्स भी काम करते हैं, लेकिन मुझे आश्चर्य होता है कि हमारे बीड डिस्ट्रिक्ट में इस डिपार्टमेंट का कोई आफिसर अब तक कभी आया नहीं, और न कोई आफिसर इस डिपार्टमेंट का वहां है। इसलिये मैं कहूंगा कि इस डिपार्टमेंट को बढ़ाने के लिये अभी काफी गुंजायिश है। इस डिपार्टमेंट की तरफ से जो व्हिलेज इंडस्ट्रीज ट्रेनिंग स्कूलस् है, उनके लिये करीब ६६ हजार रुपये खर्च किया जाता है और वहां के विद्यार्थियों की संख्या देखें तो सिर्फ ५७ विद्यार्थी वहां पढ़ते हैं, यानी एक विद्यार्थी के पीछे करीब हजार रुपये खर्च किये जाते हैं। अभी हम एम. एल. ए. लोग इस ट्रेनिंग सेंटर को देखने के लिये गये थे, लेकिन हमने देखा कि यहां विद्यार्थी तीन चार महीने रहते हैं और चले जाते हैं। उनको पंधरा रुपये महना स्टाइपेंड (Stipend) दिया जाता है। मैं हुकूमत से कहूंगा कि इस ट्रेनिंग स्कूल को काफी एक्सपैंड (Expand) किया जाना चाहिये। आज जो विद्यार्थियों का कैलीबर (Calibre) यहां पाया जाता है उससे काम चलनेवाला नहीं है। अगले साल से इस स्कूल में कम से कम दो या तीन सौ विद्यार्थी रहने चाहिये और उनका कैलीबर भी अच्छा रहना चाहिये, ऐसे ही विद्यार्थियों को इसमें लेना चाहिये। आज के विद्यार्थी तेलंगु या अर्दू तीन चार दर्जे तक पढ़े लिखे रहते हैं, इससे काम नहीं चलेगा।

मैंने यह भी देखा कि काटेज इंडस्ट्रीज का जो सेल्स डेपो है उसपर हमारी गवर्नमेंट ३६ हजार रुपये खर्च करती है, और एकसाल में उसका सेल १ लाख ९३ हजार का है। मैं समझता हूं कि सेल के लिहाज से इसका खर्च बहुत भारी है। यह डेपो तो रहना चाहिये लेकिन उसका खर्च कम करने की तरफ गवर्नमेंट को ध्यान देना चाहिये।

इसके बाद ज्यादा वक्त न लेते हुए मेरी कान्स्टीट्यूशन्सी में जो अंमलनेर ब्रास वेअर इंडस्ट्री है, उसकी तरफ हाबुस की वतज्जह दिलाना चाहता हूं। तकरीबरन दो साल से मैंने गवर्नमेंट से करस्पॉन्डन्स (Correspondence) किया लेकिन अब तक कोई स्टेप (Step) नहीं लिया गया है। यह इंडस्ट्री वहां के लोगोंने एक कोऑपरेटिव्ह सोसायटी बनाकर ऑर्गनाइज (Organise) की है और उसकी तरफ अगर गवर्नमेंट ध्यान नहीं देगी तो मैं समझता हूं कि यह इंडस्ट्री खतम हो जायगी। अभी पद्मजा नायडू वहां आयी थीं और मिनिस्टर्स भी आये थे, लेकिन अब तक काटेज इंडस्ट्रीज डिपार्टमेंट ने इसकी तरफ कोई तवज्जह नहीं दी है। जिस इंडस्ट्री से जो चीजें तैयार की जाती हैं वह कार्तकारों के फायदे की होती है और वह ऐसी नहीं होती कि जिनको बेचने के लिये हुकूमत को फिकर करनी पड़ेगी। रोजाना के काम में आनेवाली चीजें बनती हैं। यह मुश्किल है कि जो मजदूर है और उनके फायदानुस् के लिये रुपया नहीं है और साथ साथ वहां जो पुराने ढंग से काम हो रहा है उसको माडर्न (Modern) ढंग से करने के लिये कुछ मीशन्स की जरूरत है। यह सोसायटी मराठवाड़े में पहली इंडस्ट्रीअल कोऑपरेटिव्ह सोसायटी है। मैं हुकूमत से अपील करूंगा कि इस इंडस्ट्री को ऑर्गनाइज किया जाय और इसको आगे लाने की कोशिश की जाय। जितना कहकर मैं अपना भाषण समाप्त करता हूं।

* سری جی - سری راولو - (منہنی) - مسٹر اسپیکر سر - آج کامرس اینڈ انڈسٹریز ڈپارٹمنٹ کے بارے میں جو ڈیمانڈس فنانس منسٹر صاحب نے پیش کئے ہیں ان پر تنقید کرنے ہوئے میں چند الزامات کہنا چاہتا ہوں - کامرس اینڈ انڈسٹریز ڈپارٹمنٹ کے مد میں جو لاکھوں روپیہ بجٹ میں رکھا گیا ہے اس سے انڈسٹریز کی ترقی اور لیبر کو استعمال کرتے کا جو ڈھنگ ہے اس سے لوگ نا امید ہی نہیں بلکہ مایوس ہو گئے ہیں - حکومت کے سامنے جب تک ایک ٹھوس انڈسٹریل پالیسی نہ ہو اس کا اثر لازماً لیبر پالیسی پر بھی پڑیگا ہمارے پاس جو میان پاور ہے اس کو انڈسٹریز میں استعمال کرنے اور دیس کو آگے بڑھانے کے لئے ضروری ہے کہ حکومت کے سامنے ایک ٹھوس پلان ہو - کن انڈسٹریز کو ہم آگے بڑھانا چاہتے ہیں کن لوگوں کو آگے بڑھانا چاہتے ہیں آیا چھوٹے لوگوں کو یا بڑے سرمایہ داروں کو یا حکومت خود نیشنلائزیشن کر کے کام کرنا چاہتی ہے اس کا بلیو پرنٹ (Blueprint) سامنے ہونا چاہئے - اوس طرف کے آنریبل ممبر اٹھکر بولتے ہیں کہ سنٹر کی جو پالیسی ہے اور پنڈت جی جو کہتے ہیں وہی ہم کرتے ہیں - لیکن میں سمجھتا ہوں کہ آپ ان کی نقل کرنے کی بجائے ان سے الگ ہو کر ترقی کی طرف قدم اٹھائیں تو یہاں آپ کا کوئی گلا کاٹنے والا نہیں ہے - ہم ڈیموکرائٹک طریقہ سے یہاں بیٹھے ہیں - ہم اپنی ضروریات اور حالات کے پیش نظر اسٹری (Stray) ہو کر بھی کام کریں تو کوئی قباحت نہیں - مگر وہاں جو باتیں کہی جاتی ہیں ان کو طوطے کی طرح یہاں بولتے رہیں تو کچھ فائدہ ہونے والا نہیں ہے - اگر ان سے ایک قدم آگے بڑھا کر دلیرانہ قدم اٹھا کر کام کریں تو یہاں کے لوگ شاباش کہیں گے - میں صاف واضح کر دینا چاہتا ہوں کہ ہاری انڈسٹریل پالیسی ایسی ہے کہ اس کے بارے میں کوئی پلان نہیں ہے - ہم کس راستہ پر جا رہے ہیں معلوم نہیں ہے - نظام کے زمانے میں جیسے چند فیکٹریز کو چلایا جاتا تھا - چند فیکٹری فیل ہو جاتی تھیں تو یہ کہا جاتا تھا کہ وہ دیوالیہ ہو گئیں یا باہر کے لوگوں کو ان فیکٹریز کو سونپ دینا - ایسی ہی اندھا دھند پالیسی معلوم ہوتی ہے - بجٹ میں جو پیسہ رکھا گیا ہے اس کو سوپر وائز کرنے اور خرچ کرنے کے لئے ہمارے منسٹر اچھے ہیں لیکن ہری رولنگ پارٹی کی منسٹری سے عوام یہ توقع کرتے ہیں کہ وہ ایسی پالیسی بنائیں جس کی وجہ سے انڈسٹریز میں زیادہ سے زیادہ لیبر کی کھپت ہو - اس میں ایک ریویژن لائن اور ایک نئی جان ڈالیں - نہ یہ دیکھیں کہ بجٹ میں جو رقم رکھی گئی ہے وہ برابر ہے یا نہیں - یا دیوالیہ ہو گیا ہے تو یہ کہہ دیا جائے کہ دیوالیہ ہو گیا اور رپورٹس پیش کریں - ڈپارٹمنٹس جو انڈسٹریز کرتے ہیں یا جو رپورٹس پیش کرتے ہیں ان کو سننے کے لئے ہم یہاں نہیں ہیں بلکہ ہم یہ چاہتے ہیں کہ جو لیبر پالیسی اور انڈسٹریل پالیسی ہے اس کو کامیاب بنایا جائے - اس لئے آنریبل منسٹر نار انڈسٹریز سے میں یہ چاہتا ہوں کہ جو انڈسٹریز کا سلکشن ہو رہا ہے اور اس کے سپرویزن کی جو باتیں ہیں ان میں فیسیسی بڑھائی جائے - اور اس طرف دھیان دیا جائے گا میں ایسی آسا کرتا ہوں -

اڈوائزر آف انڈسٹریز کا بھی ایک مدھے جس میں لاکھوں روپیہ رکھا گیا ہے۔ جب اڈوائزرز کے مد پر ہم اتنی بڑی رقم خرچ کرتے ہیں تو ہم یہ اکسپیکٹ کرتے ہیں اتنے لاکھ کے نہیں تو کچھ آنوں کے سببشنس آئیں گے۔ اور ان پر جو خرچہ کیا جا رہا ہے اس کا جواز ہوگا۔ مگر میں نہیں سمجھتا کہ ان سے کوئی ایسی اڈوائس ملتی ہے یا پلان پیش کیا جاتا ہے کہوں کہ اگر ایسی اڈوائس ملتی تو میں نہیں سمجھتا کہ ہماری انڈسٹریز آج اس حالت پر پہنچتی ہیں۔ اتنی بد سے بدتر ہوتی ہیں۔ اس لئے میں سمجھتا ہوں کہ اڈوائزرز کے جو پوسٹ کریٹ کئے جا رہے ہیں اور ان پر جو خرچہ کیا جا رہا ہے وہ ویسٹ ہے۔

اسٹورس اینڈ پرنٹنگ کے بارے میں میں یہ بیان کرنا چاہتا ہوں کہ اس پر ۳۳ لاکھ روپیہ کا مد رکھا گیا ہے۔ اس کی حالت تو بالکل نرالی ہے۔ وہاں پر اتنا وسیج اور لیکچ ہوتا ہے کہ جس کی کوئی انتہا نہیں۔ ممکن ہے کہ وہاں کچھ لوگ سنسیر (Sincere) بھی ہوں گے مگر ۹۰ فیصد لوگ کلارکس سے لیکر سکرٹریز تک میں صاف کہہ دیتا چاہتا ہوں کہ وہ حکومت یا ڈپارٹمنٹ کی اسٹیشنری کو گھر لیجاتے ہیں۔ اگر ہم کسی کے گھر میں اچانک جا کر دیکھیں تو معلوم ہوگا کہ پنسلز، فائلز وغیرہ کسی نہ کسی طریقے سے پہنچی ہیں۔ یہاں جتنا لیکچ اور وسیج ہوتا ہے اس کا بیان کرنا بھی میرے لئے ناممکن ہے۔ ایک پنسل یا فائل کی کچھ بات نہیں ہے مگر ہمارے دیش کی حالت کا لحاظ کرنا بھی ضروری ہے اگر ہزاروں آدمی اس طرح سے کریں تو کتنے پنسل۔ کتنے فائلز۔ اور کتنے پیپر ویٹس وغیرہ ہوں گے جن کا تخمینہ لاکھوں کا ہوگا یہ عوام کے پیسے کی چیزیں ہیں تو ان کو حفاظت اور ایمانداری سے استعمال کرنے کی تربیت دینا چاہئے اس کے بارے میں چھان بین کرنا۔ نگرانی کرنا اور ریفارمز کرنا چاہئے۔ اس بارے میں بھی آنریبل منسٹر کوشش کریں گے میں ایسی امید کرتا ہوں۔

اس کے بعد ڈولپمنٹ آف انڈسٹریز کے مدت کو دیکھتے ہیں تو ڈولپمنٹ آف ہیڈنڈ لوم انڈسٹریز کے بارے میں مجھے کچھ بھی رقم نظر نہیں آتی۔ سال گذشتہ تو بہت کچھ روپیہ رکھا گیا تھا۔ مگر اس سال کے لئے کچھ بھی نہیں ہے۔

ولیع ڈولپمنٹ اسکیم اور کاٹیج انڈسٹریز کے بارے میں دیکھا جاتا ہے کہ اندھا دھند اسپوراڈک مینر (Sporadic manner) سے جس کو چاہے اٹھا کر رقم دے دیتے ہیں۔ چنانچہ ولیع ڈولپمنٹ اسکیم میں بہت سے ہریجنوں کو اندھا دھن دیکر کچھ غبن بھی کیا گیا۔ اس کے بارے میں ڈائریکٹریٹ آف کامرس اینڈ انڈسٹریز تک شکایت بھی پہنچی کہ جہاں لوگوں کو امداد پہنچائی گئی وہیں ہر درخواست کے پیچھے ۱۰-۵ روپے بھی لئے گئے۔ جنہیں باڈی یا سیدھے بازو کے یا رائٹ یا لفٹ ہیڈ مانا جاسکتا ہے ان لوگوں نے لئے۔ اس طرح انفرادی طور پر ولیع ڈولپمنٹ اسکیم یا کاٹیج انڈسٹریز کے سلسلہ میں رقم دینے کی بجائے میں آنریبل منسٹر کے سامنے یہ سوچنا رکھنا چاہتا ہوں کہ ان کو کوآپریٹو طریقہ سے چلایا جا کر رقم صرف کی جائے تو ہمارا ہوگی۔ ورنہ وہ بالکل ویسٹ ہوگا۔ اور یہ پتہ نہ چلے گا کہ یہ پیسہ کس طرف جاتا ہے کن کو ملتا ہے۔ اور

اس پر کمیشن کون لیتے ہیں۔ اس طرح وہ پیسہ ویسٹ ہی ویسٹ ہوگا۔ اپنی لیڈر شپ کو قائم رکھنے یہ پیسہ دیا جائے تو اس سے دیش کی حالت ٹھیک ہونے والی نہیں ہے۔ یہ میں واضح کر دینا چاہتا ہوں۔ ہینڈ لوم کے سلسلہ میں سنٹر سے اتنی رقم ملنے کے باوجود بھی کچھ دھیان حکومت حیدرآباد اس پر نہیں دے رہی ہے۔ محض ’ویورس ہٹنے‘، منانے یا یم۔ ایل۔ ایز کوارٹس کو بھیجنے سے کچھ نہیں ہوتا بلکہ خود بھی چارٹی دیں اور گورنمنٹ آف حیدرآباد بھی ایک آدھ لاکھ روپیہ کا اس میں اضافہ کرے۔ مگر اس سال اس اسکیم کے لئے ایک روپیہ بھی نہیں رکھا گیا۔ اس بارے میں آنریبل فنانس منسٹر جواب دیں اور تشنیٰ بخشی جواب دیں کیوں کہ آج حالت ڈیٹریاریٹ ہوتی جا رہی ہے۔

اگر صرف لپ سمپتھی (Lip sympathy) کی باتیں کی جائیں تو میں نہیں سمجھتا کہ اس سے کوئی فائدہ ہونیوالا ہے۔ جہاں تک میں سمجھتا ہوں فنانس ڈپارٹمنٹ کی یہ پالیسی معلوم ہوتی ہے کہ اگر کوئی ڈپارٹمنٹ کوئی مطالبہ پیش کرے تو اس کی چھان بین میں اتنی زیادہ طوالت دے کہ مدت گزر جائے۔ اول تو ڈپارٹمنٹس بھی وقت پر برابر خرچ نہیں کرتے۔ اور جنوری فروری میں لاپس ہو جانے کے ڈر سے اس وقت مطالبہ کرتے ہیں۔ میں کہوں گا کہ نیشن بلڈنگ کاموں پر جو خرچہ ہوتا ہے اس کے بارے میں فنانس منسٹر دوسرے منسٹرس سے تبادلہ خیال کر کے انہیں توجہ دلائیں کہ جو گنجائش ان کاموں کیلئے رکھی گئی ہے وہ وقت پر صرف کرتے رہیں۔ اور کام ہوئے بغیر وہ رقوم لیس نہ ہو جائیں۔ ان رقومات کو ہر وقت استعمال میں لایا جائے۔ اب منیرآباد کے دو لاکھ روپے کے ٹاے۔ بس آکر پڑے ہوئے ہیں اور ان کا تصفیہ ہونا ہے۔ جلدی میں ان کی برابر تنقیح بھی نہیں ہوتی۔ اس کی بجائے اگر پہلے ہی سے رہائینڈ کرتے رہیں اور دوسرے ڈپارٹمنٹس کو ان کے رقوم کے بارے میں یاد دلاتے رہیں تو کام اچھی طرح آگے بڑھ سکتے ہیں۔

میں سمجھتا ہوں کہ میرے اس سنجیشن پر آنریبل فنانس منسٹر غور کریں گے۔ اتنا کہتے ہوئے میں اپنی تقریر ختم کرتا ہوں۔

شری انت ریڈی (بالکنڈہ) اسپیکر سر۔ سیلس ٹکس کے بارے میں جہاں جو مباحث ہوئے میں سمجھتا ہوں کہ ان میں غلط فہمی کی بناء پر یہ خیال ظاہر کیا گیا کہ ہم جو سنگل پائینٹ سیلس ٹیکس کی جو تائید کرتے ہیں اس میں ٹیکس اوین (Tax evasion) کا جذبہ کار فرما ہے۔ لیکن ایسی بات نہیں ہے۔ ہم بھی اسٹیٹ کے فینانشیل رسورسز کے لئے اسی طرح انگڑائی (anxiety) رکھتے ہیں جس طرح ٹریژری بنچر رکھتے ہیں۔ ہم بھی یہ چاہتے ہیں کہ اسٹیٹ کی ٹریژری بھرے۔ اور ولفیر کے کاموں پر خرچہ ہو۔ لیکن ٹیکس کے بارے میں ہمیں یہ غور کرنا ہے کہ ٹیکزیشن کا کونسا طریقہ بہتر ہوگا۔ ملٹیپل ٹیکس کے بارے میں یہ سمجھا جاتا ہے کہ اگر ایک جگہ ٹیکس چلا جائے تو دوسری جگہ تو ملتا ہے۔ یہ خیال

غلط ہے۔ میں کہوں گا کہ سب اس ٹیکس ڈپارٹمنٹ نے اپنے مس مینجمنٹ کی وجہ سے کافی ٹیکس کھو دیا ہے۔ اگر ہم انیشیل اسٹیج پر ٹیکس عائد کریں اور وہاں کڑی نگرانی رکھیں تو میں نہیں سمجھتا کہ ٹیکس اوپنڈ کرنے کی کوشش کامیاب ہوسکے گی۔ آج ہندوستان بھر میں دوسری ریاستوں میں یہ محسوس کیا جا رہا ہے اور کل ہی پیر میں میں نے دیکھا ہے کہ میسور میں بل بینس ہو کر سلکٹ کمیٹی کے سپرد کیا جا چکا ہے اس کے ذریعہ سنگل پوائنٹ ٹیکس لیا جائیگا۔ بمبئی میں بھی ایسا ہی کیا جا رہا ہے۔ ٹیکس کے ایکسپریٹس کی بھی یہی رائے ہے کہ سنگل پوائنٹ ٹیکس ہی زیادہ فائدہ بخش ثابت ہوسکتا ہے۔ یہ کہا جانا ہے کہ ہم نے ۵۰۰ کا جو ٹرن اور مقرر کیا ہے وہ زیادہ ہے منسٹر صاحب سمجھتے ہیں کہ ٹرن اور زیادہ ہے اگر اس کو ریڈیوس کیا جائے تو زیادہ ٹیکس حاصل ہو گیا یہ دلیل غلط ہے۔ کیونکہ اگر ٹرن اور کی لمٹ کو گھٹا دیں تو اس سے چھوٹے چھوٹے بیوپاری متاثر ہوں گے۔ بڑی مرکٹائیل کمیونٹی اس سے بچے گی ہمارے سامنے ملٹی پل اور سنگل پوائنٹ کے سلسلے میں دو سال کا تجربہ موجود ہے۔ ہمیں یہ دیکھنا ہے کہ اگر ہم آئندہ بھی اسی سابقہ پالیسی پر چلیں تو وہی حشر ہوگا جو اب تک ہوتا آیا ہے۔ میں آنریبل فنانس منسٹر سے یہ کہوں گا کہ دوسرے اسٹیٹس کی طرح یہاں بھی سیلس ٹیکس سنگل پوائنٹ کیا جانا چاہئے۔ سیلس ٹیکس برابر وصول نہونے کی اصل وجہ تو سیلس ٹیکس ڈپارٹمنٹ کا مس مینجمنٹ (Mismanagement) اور اس محکمہ کا تساہل ہے۔ میں اس کی مثال پیش کروں گا کہ سیلس ٹیکس ڈپارٹمنٹ سے دو دو تین تین چار چار سال کی نوٹیسز اب ۵۰-۵۵ ع میں اجراء کی جا رہی ہیں۔ شوگر کین پر جو ٹیکس عائد کیا گیا ہے اس کی ۵۰-۵۱ ع کی نوٹیسز اب ۵۰-۵۵ ع میں اجراء کی جا رہی ہیں۔ سیلس ٹیکس ڈپارٹمنٹ کی اس سے بڑھ کر غفلت اور کیا ہوسکتی ہے۔ حالانکہ اس سابقہ مدت میں شگر کین فیکٹری کو سپلائی کر دیا جا چکا۔ اب اتنی مدت کے بعد یہ ٹیکس کسانوں پر عائد ہو رہا ہے۔ اگر بر وقت عائد کیا جاتا تو ظاہر ہے کہ کاشتکار فیکٹری کو سپلائی کرتے وقت ہی یہ رقم وصول کر لیتے ہیں جس طرح کہ دوسری کمپوزٹیز میں بیوپاری کنزیومرز سے وصول کر لیتے ہیں۔ لیکن ایسا نہیں کیا گیا اب مطالبہ کیا جا رہا ہے۔ اس سلسلہ میں نے سنا ہے کہ ایک ڈیلیگیشن بھی آنریبل منسٹر سے مل چکا ہے۔ بہر حال منسٹر صاحب کو اس بارے میں توجہ کرنے کی ضرورت ہے

مجھے حیدرآباد کے صنعتی میدان سے متعلق بھی توجہ دلانی ہے۔ ہمارے پاس انڈسٹریل ٹروس نہیں ہے۔ روز بروز یہ خبریں سننے میں آتی ہیں کہ فلاں کارخانہ بند ہو گیا۔ فلاں جگہ اتنے مزدور بے روزگار ہو گئے۔ اس کی واحد وجہ ہماری ریاست میں انڈسٹریل ٹروس (Industrial Truce) نہ ہونا ہے اور یہ کہ حیدرآباد گورنمنٹ کی انڈسٹریل پالیسی ڈیفنٹ (Definite) نہیں ہے۔ میں آنریبل منسٹر فار انڈسٹریز سے یہ کہوں گا کہ وہ اس پر غور کریں۔ اگر اس بارے میں کچھ کہا جاتا ہے تو کہتے ہیں کہ انڈیا گورنمنٹ اور سارے اسٹیٹس کی جو پالیسی ہے وہی پالیسی ہماری بھی ہے۔ ہم مگسٹڈ اکائی کے تحت چل رہے ہیں۔ اور حکومت پبلک سکٹر میں سرمایہ لگا رہی ہے۔ اس بارے میں مجھے یہ کہنا ہے کہ حکومت حیدرآباد اپنا سرمایہ ایسے

لوگوں کے ہاتھوں منتقل کر رہی ہے جن پر اس کا کوئی کنٹرول نہیں رہتا۔ حکومت حیدرآباد کئی کمپنیوں کے ۵۰-۵۱ فیصد شیئرز تو خریدا ہے لیکن ان کے مینجمنٹ پر اس کا کوئی کنٹرول نہیں۔ ان کمپنیز کا مینجمنٹ مٹھی بھر لوگوں کے ہاتھوں میں چھوڑ دیا گیا ہے جو اپنی من مانی کرتے ہیں۔ اور مزدوروں کے مطالبات کو ٹھکراتے رہتے ہیں۔ مثال کے طور پر میں نظام شوگر فیکٹری کا نام لیتا ہوں جہاں یکطرفہ مزدوروں کو ان کے مطالبات سے محروم کرنے کی کوشش کی جا رہی ہے۔ اور دوسری طرف نیشکر اگلنے والے کسانوں کو کم دام دیکر لوٹا جا رہا ہے۔ پبلک سکٹر کے نام پر جو روپیہ لگایا جاتا ہے اس سے کوئی خاص فائدہ نہیں پہنچتا۔

کالٹیج انڈسٹریز کے متعلق سے مجھے یہ کہنا ہے کہ ممکن ہے دستی پارچہ باقی کے سلسلے میں کچھ کیا گیا ہو لیکن حکومت حیدرآباد نے دوسرے کالٹیج انڈسٹریز کے لئے کچھ بھی نہیں کیا ہے۔ اس پر حکومت کی کوئی توجہ نہیں ہے۔ دوسری صنعتیں حکومت کی توجہ سے محروم ہیں۔

اس جانب بھی آنریبل منسٹر کو توجہ دلانا چاہتا ہوں کہ جو ڈی سنٹرلائزیشن (Decentralisation) انڈسٹریز میں ہونا چاہئے اس کو اختیار کرنے کی کوشش کی جائے اور رورول ایریاز میں جو ان امپلائمنٹ ہے اس کو دور کرنے کے لئے تدابیر اختیار کریں تاکہ رورول ایریا میں جو معاشی ابتری ہے وہ دور ہو۔ چھوٹی چھوٹی صنعتوں پر حکومت کی توجہ نہیں ہے جس کی وجہ سے وہ لوگ مجبور ہو رہے ہیں کہ رورول ایریا سے آربن ایریا (Urban area) میں آئیں اور یہاں رکشا رانی کریں اور بھیک مانگتے پھریں۔ اس جانب میں منسٹر صاحب کو توجہ دلانا چاہتا ہوں کہ انڈسٹریل پالیسی میں ڈیفینیٹنس (Definiteness) پیدا کرنی چاہئے اور چھوٹی چھوٹی انڈسٹریز کو امداد دی جانی چاہئے۔

ڈونیشن (Donation) کے بارے میں ۳ لاکھ کی ایک مدد بجٹ میں رکھی گئی ہے لیکن اس کی تفصیلات بجٹ میں موجود نہیں ہیں کہ کن کن اداروں کو یہ ڈونیشن دیا جاتا ہے۔ مجھے خیال پڑتا ہے کہ سابقہ منسٹر صاحب نے ایک سوال کے جواب میں شاید یہ تفصیل بتائی تھی کہ باہر کے یعنی سمندر پار کے انسٹیٹیوشنس (Institution) کو امداد دی جاتی ہے۔ نظام صاحب کے دور سے یہ امدادیں جاری ہیں کیوں کہ جنکی رسائی اون تک ہوتی تھی انہیں ڈونیشن دیا جاتا تھا۔ اس لئے میں کہوں گا کہ جن کو ڈونیشن دیا جاتا ہے اون کی فہرست منسٹر صاحب کے دیکھیں تو انہیں معلوم ہوگا کہ کتنے ایسے ہیں جن کو ڈونیشن دینا ضروری ہے اور کتنے ایسے ہیں جنہیں دینا ضروری نہیں ہے۔ میں سمجھتا ہوں کہ ہمارے پاس ایسے ادارے ہیں جو مستحق امداد ہیں مثلاً تعلیمی، کلچرل اور سوشل۔ اس لئے میں کہوں کہ یورپی اسٹیٹ کو جو ڈونیشن دیا جاتا ہے وہ بند کرنا چاہئے۔

دوسری چیز مائنس ڈپارٹمنٹ (Mines Department) ہے۔ ہندوستان کی بد قسمتی ہے کہ یہاں کے مائنس کی جو پیداوار ہے وہ آگے نہیں بڑھ رہی ہے اور اس سے جس قدر استفادہ ملک کو کرنا چاہئے تھا نہیں کیا جاسکا۔ کل ہی ہمارے پردھان منتری نے پارلیمنٹ میں جو بھانسن دیا ہے اس میں انہوں نے کہا ہے کہ ہمارے دیش میں جو مائنس ہیں ان کو ہم بوئی لائیز (Utilise) نہیں کر سکتے۔ انہوں نے کہا کہ ہمارے پاس ہی ڈیفینس (Defence) کا سامان تیار کریں گے اور ہمارے ہاں جو مائنس ہیں ان کی پاسیبلٹیز (Possibilities) کو اکسپلور (Explore) کرنے کی کوشش کریں گے۔ اسی پالیسی کے تحت میں آنریبل منسٹر سے کہوں گا کہ حیدرآباد میں ہمارے پاس بھی بہت سے قدرتی خزانے ہیں جن سے استفادہ کیا جاسکتا ہے۔ مثلاً سلسلہ شادری پر بہت بہت سے زمینی خزانوں سے بھرا ہوا ہے۔ امریکن اور جرمن سائنسدانوں نے رائے ظاہر کی ہے کہ شادری پر بہت سی ایسی چیزیں ہیں جن سے استفادہ کیا جاسکتا ہے۔ میں منسٹر صاحب متعلقہ سے پوچھنا چاہتا ہوں کہ ہمارا ڈپارٹمنٹ اس جانب کیوں توجہ نہیں کرتا ہے۔ میں منسٹر صاحب سے کہوں گا کہ جس طرح فولادی کارخانوں کی طرف سے غفلت برقی گئی ہے اس قسم کی غفلت اس طرف سے نہ برقی جائے۔

سیلس ٹیکس کے بارے میں بھی میں کہوں گا کہ اون مختلف باتوں کی جانب توجہ کی جانی چاہئے جن کی طرف ہمارے اطراف کے اسٹیٹس غور کر رہے ہیں اور اسٹپ (Step) لے رہے ہیں۔ سنگل پوائنٹ ٹیکس عائد کرنے کی طرف متصلہ پراونس جو اسٹپ لے رہے ہیں یہاں بھی لیا جانا چاہئے۔ اتنا کہتے ہوئے میں اپنی تقریر ختم کرتا ہوں۔

شری کے۔ وینکٹ رام راؤ چناکنڈورم۔ مسٹر اسپیکر سر۔ فینانس منسٹر صاحب بعض کمرشیل کنسرنس (Commercial Concerns) مثلاً اسٹیشنری و پرنٹنگ پریس کی آمدنی و خرچ کا مقابلہ کر کے دیکھیں تو وہ خود اندازہ کر سکیں گے کہ یہ کچھ ٹھیک بات نہیں ہے۔ پرنٹنگ پریس ایک کمرشیل کنسرن ہونے کے ناطے میری سمجھ میں نہیں آتا کہ یہ کیوں نقصان سے چل رہا ہے۔ آمدنی سے اخراجات کچھ زیادہ ہو رہے ہیں۔ اس سلسلہ میں فینانشیل سکریٹری کا میمورنڈم دیکھا جائے تو اس میں بھی کچھ زیادہ تفصیلات نہیں ملتے ہیں۔ اور جن وجوہات کے بتانے کی کوشش کی گئی ہے وہ بھی تثنیٰ بخش نہیں ہیں۔ ہمارا روز مرہ کا تجربہ ہے کہ جب کوئی کنسرن خانگی طور پر چلایا جاتا ہے تو نفع پر چلتا ہے اور حکومت کی طرف سے چلایا جاتا ہے تو نقصان ہوتا ہے آخر یہ کیوں ہوتا ہے یہ سمجھ میں نہیں آیا۔ میں فینانس منسٹر صاحب سے اس کی وضاحت چاہتا ہوں کہ یہ نقصان سے کیوں چل رہا ہے۔ انڈسٹریز کے سلسلہ میں یہ کہنا ہے کہ مجھے معلوم ہوا ہے کہ انسپکٹروں کے تفویض بعض اضلاع میں اون اضلاع کا انہیں دورہ کرنا پڑتا ہے۔ انکا کام یہ ہے کہ وہ اس کے معلومات فراہم کریں کہ کسی مقام کے انڈسٹریل سورس (Industrial Sources) کیا

ہوسکتے ہیں اور کس ادارے کو کس حد تک امداد دی جاسکتی ہے۔ لیکن ہمارا روزمرہ کا تجربہ ہے کہ چھوٹی چھوٹی انڈسٹریز آئے دن دیوالیہ ہوتے جارہے ہیں۔ ضرورت اس کی ہے کہ انہیں امداد دی جائے۔ چھوٹے چھوٹے صنعت کاروں کو اوزار وغیرہ کی خریدی کے لئے گرانٹ دیا جانا چاہئے۔ اس سلسلہ میں مجھے اپنے ضلع کی حد تک جو تجربہ ہے اوس کی حد تک کہہ سکتا ہوں کہ امداد کے لئے کئی درخواستیں دی گئیں لیکن ان کا کوئی نتیجہ نہیں نکلا۔ ایسی درخواستوں کے سلسلہ میں انڈسٹریل انسپکٹر کو جا کر مقامات کا معائنہ کرنا پڑتا ہے میں کہوں گا کہ اس بارے میں بہت سست رفتار کے ساتھ کام ہو رہا ہے۔ گرانٹ کے سلسلہ میں جو مد رکھی گئی ہے اس کا برابر خرچ نہیں ہو رہا ہے۔ میں سمجھتا ہوں کہ فنانس منسٹر صاحب اس کی وضاحت کریں گے کہ کیوں اس گنجائش کو صرف نہیں کیا جاتا ہے۔

دوسری چیز یہ ہے کہ چھوٹی صنعتوں کے سلسلہ میں انڈسٹریل ٹرسٹ فنڈ سے امداد دینے پر حکومت غور کرے۔ اس سلسلہ میں کارروائی کہاں تک پہنچی ہے اور کب یہ ہونے والا ہے۔ اس کی تفصیلات معلوم نہیں ہیں۔ معلوم ہوا کہ انڈسٹریل فیڈریشن آف کوآپریشن قائم کیا گیا ہے وہ کس کے تحت ہے ہمیں معلوم نہیں ہے۔ لیکن چونکہ اوس کے صدر بھی منسٹر صاحب ہی ہیں اس لئے اس بارے میں کچھ کہا جائے تو اریلیونٹ (Irrelevant) ہوگا۔ انڈسٹریز ڈپارٹمنٹ کی طرف سے چھ لاکھ کا قرضہ دیا گیا ہے لیکن انکا مالیہ جو کچھ ہے وہ ایڈل پڑا ہوا ہے۔ چھ لاکھ کے منجملہ ایک لاکھ استعمال کیا گیا ہے اور باقی پانچ لاکھ کا سرمایہ ایڈل (Idle) ہوا ہے۔ ایک طرف تو ہم دیکھتے ہیں کہ امداد دینے کی ضرورت ہے اور اس طرف سے امداد کے لئے ڈیمانڈس بھی ہیں اور مانگ ہو رہی ہے۔ اور دوسری طرف ہم دیکھتے ہیں کہ جہاں سرمایہ دیا گیا ہے وہاں بیکار پڑا ہوا ہے۔ معلوم نہ ہوسکا کہ اس سرمایہ کو استعمال کرنے میں کیوں پس و پیش کیا جا رہا ہے۔ آنریبل منسٹر فنانس اس کی وضاحت کریں تو مناسب ہوگا۔ اس کے ساتھ ساتھ ایسے لوگ جو چھوٹی موٹی صنعتوں کو چلانے والے ہیں وہ انڈسٹریل فیڈریشن آف کوآپریشن (Industrial Federation of Co-operative) سے قرضہ لیتے ہیں تو ان کو انکریجمنٹ (encouragement) نہیں دیا جاتا وہ یہ محسوس کرتے لگے ہیں کہ ہم (I. F. C.) کی چنگل میں پھنس گئے ہیں۔ اس کے ساتھ ساتھ میں یہ کہوں گا کہ انڈسٹریل فیڈریشن آف کوآپریشن کو جو گرانٹ گورنمنٹ کی طرف سے دیا جاتا ہے اس میں کوآرڈینیشن (co-ordination) کی ضرورت ہے۔ ایک شعبے کا کوآرڈینیشن دوسرے شعبے کے ساتھ ہونا چاہئے۔ جن ادروں کی امداد کرنی ضروری ہے اون کو امداد نہیں پہنچ رہی ہے ان تمام چیزوں کو کوآرڈینیٹ کرنا ضروری ہے۔

اس کے بعد مجھے اگر ریکلچرل انکم ٹیکس کے سلسلہ میں یہ عرض کرنا ہے کہ اگر ریکلچرل انکم ٹیکس کے بارے میں جو نوٹس جاری کیا گیا ہے اوس کی وجہ سے ٹائپو

پیشہ کیا پیدا ہو گئی ہیں اوس کو نباہنے کے لئے ایک ایکٹ ہمارے سامنے لایا گیا تھا اس پر امینڈمنٹس پیش کئے گئے تھے ۔ منسٹر صاحب نے وعدہ کیا تھا کہ اس میں ترمیم لائیں گے ۔ اب ٹینسی ایکٹ کے آنے کے بعد آپ نے جو اگر ریگیٹ لٹ (Aggregate limit) مقرر کیا ہے (۴۰۰) ہے اور میگزیم لیٹ (Maximum limit) ۱۰ ہزار ہے ۔ انکم ٹیکس کے ساتھ اس کا مقابلہ کریں تو معلوم ہوگا کہ اوس کی لٹ (۴۰۰) یا اس کے لگ بھگ ہے ہماری اپر لٹ (Upper limit) بڑھی ہوئی ہے اس میں کمی کرنا ضروری ہے۔ معلوم نہیں کہ کیوں راج پرمکھ کے آڈریس میں اور فینانس منسٹر صاحب کی جٹ اسپیش میں اسمبلی میں جو وعدہ کیا گیا تھا اوس کے بارے میں کیا اقدامات کئے گئے ہیں اوس کی جانب اشارہ کیوں نہیں ہے ۔ اس سلسلہ میں وضاحت کی ضرورت ہے ۔ یہ چند چیزیں ہیں جن کے متعلق میں آنریبل منسٹر فینانس کی توجہ مبذول کرنا چاہتا ہوں اور امید کرتا ہوں کہ ان مسائل کے تعلق سے تشریحی جواب دیا جائیگا ۔

ప్రతి ఉష్ణుల మల్చూర్ (సూర్యాపేట—రిజర్వుడు) :-

అధ్యక్ష మహాశయ్యా;

ఇప్పుడు మన అసెంబ్లీలో పరిశ్రమలను గురించి చర్చ జరుగుచున్నది. పరిశ్రమలలో ముఖ్యమైనటువంటి ఒక పరిశ్రమను గురించి నేను కొద్దిగా చెప్పదలచాను. అదేమిటంటే ఇప్పుడు ప్రభుత్వం చేసేలో పరిశ్రమ అనేది గుర్తించి దానికి ఏవిధంగా సహాయము చేయడానికి ఆ పాదోలించి దానిలో సరియైనటువంటి యింకొక పరిశ్రమకూడా వుందని గుర్తించాలి. దానిని గుర్తించకుండా ఏదో కొద్దిగా ఆ పరిశ్రమకొరకు సహాయం చేస్తామని ఇందులో చూపించారు. గ్రామ గృహ పరిశ్రమల గురించి రూ. ౧,౧౯,౦౦౦ కేటాయించామని బడ్జెటులో చూపించారు. ఈ డబ్బును మన హైదరాబాదు స్టేటులోని గ్రామ కుటీర పరిశ్రమలకై కేటాయిస్తే సరిపోతుందా లేదా, అని చూస్తే, అసలు రూ. ౧,౧౯,౦౦౦ లు ఖర్చు పెడుతున్నటువంటి కుటీర పరిశ్రమలకు తక్కువ పరిశ్రమలకు సంబంధించి నటువంటి సెంటర్లు, ఎన్ని ఎక్కడ వున్నానో ఏ ఏ పరిశ్రమలు అధి వున్నా అవుతున్నానో మనకు అవసరమైనటువంటి వివరములు లభిస్తున్నారనిచేస్తున్నారనిచే మంత్రిగారు తమ సహాధానిములో చెప్పాలని కోరుతున్నాను. మన హైదరాబాదు ప్రభుత్వం పెనుకబడ్డ జాతులను ముఖ్యంగా జూలూ, కూడిగలను మొట్టమొదటిసారిగా గుర్తించి వారికోరకు సహాయం చేస్తున్నామని చెబుతున్నారు. ఈ పరిశ్రమలలో ముఖ్యమైనవి వేరెకని, వృత్తిపనిదానికొరకు ప్రభుత్వంబట్టు సహాయం చేయవలసి వుంటుంది. ఈవాడు జూరిజనులకు తమ చేతి పనిని, వృత్తిపనిని చేసుకొనడానికి ఏదీధముగా కష్టపడుతున్నారో వాడు అనుచు వేసకొనెడుకు పంపి అబ్బంది పడుతున్నారని అని గుర్తించి సహాయం చేస్తున్నారా లేదా, అని చూస్తే వారికి గృహ పరిశ్రమల గురించి వివరించిన సహాయం చేసినట్లు కనబడుట లేదు. ఏకాడ్మిట్రాతాల్ఫ్సన్ కలీ రెండు కాంపాలు పెట్టి పరిశ్రమలకు సహాయములు బుజావు అవుతుంది. ఇప్పుడు వారికొరకు సహాయం చేయాలంటే వారి పని, వారు చేసుకొని మానవులవలె జీవించాలంటే, ఇప్పుడు యీ సెంటరు పెట్టి అక్కడ చని చేయించుకొనే పద్ధతి లేనప్పటి, వాటికి సహాయం సంభావనవ్వడానికి, తక్కువ గ్రామాలలో వారు అని చేసుకొనెడుకు అటువంటి కొద్దిగాచేసి పెట్టి వారు అందుకో

పనిచేసుకొనేందుకు, వారి జీవితావసరాలకు ఏఏపనులు వేయడానికి నిర్దేశం వున్నారో ఆ పనులు చేసుకొనేందుకు తగిన ధన సహాయం చేస్తే, ఆవిధంగా పనిచేసి వారి జీవితావసరాలను తీర్చుకొని ముందుకు వస్తారు. ఈ సెంటర్లు ఏ ఒక్క గ్రామంలోనో పెట్టి నడిపించినట్లయితే, వారు తమ ఇబ్బందలి, ఆ సెంటర్లు వున్న ప్రదేశములో పెళ్ళి వుండవలసినవాళ్ళిందే. భార్య పిల్లలతో పెళ్ళి దూరపు ప్రాంతాలలో తోరువబడ్డ కార్మికులతో పని చేయాలంటే కష్టంగా వుండేది. ఆ సెంటర్లలో ఆ వర్గముకు సంబంధించినటువంటి ఆఫీసర్లు వున్నారా అంటే, లేరు. ఆ క్షుణ్ణ పని చేయడానికి పెళ్ళినవారి కష్టాలను ఆలోచించి, వారికి సరియైన సహాయంచేయగల నిపుణులు వున్నారా అంటే లేరు. ఆ సెంటర్లను నడిపించేవారు బిడ్డ స్వతాభాలకు పనికివచ్చే అవకాశాలను కల్పించుకొని కొద్ది జీతంఇచ్చి ఏదైతే ఇక్కడ ఉత్పత్తివేయవచ్చునో, అటువంటిసమస్యలను యితర ప్రదేశాలకు ఎగుమతిచేసి ధనం సంపాదిస్తున్నారేగాని ఆ క్షుణ్ణ పనిచేసి వారికి తాళించేటట్లు చూడటం చేయటంలేదు. ఈనాడు మన పైదరాబాదు రాష్ట్రములో మనకు అవసరమైనటువంటి వస్తువులను ఇక్కడ స్వయంగా చేయించితే, యితర ప్రదేశాలనుంచి, యితరరాష్ట్రాలనుంచి తెచ్చుకోవలసిన అవసరం కలుగుతోంది. పైదరాబాదు రాష్ట్రంలో చర్మాగార పరిశ్రమ అనేది వున్నది. కాని ఆ వస్తువులను యితర రాష్ట్రాలనుంచి యితర ప్రదేశాలనుంచి తెచ్చుకోవలసి వస్తోంది. కాని ప్రభుత్వం ఆ పరిశ్రమమీద ఎక్కువ కేంద్రీకరించి, దానికి తగినంత ధనసహాయంచేసి, ఆ వృత్తి పనివారందరికీ సహాయంచేసి ఆ పరిశ్రమనుబాగా అభివృద్ధిచేసి ముందుకు తీసుకువచ్చి నడిపించినట్లయితే ఆ వస్తువులు యితర రాష్ట్రాలనుంచి, యితర ప్రదేశాలనుంచి తెప్పించుకోవలసిన అవసరం వుండదు. సేను చెప్పేది ఏమిటంటే, ఈనాడు జనాభాలో సగంమందిగా వున్నటువంటి పెనుకబడ్డజాతులవారు—ముఖ్యంగా హరిజనులు చర్మాగార పరిశ్రమను స్వయంగా నడిపించే అవకాశం వారికి వున్నది. ఆ పరిశ్రమను సేర్పి వున్నటువంటి వారికి ప్రభుత్వం ఎక్కువ సహాయం చేసి ఆ పరిశ్రమను అభివృద్ధిలోనికి తెచ్చినట్లయితే, హరిజనులను ముందుకు తీసుకువస్తాము—అని మనం చెప్పే మాటలను దక్కించుకొన్నవారమవుతామని, ప్రభుత్వాన్ని కోరుతున్నాను. ఇప్పుడు ఏదైతే సహకార సంఘాలద్వారా నడిపించాలని చెప్పానో, ఒక ఉదాహరణ చెబుతాను. సూర్యపేట టౌనులో ఒక సహకార సంఘం ఏర్పడింది. పల్లె ప్రజలన్ను అందులో సెంటర్లుగా చేర్చుకొని ఈ పరిశ్రమకు ప్రభుత్వం సహాయం చేయాలని కోరాడు. ప్రభుత్వం కూడా ఏ ఏదంగానో ఒక నిధిగా ౬ పేల రూపాయలు ఆ పరిశ్రమకు సహాయం చేసింది. అయితే యిప్పుడు వాస్తవానికి చూస్తే, సేను మొట్టమొదట చెప్పిన ప్రకారం, ఈ పరిశ్రమకు సంబంధించినట్టి వాడు, అనగా తను సేర్పి నటువంటి పనిని తను స్వయముగా చేసుకొని నడిపించ గలిగినవారు, ఆ సంఘంయొక్క అధికారంలోలేరు. ఆ పరిశ్రమ వృత్తిగాగలవారి చేతుల్లో ఆ సంఘంయొక్క అధికారం లేకుండా యితరులు తమ స్వార్థ ప్రయోజనాలకు ఆ సంఘాన్ని వినియోగించుకొనేటటువంటివారి చేతులలో వున్నది. గ్రామాలలోతిరిగి సభ్యులను చేర్చి సహకార సంఘం ద్వారా పనిచేర్చి, ఆ పరిశ్రమయే వృత్తిగాగలవారిని అభివృద్ధిలోకి తీవాలని వుంటే, ఆ నియమావళి ఎవరగాట్టి దానిని తన స్వంత వ్యాపారం మాదిరిగా ఎముకలుకొనుట, చర్మాలకొనుట చేసి తన స్వార్థ ప్రయోజనాలకు ఆ వ్యాపారాన్ని నడిపిస్తున్నారు. అక్కడ పని చేసేటటువంటి వారికి అధికారం యివ్వకుండా స్వతాభాలకు, స్వప్రయోజనాలకు నాడుకుంటూ దానిని దుర్వినియోగము చేస్తున్నారు. కాబట్టి ప్రభుత్వం పైలంపే క్రద్ద తీసుకొని అటువంటి సహకార సంఘాలు ఎంత వరకు సరిగా పని

చేస్తున్నదీ విచారించి, సరిగా పనిచేయక తే ఆ విధానాలు వారికి తెలియపరచి, ఆ పరిశ్రమయే వృత్తిగా కలిగినట్లువంటి వారికి అధికారాన్నిచ్చి నడిపించాలని కోరుతున్నాను.

ఇక కరోడ్ గిరిని గురించి రెండుమూటలు చెప్పి ముగిస్తాను. ఈ నాటి పరిస్థితులలో ఈ కరోడ్ గిరి వుంచడము అవసరమా, లేదా అని ఆలోచిస్తే అవుసరము లేదని చెబుతాను. ఎందుకంటే అవుసరమున్నా ఆ భారం ఎవరిమీద పడుతోంది? బీద, మధ్య తరగతి ప్రజలమీద చిన్న చిన్న పనులు చేసుకొనేటటువంటి రైతుల మీద పడుతోంది. తను స్వయంగా తక్కువ ధర వున్నచోట కొని, ఎక్కువధర వున్నచోట అమ్ముకొనేందుకు ప్రయత్నించేనేటటువంటివానికి చాలా కష్టంగా వున్నది. సూర్యాపేటతాలూకా ప్రక్కనున్న మునగాలపరగణాలో ఏదో చుట్టరికాలుఅవీ వుండి అక్కడనుంచి, యిక్కడికి, యిక్కడనుంచే అక్కడకూ వచ్చి పోతువుండేవారు. స్వయంగా నెత్తిమీద మూటలు పెట్టుకు తీసుకుపోయి అమ్ముకొనేవారిని కరోడ్ గిరి డివిజన్ గుట్టలు బెదరించి వారి దగ్గరనుంచి లంచం తీసుకొనడం ఎక్కువై పోయింది. బండ్లమీద తీసుకొనిపోయేవారి సంగతి గాక, స్వయంగా నెత్తిన మూటలు పెట్టుకు యితర ప్రదేశాలకు తీసుకుపోయి అమ్ముకొనేవారికి నష్టంగా వున్నది. ఆ విధంగా అక్కడ జరుగుతుంటే ఈ కరోడ్ గిరిని తీసి పేయాలని చెబితే ప్రభుత్వానికి ఆ దాయం తక్కువవుతుందని, కొన్ని రోజులు వుండాలనిచెప్పారు. ఇదీవరకు ౧౯౫౨-౫౩ సం. లో మంత్రిగారు, ముందు ముందు ఈ కష్టముని తీసివేస్తాము, యిప్పుడు ప్రభుత్వానికి ఆదాయం తక్కువ అవుతుందని చెప్పారు. అసలు మన బడ్జెటులో ఈ కష్టముని గురించి ఆదాయం వస్తోందా? ఖర్చు ఎక్కువవుతోందా అని చూస్తే ఖర్చే ఎక్కువవుతోందని ఆదాయం ఏమీలేదని కనబడుతోంది. ఆదాయమే వున్నట్లయితే నేను ప్రశ్నించవలసివేడి సూర్యాపేట తాలూకాకు సంబంధించినట్లువంటి అన్ని గ్రామాలనుంచి ౧౯౫౩-౫౪ సం. వరకు కష్టమునుంచి ప్రభుత్వానికి వచ్చినట్లువంటి ఆదాయం ఎంత? దాని మీద ఖర్చు ఎంత అనేది స్పష్టంగా మంత్రిగారు తన జవాబు చెప్పాలని కోరుతున్నాను. ముందు ముందు ఆ కష్టమును తీసివేస్తామని చెబుతున్నా తమ నెత్తిమీద మూట పెట్టుకొని బీదకుటింటీకులు తాము స్వయంగా తమ జీవితావసరాలను పూర్తి చేసుకొనడానికి ప్రయత్నించేవారికి అటుంకము లేకుండా చేస్తారని మనవి చేస్తూ మొట్టమొదట చెప్పిన పరిశ్రమను గురించి ప్రభుత్వం ఎక్కువ శ్రద్ధ తీసుకొని ఆ పరిశ్రమయే వృత్తిగా గల హరిజనులకు సహాయ పడి చర్చగార సంఘాల అధికారం వారి అధీనంలో వుంచేవారిని ముందుకు తీసుకు వస్తారని ఆశిస్తూ యింతటితో ముగిస్తున్నాను.

شری عبدالرحمن (ملک پیٹھ)۔ مسٹر اسپیکر سر۔ آمدنی کے ذرائع پیدا کرنا اور عوام کے حالات اور اون کی مانگوں کے لحاظ سے پالیسی بنانا اور اس سلسلہ میں ملک کی رہبری کرنے کا تعلق فنانس ڈیپارٹمنٹ سے ہوتا ہے۔ ایسے اہم ڈیپارٹمنٹ کے تعلق سے ہم کو کچھ زیادہ سوچنے کا یا تجویز رکھنے کا موقع نہیں ہے۔ کیوں کہ وقت محدود کیا گیا ہے۔ میں اس تھوڑے سے وقت میں بعض اہم تجاویز حکومت کے سامنے رکھنا چاہتا ہوں اور توقع کرتا ہوں کہ مسٹر صاحب متعلقہ اس جانب ہمدردانہ توجہ کریں گے۔

گریڈیڈ عہدہ داروں کو قرضہ دیا جاتا ہے میں سمجھتا ہوں کہ وہ نہ تو ان کے لیے فائدہ مند ثابت ہو رہا ہے اور نہ ملک کے لیے فائدہ مند ثابت ہو رہا ہے۔ اس لیے

کہ گزٹیڈ عہدہ داروں کے ذرائع بہت کچھ ہوتے ہیں۔ ان کو تنخواہ کے علاوہ دیگر ذرائع سے بھی کافی آمدنی ہوتی ہے۔ اس لئے یہ قرضہ ان کی ضرورتوں کے تکمیل کے لئے مفید ثابت نہیں ہوتا۔ اس لئے بجائے اس کے کہ بلا وجہ ان کو یہ قرضہ دیا جائے اس کو فوراً بند کر دینا چاہئے۔ البتہ ہمیں نان گزٹیڈ ملازمین کی حد تک یہ غور کرنا چاہئے کہ جس حد تک ان کو فائدہ پہنچایا جاسکتا ہے اس طرف توجہ دیں۔ آج نان گزٹیڈ ملازمین کی معاشی حالت انتہائی نازک ہے۔ سیٹھ ساہوکاروں کے قرضوں کے بار میں وہ لدے ہوئے ہیں۔ وہ جو قرضہ اون سے حاصل کرتے ہیں اس پر انہیں ۳۰ تا ۱۰۰ فیصد سود دینا پڑتا ہے جس کی وجہ سے وہ اس حد تک پریشان ہو جاتے ہیں کہ سرکاری کام میں ان کی کارکردگی پر اس کا اثر پڑتا ہے۔ اس لئے ان کی کارکردگی کو محفوظ رکھنے اور معاشی تکلیف سے نجات دلانے کے لئے ضرورت اس امر کی ہے کہ ان کو ریلیف کے طور پر قرضہ دیا جائے۔ ایسے قرضے کی گنجائش فی الوقت موجودہ ڈیفیسٹ بجٹ میں نہیں نکل سکتی تو فی الحال کم از کم گزٹیڈ عہدہ داروں کے لئے جو قرضہ موثر و غیرہ کے نام سے رکھا گیا ہے وہ نان گزٹیڈ ملازمین کو دیا جائے اس کے علاوہ راج پرمکھ کے پاس بھی کافی دولت ہے۔ یوں آپ نہیں مانگ سکتے تو کم از کم بزنس پوائنٹ سے حاصل کر کے ان غریب ملازمین کو ریلیف کے طور پر بطور قرضہ دیا جائے۔

نان گزٹیڈ ملازمین کے سلسلہ میں ایک اور چیز مجھے حکومت کے علم میں لانا ہے وہ یہ کہ ان کی موجودہ تنخواہوں کا اسکیل بہت کم ہے۔ جس کی وجہ مرکزی حکومت بھی اس جانب توجہ کر رہی ہے۔ موجودہ گرائی کے پیش نظر تھرڈ گریڈ کلرک کی تنخواہ کم از کم ۸۰ روپیہ سکھ ہند کے علاوہ دیگر الونس کے ہو۔ اس رقم کے لئے میں سمجھتا ہوں کہ فی الوقت کانٹ چھانٹ کرنے اور گنجائش نکالنے کے لئے فینانس منسٹر اور ان کا ڈپارٹمنٹ تیار نہ ہونگے تو کم از کم اس حد تک ریلیف دیا جائے کہ موجودہ تنخواہ ہی کو کلدار میں دیا جائے۔ یہ اگر ہو سکے تو اسی مالیہ کے سال کے شروع ہی سے دی جائے۔ اس گنجائش کے لئے کئی مدات نکل سکتے ہیں۔ جہاں کئی فضول چیزوں پر پانی کی طرح پیسہ بہایا جاتا ہے تو پھر کیوں ان ملازمین کو ریلیف نہیں دی جاسکتی ہے تاکہ وہ اس سے استفادہ کر سکیں۔ کرنسی کی تبدیلی کے بعد ہم دیکھ رہے ہیں کہ عوام بعض مشکلات میں پھنس رہے ہیں۔ اتفاق سے کوئی نوٹ پھٹ جاتی ہے تو اس کو سیٹھ ساہوکار حتیٰ کہ بینک بھی اس کو قبول نہیں کرتا۔ یہ واقعہ اخباروں میں بھی آیا اور حکومت کو توجہ دلائی گئی لیکن چونکہ حکومت کو دیر سے کام کرنے کی عادت سی ہو چکی ہے اس لئے میں سمجھتا ہوں کہ ابھی ابھی دقت پریت کا چکر ختم نہیں ہوا ہے تاکہ مرکزی حکومت یا رزرو بینک کو توجہ دلائی جاسکے۔ اگر توجہ نہیں دلائی گئی ہے تو جلد از جلد بینک اور سرکاری خزانوں کو یہ حکم دینا مستوجب ہے کہ پھٹے ہوئے نوٹ بھی قبول کریں جس طرح کہ پہلے حالی کے نوٹ قبول کئے جاتے تھے۔ اس سے بہت سی دشواریوں کا خاتمہ ہوگا۔

ایک اور چیز یہ ہے کہ عوام کی بنیادی ضروریات کی تکمیل کرنا حکومت کا اولین فرض ہوتا ہے عوام کو جیسی روزگار کی ضرورت ہوتی ہے ویسے ہی مکانات کی بھی ضرورت ہوتی ہے۔ لیکن آج عوام اس قابل نہیں ہیں۔ ان کی معاشی حالت ایسی نہیں ہے کہ وہ زیادہ کرایہ کے مکانات لیکر رہ سکیں اس لئے سی آئی بی کے جو مکانات ہیں ان کے متعلق میں نے سنا ہے کہ ان کی فروخت کا تصفیہ سنہ ۱۳۴۰ ف میں ہوا تھا اور بیع کے اس فیصلہ کی بناء پر نامی اور ملے پلی میں تقریباً ۱۰۰ مکانات فروخت بھی کئے گئے لیکن باقی ہزار مکانات ویسے ہی رہ گئے ہیں۔ اس لئے میری سفارش ہے کہ یہ مکانات اقساط پر کرایہ داروں کو فروخت کردئے جائیں اور اس طرح جو رویہ وصول ہوگا اس سے جدید مکانات تعمیر کئے جاسکتے ہیں۔ اس مانگ سے متعلق حکومت کا بالخصوص سررشتہ آرائش کا رویہ قابل افسوس ہے۔ بجائے اس کے کہ پرانے مکانات فروخت کر کے نئے مکانات بنائے جائیں۔ کرایوں میں اضافہ کیا جا رہا ہے۔

شری. بی. کے. کورٹکر:-سی. آی. بی. کے بارے میں کوئی کٹموشن نہیں ہے۔

شری عبد الرحمن - فینانس ڈپارٹمنٹ کو توجہ دلائی جا رہی ہے۔ کیونکہ یہ سرکاری جائیداد ہے اور فینانس ہی بیع و فروخت کرنے کے فیصلہ کو آگے بڑھا سکتا ہے۔ سی آئی بی کا کٹ موشن نہیں ہے یہ میں بھی جانتا ہوں۔

ایک اور چیز جو مجھے کہنا ہے وہ فینانس کی کارکردگی سے متعلق ہے۔ وظیفہ کی کارروائیوں سے متعلق جہاں تک میری معلومات ہیں یہ عادت بد ہمارے فینانس ڈپارٹمنٹ اور صیغہ حساب کو ہو گئی ہے کہ جتنی طوالت ہو سکے دیجائے۔ اس عادت ثانی پر حکومت کی بارہا توجہ منعطف کرائی گئی اور احتجاج کیا گیا لیکن افسوس ہے کہ اس جانب حکومت نے کوئی توجہ نہیں دی۔ نئے منسٹر صاحب سے میں کم از کم نا امید نہیں ہوتا۔ انکی کارگزاری کے طور پر میں یہ دیکھتا چاہتا ہوں کہ وظیفے کی کارروائیوں کا جلد از جلد فیصلہ ہو جائے۔ اس ضمن میں ماتحت دفتر کو حکم دینے سے کام نہیں چلیگا کیونکہ جس طرح حکومت کی طرف سے عام طور پر جو جواب دیا جاتا ہے اور کہا جاتا ہے کہ میں نے یہ حکم دیدیا ہے۔ اگر ایسا جواب یا حکم دیا جائے تو عملاً اسکا کوئی پھل نہیں ملے گا۔ اس خصوص میں یہ حکم دیا جائیگا کہ ہر شخص کی وظیفہ کی کارروائی ایک مہینے کے اندر تکمیل کرنے کیلئے پابند کیا جائے ورنہ اس ڈپارٹمنٹ کے ہیڈ کی تنخواہ سے زیر کارروائی وظیفے کی رقم و ضمانت کی جائیگی تاکہ ہمدردی کے تحت نہیں تو کم از کم اس ڈر و خوف سے اس کارروائی کی تکمیل کریں گے۔ اس سے دوسرے عہدہ دار بھی تاخیر کی جرات نہیں کریں گے۔ عام ملازمین کو یہ شکایت ہے کہ وہیں نے خود اپنے حلقہ چنچل گورہ کے ایکہ کپس کو دیکھا کہ ایک عرصہ کے بعد یعنی تقریباً تین سال کے بعد وظیفہ کی کارروائی تکمیل پائی اور وظیفہ جاری ہوا لیکن اب فینانس ڈپارٹمنٹ کی طرف سے دوسرا حکم وظیفہ حوالہ

کو ملا ہے کہ وظیفہ کی رقم کم کر دی گئی ہے۔ اسلئے پہلے کا وثیقہ داخل کر دیں۔ میری سمجھ میں نہیں آیا کہ ایک کارروائی مکمل ہو چکنے کے بعد پھر دوبارہ یہ حکم کیسے دیا جاسکتا ہے۔ یہی ایک واقعہ نہیں ہے میں یادداشت کے طور پر ایک ہی کارروائی کا حوالہ دیرھا ہوں تاکہ منسٹر صاحب اس خصوص میں توجہ کریں۔

ایک اور بات مجھے دارالطبع کے تعلق سے کہنا ہے۔ دارالطبع میں میں سمجھتا ہوں کہ کام زیادہ ہے جسکی وجہ سے ہاری پروسیدنگس بھی وقت پر نہیں چھپ رہی ہیں اسمبلی کے کام میں یہ تاخیر ہو تو ظاہر ہے کہ دوسرے دفاتر کی اشاعتوں میں کیا حالت ہوگی۔ معلوم ہوتا ہے کہ وہاں عملے کی کمی ہے۔ اسمبلی کی پروسیدنگس کی طباعت میں تاخیر ہوتی ہے تو ہم اسے محسوس کرتے ہیں کہ وہاں عملہ ناکافی ہے۔ اسلئے وہاں کافی عملہ دیا جانا چاہئے۔ عملہ میں ان عہدہ داران کا ذکر نہیں کر رہا ہوں جیسے کہ ناظم۔ نائب ناظم یا مددگار وغیرہ جیسے کہ عملے تراشے جاتے ہیں بلکہ مشین پر کام کرنے والے عملہ میں اضافہ کیا جائے۔

اسکے بعد ایک اور چیز کی جانب میں فینانس ڈپارٹمنٹ کو متوجہ کرنا چاہتا ہوں۔ ہاری آمدنی کا پولیس اور ریزروڈ پولیس پر کروڑھا روپیہ خرچ ہو رہا ہے۔ انکو کھلانے پلانے مسنڈ بنائے رکھنے کے بجائے جہاں کمیونٹی پراجیکٹ کا کام ہو رہا ہے وہاں ان سے کام لیا جائے چونکہ پولیس پر جو ہمارے مالیہ کا زیادہ حصہ خرچ ہو رہا ہے وہ محض بلا وجہ خرچ ہو رہا ہے تو کم از کم ان سے فائدہ اٹھانے کیلئے وہاں ان سے کام لیا جائے چونکہ پولس بہت چست و چالاک ہوتی ہے۔ گوکہ وہ ڈنڈوں کے استعمال میں زیادہ چست و چالاک ہوتی ہے۔ اس لئے انہیں اس کام پر لگائے کیلئے میں توجہ مبذول کرانا چاہتا ہوں کیونکہ جب جنگ کے زمانے میں فوج سے ایسے کام لئے جاتے ہیں تو امن کے زمانے میں ریزرو پولیس سے بھی ایسا کام لیا جاسکتا ہے تاکہ ایک طرف انکے ذہن میں جو گنہ خیالات آتے ہیں وہ نہ آنے پائیں اور دوسری طرف ملک کے تعمیری کاموں میں انہیں مصروف رکھا جاسکے۔

میں حکومت کو ایک اور چیز کی طرف توجہ دلانا چاہتا ہوں۔ میں نے آج کل یا پرسوں (مجھے ٹھیک یاد نہیں) کے کسی اخبار میں پڑھا ہے وہ ایک عجیب واقعہ ہے کہ کسی ایک سرکاری عہدہ دار نے ۶۰۰ روپیہ میں سرکاری جیب خریدی ہے۔ میں یہ تصدیق نہیں کر رہا ہوں کہ یہ واقعہ صحیح ہے لیکن اگر یہ صحیح ہے تو میں متعلقہ منسٹر سے درخواست کروں گا کہ عہدہ داروں کی اس طرح اقتدار سے فائدہ اٹھانے کی ذہنیت کو جتنا جلد ہو سکے دور کیا جائے۔ کوئی اس طرح ہاری آمدنی کو نقصان پہنچاتے ہیں تو یہ قومی غداری کے مترادف سمجھا جائیگا۔ اگر یہ واقعہ صحیح ہو تو اس جانب منسٹر صاحب توجہ دیں اور انہیں کیفر کردار تک پہنچائیں۔

اس مختصر وقت میں میں یہی کہنا چاہتا تھا۔

Shri L. K. Shroff (Raichur) : Mr. Speaker, Sir, I want to place one or two points before the hon. Minister for Finance for his consideration.

Hon. Members from both sides have pressed that the customs duty on the exports should be removed. The Finance Minister pleaded the other day that we would be losers of about Rs. 1,20,00,000 if we were to do so and that it was not easy to make up such a big amount. But I would like to inform him that some 14 or 15 districts of our State are adjacent to the neighbouring States and people from these 14 or 15 districts go to the other States for selling their commodities, because the prices obtaining in the markets there will be generally Rs. 15 to Rs. 20 higher than what they obtain in our markets. And because of the very inefficient administration of the Customs Department to which hon. Members of this House have drawn the attention of the Minister for Finance and Customs, many a time people manage to cross the border without paying any customs duty and are thus able to put more money into their pockets. Merchants in this State plead that they have got to pay surcharge and certain other taxes on certain commodities on account of which they get lesser amounts for the commodities. The result is the State Exchequer is not benefitted. The merchants complain that they are not having as much business now as there used to be before and the people also complain that they are troubled by the customs duty. I would suggest to the hon. Finance Minister to take courage in both hands and get rid of this export duty and if he were to do so I might say that a very large percentage of the commodities that are taken outside our State limits, foodgrains and cash crops such as cotton etc., for getting a better price would be sold inside the State limits and the merchants who export will only have to pay surcharge, and the Government may expect a very big amount in addition to what it is now expecting from surcharge. A good portion of the loss that might be incurred by removing the export duty could be made up by increase in the surcharge. Add to it the benefits that the people will get and the psychological change among them, which is a very important thing. And the Finance Minister can find means of putting some more taxes on the people and replenish the loss. But even without that if only the Sales-tax Department is further developed we can easily get even by itself more than Rs. 1,20,00,000 that will be lost by removing the export duty. I would, therefore, suggest to the hon. Minister that he should very seriously consider this matter and remove this export duty.

Another point I would like to express is a request which I made a few days ago to the Minister for Commerce and Industries to know whether a survey has been made in the district of Raichur about the potentialities of new industries that may be started in view of the Tungabhadra Project and the Hydro-electric scheme that may be coming up. His reply as a very distressing note. The State Government, as every other Government, must plan things much before hand and see that everything goes according to plan. If no survey of the potentialities of the industries that may be started in the district of Raichur is made now and if the Government does not decide which industries have got to be reserved for the public sector and which have to be offered to the private sector and what help Government is going to give to the people for starting these industries that are allotted to the private sector, we might be caught napping when the Hydro-electric scheme will be an accomplished fact, and much money that could be got back as return in various ways would be lost to the Government. I therefore request the hon. Minister for Finance, who is also the Minister for Commerce & Industries to make a beginning even from now, have a survey made, get the plans ready, and tell the public which industries will be open to the private sector and what help will be given to start the industries. I wish that these things are done because in about two years time, the project would be completed in all its aspects. If the Hydro-electric scheme has also been made part of the first five-year plan, in about two years, as the Minister for P.W.D. told the other day, by 1957 the whole of Hyderabad will be given as much electricity as is required. All these plans must be made ready so that people might know which industries are to be started and make arrangements for their finance and also for the expert knowledge that is required for this. We have got certain Statutes through which Government has taken many powers into its hands, even to see that the different crops grown on lands are regulated according to plan. When that is so, why should not the Government have even from now, if necessary through legislation, the power to plan the industries and for surveying the potentialities of the different industries that are possible to be started? I was told that small scale industries have been started in the project area. It is a very good beginning. I would suggest that even with regard to small scale industries also, a very thorough survey has to be made of all the different areas of the District to see which small scale industry can be started and which can make use of the electric power that will be available etc. All these things have to be done and people

should be told as to which are profitable and which are not so that they might be able to start the industries and thus make their lives happy. The Hyderabad Govt. is spending something like Rs. 25 crores over the Tungabhadra Project, another Rs. 4 crores over the Hydro-electric scheme, and, if my information is correct, about 20 crores for the development of the area under the project. On the whole about Rs. 50 crores will be invested by the Govt. and we have got to see that amount is realised as early as possible. We have got, therefore, to proceed in a planned manner. I would, therefore, plead that the Minister for Commerce and Industry should have this in mind and see that this Department starts work immediately in this regard.

श्री. वि. के. कोरटकर:—अपाध्यक्ष महोदय, आज मैं खुशी भी जाहिर कर सकता हूँ और अफसोस भी। मैं खुशी जिस बात की जाहिर कर सकता हूँ कि आज मेरी डिमांड्स पर, जिस तरह कि दूसरे और डिमांड्स पर बड़ी शहोमद से बहसे हुआँ अुस तरह से बहसे नहीं हुआँ। क्योंकि बड़ी बड़ी तोपें गैर हाजिर रहीं, जिस लिये बंबारी कम हुआँ। अफसोस जिस बात का है कि यदि बंबारी अच्छी तरह होती तो मेरी तरफ से अुसका जवाब ज्यादा अच्छी तरह और विस्तार से दिया जाता, और मुझे अपनी बाजू निवेदन करने का ज्यादा अच्छा मौका मिलता।

लेकिन खैर, अब मैं मेरे सामने जो चर्चाएँ हुआँ अुनको तीन विभागों में बाटूंगा, और अुनका जवाब दूंगा। खास कर तीन विषयों पर चर्चा की गयी। और कुछ छोटे मोटे अंतराजित भी पेश किये गये। जो तीन प्रमुख विषय थे जिनपर कि बड़े जोर से बहस हुआँ अुसमें सेल्स टैक्स, कस्टमस् और जनरल पॉलिसी ये बातें आती हैं। जिन तीनों विषयोंपर मैं बादमें आऊंगा। पहले तो जो छोटे मोटे अंतराजि किये गये अुनका मैं जवाब देनेवाला हूँ।

सब से पहले ब्यूरो ऑफ अेकॉनॉमिक्स अॅन्ड स्टैटिस्टिक्स पर बड़ी जोर से बहस की गयी और यह कहा गया कि यह अेक गैर जरूरी सेगा (विभाग) है। लेकिन अितनी तो बात विशेष ध्यान रखने की है कि बहस करनेवालों ने यह तो नहीं कहा कि अुसको अेकदम खतम कर दिया जाय। अुन्होंने अितनाही कहा कि यह जो सेगा है वह सिर्फ कुछ चीजों को और कुछ अंकोंको अेकत्रित करता है। लेकिन यह क्या काम करता है यह समझमें नहीं आता।

कुछ विभाग ऐसे होते हैं कि वह क्या काम करते हैं यह सादी नजर से देखनेवालों की नजर में नहीं आता। क्योंकि वह तो अेक तांत्रिक (टेक्निकल) चीज होती है। अुसी तरह यह भी अेक विभाग है जो कि क्या काम करता है यह सादे तौर पर देखनेवाले लोगों की नजर में नहीं आता है। यह जो ब्यूरो ऑफ अेकॉनॉमिक्स अॅन्ड स्टैटिस्टिक्स (Bureau of Economics & Statistics) है वह वैसा ही है जैसा कि आदमी को आखें और कान होते हैं, आखें देखने का काम करती हैं, और कान सुनने का काम करते हैं। और फिर बाद में हमारे हाथ पाँव काम करते हैं। आँखें कुछ चीजें देखकर हमारे सामने रख देती हैं, और फिर अुन वाक्यातकी बिनापर हाथ पाँव को काम करना पड़ता है। यदि हाथ पाँव यह कहें कि हम हरेदम काम करते हैं, और यह आँखें कुछ भी काम नहीं

करती हैं, जिस लिये अन्हें फोडना चाहिये। तो उससे नतीजा यह होगा कि नुकसान तो हाथ और पाँव का ही होनेवाला है। यदि आँखें कुछ देखेंगी ही नहीं तो हाथ और पाँव क्या काम कर सकते हैं? अमी तरह यह भी एक बहुत जरूरी विभाग है। यह हर वक्त जानकारी अकत्रित करता है और कभी किसम के आँकडे अकत्रित करता है, और गव्हर्नमेंट हर वक्त उस जानकारी से फायदा अठाती है। जिस विभाग से हमें अक्सपोर्ट (Export) और अिपोर्ट (Import) की हमारी पॉलिसी तय करने में बड़ी मदद मिलती है। समझिये कि हमें बाहर से शक्कर मंगानी है। तो उसके लिये हमें पहले अंक (स्टैंडिस्टिक्स) अकत्रित करने पडते हैं कि हिंदुस्तान में जिस वक्त शक्कर का अत्पादन कितना है, और बाहर के स्टेटों के पास कितनी शक्कर है, और क्या हम बाहर से शक्कर मंगावेंगे तो हमें या हमारी सनअतों को, कोजी नुकसान तो नहीं होगा। जिस तरह अक्सपोर्ट और अिपोर्ट की पॉलिसी तय करने के लिये हमें जिस तरह के आखोंकी जरूरत होती है। तो हमें हमारे ब्यूरो ऑफ अेकॉनॉमिक्स और स्टैंडिस्टिक्स की बहुत मदद मिलती है। गव्हर्नमेंट अंधेरे में चलकर अपनी नीति तय नहीं कर सकती है।

अुसी तरह जब यहां पर सिक्के की तबदीली की गयी उस वक्त अिडेक्स ऑफ लिंविंग (Index of Living) यानी रहनसहन का निर्देशांक ज्यादा मालूम होता था। जब यह सिक्के की तबदीली कीगयी उस वक्त यह रहनसहनका निर्देशांक कुछ ज्यादा मालूमा होता था, और यह कहा जा रहा था कि सिक्के की तबदीली की गयी उस वक्त यह रहन सहन निर्देशांक कुछ ज्यादा ही था और यह कहा जा रहा था की सिक्के के तबादिले की वजहसे भाव बढ रहे हैं। अुन्हें रोकना चाहिये। हमें भी कुछ भाव बढे से मालूम होते थे। लेकिन वास्तव में यह भाव किस कारण बढेहैं जिसकी जानकारी होना जरूरी था। क्यासिक्केकी तबदीलीके कारण रहनसहन का निर्देशांक (काँस्ट ऑफ लिंविंग अिडेक्स नंबर)बढा और अुसीके कारण भाव बढे हैं, या और कोजी कारण है? तो जिसके लिये जिस डिपार्टमेंट से, जिस विभाग से, जानकारी हासिल की गयी, और गव्हर्नमेंट मृतमैन होगयी कि सिक्के की तबदीली के कारण भावों में बढाव नहीं हुआ है। और रहनसहन निर्देशांक (अिडेक्स ऑफ लिंविंग) के बढने पर जिसका कोजी असर नहीं पडा है। जिस तरह जिस विभाग से बहुत तरह का फायदा गव्हर्नमेंट को हो सकता है। और सरकार जरूरत के लिहाज से बराबर जिस तरह का फायदा जिस विभाग से लेती रहती है। जिस ब्यूरो ऑफ अिकॉनॉमिक्स अंड स्टैंडिस्टिक्स विभाग की तरफ से कृषि मजदूर (अॅग्रिकल्चरल लेबर) विषयक, अुद्योग धंदों (अिडस्ट्री) के विषय में और सोशल वेल् फेअर के बारे में कभी तरह के अंक और दूसरी जानकारी अकत्रित की जाती है, और उससे सरकार काफी फायदा अठाती है।

यह अेक अेतराज किया गया कि जिस विभाग की तरफ से अेक किताब छपवायी गयी, और उसमें अच्छे अच्छे फोटो ही सिर्फ दिये गये हैं। मैं अुनकी जानकारी के लिये बताना चाहता हूँ कि आप जिस किताब का जिकर कर रहे हैं वह किताब जिस विभाग की तरफ से नहीं छपवायी गयी। शायद आपकी तसवीर अुसमें नहीं आयी जिस लिये आपको गुस्सा आया हो। मेरी भी तसवीर अुसमें नहीं आयी है तो मुझे भी गुस्सा आना चाहिये था। बात यह है कि यह किताब अेकॉनॉमिक असोसियेशन की तरफ से छपवायी गयी है। अेकनॉमिक असोसियेशन का और जिस विभाग का कोजी संबंध नहीं है। श्री. केशव अयंगर अुस असोसियेशन के अध्यक्ष हैं, और अुन्होंने ही जिस पुस्तक को छपवाया है।

डिपार्टमेंट की तरफ से अलबत्ता हैदराबाद की आर्थिक स्थिती को बताने वाले नक्शे छपवाये गये हैं। वह नक्शे तो अितने अच्छे थे कि उसकी तो सब की सब कॉपियां बेची गयीं। अब सिर्फ लायब्ररी के लिये एक कॉपी रह गयी है।

एक बात यह भी कही गयी की मद्रास में यह विभाग (सेगा) अडा दिया गया है। लेकिन यह वाक्या नहीं है। मद्रास में सिर्फ उसके हेड को बरतरफ कर दिया गया है, लेकिन वह विभाग वहां आज भी वैसा ही है और बराबर काम कर रहा है। अब इसका अितजाम अलग कर दिया गया है। अितना ही नहीं लेकिन जिन स्टेटों में इस तरह का विभाग नहीं है वहां ऐसा विभाग खोलने के बारे में सोच रहे हैं। मध्यप्रदेश में अबतक इस तरह का विभाग नहीं था, लेकिन अब उसे शुरू करने के बारे में सोचा जा रहा है। और हम से अन्होंने जानकारी भी मांगी है जिसे हमने भेज दिया है। मैं अितना कह सकता हूं कि ब्यूरो ऑफ अकॉनाॅमिक्स अंड स्टॅटिस्टिक्स इस तरह के अलग विभाग की जरूरत है, और वह बराबर अपना काम करता रहेगा।

वेट्स और मेजर्स (Weights and Measures) के बारे में कहा गया कि आज भी हैदराबाद में बहुत से खिलाफ कानूनी वेट्स अॅन्ड मेजर्स अिस्तेमाल में हैं। अुनको अभी तक खतम नहीं किया गया। मैं इसके बारे में कहना चाहता हूं कि हैदराबाद में हमने इस तरह का काम अभी शुरू किया है। पूरे हैदराबाद में इस तरह गैर कानूनी वेट्स और मेजर्स काफ़ी तादाद में हैं। लेकिन इसे अितनी जल्दी खतम नहीं किया जा सकता। इस विभाग का काम तो धीरे धीरे बराबर बढ़ रहा है। इसे आहस्ते से ही बढ़ाने की जरूरत है। यह काम एकदम नहीं हो सकता है। हमने इसके लिये जो अिनस्पेक्टर्स रखे हैं वे अपना काम बराबर कर रहे हैं। लेकिन अभी तक बेपारी भी इसके लिये तैयार नहीं हुये हैं। एक जगह एक अिनस्पेक्टर एक बेपारी के पास उसके वजन और तौल देखने के लिये गया तो उसका और बेपारी का झगडा हो गया। वेट्स और मेजर्स यदि जप्त भी करने हैं तो वह अितना आसान काम नहीं है। इसके लिये शहादत की भी जरूरत होती है और उसके लिये लोगों में अेज्युकेशन होना बहुत जरूरी है। हमारे अेज्युकेशन का मेयार बढ़ने की जरूरत है। इसमें लोगों को ज्यादा ध्यान देने की जरूरत है। लेकिन हम देखते हैं कि जब लोग कोअी चीज लेते हैं तो इस तरफ ध्यान नहीं देते कि हम जो चीज ले रहे हैं उसका नाप तौल बराबर है या नहीं? दुकानदार जो चाहे नाप देता है मगर यह देखना खरीददार का काम है कि वह कम है या बराबर है। और दुकानदार के पास के वजन ठीक नाप तोल के हैं या नहीं। जैसे जैसे हमारा अेज्युकेशन बढ़ेगा वैसे वैसे यह काम भी बढ़ेगा।

जो आक्षेप किये गये अुनके बारे में मैं अितना ही कहना चाहता हूं कि यह विभाग (सेगा) १९४९ में कायम किया गया, और अबतक सारे स्टेट भर में इसके ३२ सब ऑफिसेस खोले गये और ३ जगह लेबॉरेटरीज (प्रयोगशालायें) खोली गयीं। वहां पर स्टैंडर्ड वेट्स (Standard Weights) रखे गये हैं।

अिस विभाग ने अबतक अितने नाप तौल की जांच की है उसकी संख्या निम्न है।

वजन ५८८५३६

वजनके दूसरे आले १०३२१२

नाप ८५२४५

नापके दूसरे आले ७७५

अिस तरह अिस विभाग का काम पूरे स्टेट में बराबर बढ रहा है। यह विभाग १९४९ से गत ५-६ साल से बराबर काम कर रहा है। अुसकी कुल आमदनी ४४९८६६ रुपये की हुअी और खर्चा १०४७४४ रुपये हुआ।

अिससे आपको मालूम होगा कि यह विभाग किस तरह बराबर तरक्की करता जा रहा है।

प्रॉसिक्यूशन (Prosecution) की तरफ पहले दो साल तक ज्यादा ध्यान नहीं दिया गया। अुसमें बात यह होती है कि यदि मुकद्दमें चलायें जाते हैं तो अिन्स्पेक्टर्स लोगों का बहुत सा समय अुसी काम में चला जाता है, और बाकी जो जरूरी काम है वह नहीं हो पाते। अिस लिये मैंने ही जानबुझकर यह कहा था कि शुरू में प्रॉसिक्यूशन की तरफ ज्यादा ध्यान न दिया जाय। और मैंने यह भी कहा था कि प्रॉसिक्यूशन के बजाय पहले समझाकर के ही जहां-तक काम हो सके किया जाय। अिस लिये पहले दो सालों में ज्यादा मुकद्दमें नहीं किये। लेकिन पिछले सालसे प्रॉसिक्यूशन का काम शुरू किया गया है। अभीतक ९५ प्रॉसिक्यूशन के केसेस किये गये। अुसमें से ६७ पर चार्ज साबित हुआ २६ केसेस अभी चल रहे हैं और दो डिसचार्ज हुअे। गये दो साल में जो माल जप्त किया गया अुसकी तादाद ६३ टन तक जाती है। अिस तरह आपको मालूम होगा कि अिस विभाग का काम बराबर बढ रहा है।

अेक शिकायत यह भी की गयी कि जालने के अेक ऑफिसर तीन महने के लीव्ह पर होते हुअे भी जब वह यहां आये हैं अुनसे काम लिया जा रहा है। जब मैंने पहले अिस बात को सुना तो मूझे भी बडा दुःख हुआ। लेकिन अभी मैंने अिस बात की तहकिकात की तो मालूम हुवा कि वे तीन महने की रखसत पर ह यह बात सही है लेकिन अुनसे काम लिया जाता है यह बात बिलकुल गलत है। और जब वे रखसत पर गये तो तुरंत १५ दिनके अंदर वहां पर दूसरे आदमी को भेजा गया। आपकी शिकायत सही नहीं है कि अुनसे रखसत के दिनों में भी काम लिया जाता है।

यह कहा गया कि गव्हर्नमेंट का जो प्रिंटिंग प्रेस है वह नुकसान में चल रहा है। यह बात सही है कि शुरू में यह प्रेस नुकसान में चल रहा था। लेकिन अब का जो बॅलेन्स शीट बतलाया गया है अुससे तो मालूम होता है कि अिस साल अिसका मुनाफा १ लाख रुपये के करीब आता है। खर्चा ज्यादा नहीं है, और प्रिंटिंग प्रेस में काम बराबर बढ रहा है।

अिसका हरसाल का काम अिस तरह से है।

सन ५०-५१ में १०७२३१

सन ५१-५२ में ११२२१४२

सन ५२-५३ में १६०,०५४५३ और

सन ५३-५४ में १८ लाख का काम होने की अुमीद है। अिस तरह से काम बराबर बढ ही रहा है।

यह भी एक शिकायत की गयी कि लेजिस्लेटिव्ह असेंबली की रिपोर्ट जल्द नहीं मिलती है। मैंने इसके बारे में दूसरी स्टेटों से भी जानकारी मंगायी थी, और देखा कि वहां रिपोर्ट के मिलने में कितनी देरी लगती है। तो मुझे मालूम हुआ कि हमारे यहां जब रिपोर्ट मिलते हैं उससे जल्द किसी दूसरी जगह रिपोर्ट नहीं मिलते हैं। लेकिन जिसका मतलब यह नहीं है कि मैं हमारे गलतियों को जेस्टिफाय करने की कोशिश कर रहा हूं। मैं पूरी कोशिश करूंगा कि जल्द से जल्द आप लोगों को रिपोर्ट छपकर मिलें।

जैसा कि मैंने पिछले सेशन में वादा किया था कि डिसेंबर सेशन के रिपोर्ट आपको जिस सेशन के खतम होते होते मिलेंगे, उस वादे पर मैं आज भी कायम हूं। और जिस सेशन के खतम होने के पहले आपको डिसेंबर सेशन के रिपोर्ट मिलेंगे उसी मुझे पूरी आशा है। लेजिस्लेटिव्ह असेंबली के काम के लिये प्रेस में कुछ अलग अतिजाम भी किया जा रहा है। और कुछ स्टाफ में भी अतिजाम किया जा रहा है।

यह कहा गया कि यह प्रेस बहुत पुराना है। यह बात बिल्कुल बराबर है कि प्रेस बहुत पुराना है। बंबई से एक डेली मेल नाम का अखबार निकलता था। वह अखबार जब बंद हो गया तब यह प्रेस उससे सेकंड हैंड लिया गया था। अब यह बहुत पुराना हो गया है।

شری مادھوراؤ وائینکر۔ یہاں کیا مرھٹی کو بڑھانا چاہتے ہیں ؟

श्री. वि. के. कोर्टकर :—आपने असेंबली के रिपोर्ट देखें होंगे तो आपको मालूम हुआ होगा कि आप असेंबली में जो भाषण मराठी में देते हैं वह मराठी में ही छपा जाता है। जिस भाषा में जो वक्ता यहां पर भाषण करता है उसका भाषण उसी भाषा में रिपोर्ट में छपा जाता है।

شری مادھوراؤ وائینکر۔ سب چیزیں انگریزی میں ملتی ہیں - کچھ مرھٹی میں ملتی ہیں - اور باقی انگریزی میں - سب چیزیں مرھٹی میں ملیں تو اچھا ہے۔

श्री. वि. के. कोर्टकर :—आपको जो रिपोर्ट दी जाती है वह तो हर भाषा में दी जाती है। आप यदि मराठी में भाषण करते हैं तो मराठी में ही उसे छपा जाता है। उसी तरह दूसरे कानून और जरीदे भी मराठी में छापे जाते हैं। गिन चीजों को सब स्थानीक भाषाओं में छापने का अतिजाम किया गया है। लेकिन सभी बातें स्थानिक भाषाओं में आज नहीं छपी जा सकतीं।

हां तो मैं कह रहा था कि यह प्रेस एक बहुत पुराना प्रेस है। कोबी २५, २६ साल का पुराना यह प्रेस है, और वह भी सेकंड हैंड लिया गया था। उसी तरह जिस प्रेस की जो विभारत है वह भी काफी पुरानी होगी है। और वहां पुराने तरीके से काम किया जा रहा है। जिसके लिये नये विभारत की बहुत जरूरत है, और नये ढंग पर काम होने की भी जरूरत है, लेकिन जिस सब के लिये काफी खर्च की जरूरत है। फिर भी मैं इसके लिये पूरी कोशिश कर रहा हूं। अब तक जिस प्रेस में जो काम हो रहा है उसकी पूरी जानकारी मैंने आपके सामने रखी है।

एक अंतराज यह भी किया गया कि प्रेस के जो मजदूर हैं उनको बोनस नहीं दिया जाता और उससे आठवीं शनिवार को भी काम लिया जाता है। इसके बारे में गवर्नमेंट की क्या पॉलिसी है यह मैं आपके सामने साफ तौर पर रखना चाहता हूं। गवर्नमेंट की जो कर्मशायर

इंडस्ट्रीज (Commercial Industries) हैं, जैसे की आर.टी.डी. डिपार्टमेंट, गव्हर्नमेंट प्रिंटिंग प्रेस, वगैरा जिसमें बोनस की पद्धति नहीं रखी गयी। जब आर.टी.डी. की हड़ताल हुयी थी उस समय गव्हर्नमेंट ने तय किया कि गव्हर्नमेंट के जो इंडस्ट्रियल कनसेन्स (Industrial Concerns) हैं उनमें मजदूरों को बोनस नहीं दिया जायेगा। इसी पॉलिसी के तहत गव्हर्नमेंट प्रिंटिंग प्रेस के मजदूरों को बोनस नहीं दिया जा सकता। गव्हर्नमेंट के अंक विभाग में अंक पॉलिसी, और दूसरे विभाग में दूसरी पॉलिसी नहीं रखी जा सकती। सब के लिये अंक ही नीति होनी चाहिये।

स्टेशनरी डिपार्टमेंट के बारे में खास कुछ नहीं कहा गया जिस लिये मैं भी ज्यादा कुछ नहीं कहना चाहता। कभी कभी यह अंतराज होता है कि जिस डिपार्टमेंट की तरफ से खराब माल सप्लाय होता है। यह कहा गया कि जब स्याही की बोतल खोली गयी तो उसमें पानी ही पानी निकला, और बाद में उसमें दूसरी स्याही डालकर काम चलाना पडा। मैं समझता हूं कि यह सिर्फ मजाक के लिये कहा गया होगा। कुछ हसी हासुस में पैदा करने के लिये कहा गया होगा बाकी ऐसी बातें कहना तो अक्काजरेशन (Exaggeration) होगा। यह भी अंक अंतराज किया गया कि आज कल जिस डिपार्टमेंट से जो माल दिया जाता है उसका स्टैंडर्ड कम हो गया है। यह बात किसी हद तक सही हो सकती है। हमारा मनशा कॉटेज इंडस्ट्रीज को जहां तक हो सके अिमदाद देने का है। और इसी नीति से हम स्टेशनरी डिपार्टमेंट में ज्यादा तर कॉटेज इंडस्ट्रीज का माल लेते हैं। आप के जो लिखने के होल्डर्स हैं, वह कॉटेज इंडस्ट्रीज के बने हुये होते हैं। जिस लिये वे शायद पहले के जितने अच्छे न हो। उसी तरह से जो ब्लॉटिंग पेपर होते हैं वह भी कॉटेज इंडस्ट्रीज में बने हुये ही लिये जाते हैं। वे शायद अतने साफ चूस न रहते हों।

दूसरी बात यह भी है कि हम जो टेंडर (Tender) बुलाते हैं उसमें सब से कम कीमत का जिसका टेंडर होता है उससे ही माल लेते हैं। तो जब हम कम टेंडर का माल लेते हैं तो उसकी क्वालिटी कुछ कम दर्जे की हो सकती है। फिर भी हम कम से कम टेंडर कॉल करने वाले से ही माल लेते हैं और यही हमारी नीति है।

अब मैं अग्रिकल्चरल इनकम टैक्स (Agricultural Income Tax) के बारे में कुछ कहना चाहता हूं। यह अंतराज किया गया कि उसके लिये दस हजार की आमदनी रखी गयी है और वह भी दूसरी मिलाकर नहीं बल्कि खालिस जिराजती आमदनी रखी गयी है। यह वायदा किया गया था कि यह आमदनी कम करके साठे सात हजार की की जायगी ताकि इनकम टैक्स ज्यादा मिले। लेकिन यह वायदा पूरा नहीं किया गया। मैं कहना चाहता हूं कि यह बात गव्हर्नमेंट के सामने थी और उसके ऊपर विचार किया जा रहा है। जब से यह काम शुरू किया गया है तब से यह देखा जा रहा है कि धीरे धीरे जिस रजिस्टर में ज्यादा नाम आते जा रहे हैं। जब यह अग्रिकल्चरल इनकम टैक्स शुरू हुआ तब जिस रजिस्टर में ४३८ नाम थे। सन ५२-५३ में यह १५०६ तक हुये, और उसके बाद ५३-५४ में ३००० हजार तक यह संख्या गयी है। लेकिन यह नाम तो बराबर बढ़ रहे हैं। फिर भी यह देखा गया कि उसके मुकाबले में अग्रिकल्चरल इनकम टैक्स कम होता जा रहा है। पहले यह इनकम १०,३१,४४९ रुपये था, उसके बाद सन ५२-५३ में ३४,५,९९३ रुपये

हुआ, और अब इस साल ४,६२,००० रुपये हैं। इन आंकड़ों से मालूम होता है कि यह अिन-कम बराबर कम होती जा रही है। उसके लिये कारण यह है कि पहले साल यह अिनकम टैक्स जागिरदारों से भी लिया गया था। लेकिन जागिरदारी खतम होने के कारण यह अिनकम भी चली गयी। यह जो प्राप्ति थी वह जागिरदारी खतम होते ही चली गयी। हमारे यहां जो लैंड रिफॉर्म (Land Reform) हो रहे हैं उसका भी इस अिनकम पर असर हुआ। लैंड रिफॉर्म होने से संयुक्त कुटुंब पद्धति (जॉइंट फॅमिली सिस्टम) टूटती रही है। इसकी वजह से भी यह आमदनी कम होती जा रही है। इस तरह अॅग्रिकल्चरल सेल्स टैक्स (कृषि विक्री कर) की आमदनी में कमी होती जा रही है। इन तीन चार कारणों से रजिस्टर में नाम बढ़ रहे हैं लेकिन आमदनी में कमी होती जा रही है।

[Mr. Speaker in the Chair]

شری کے - وی رام راؤ - رجسٹر میں ناموں کا اضافہ ہو رہا ہے تو تعداد گھٹنا چاہئے۔

श्री. वि. के. कोरटकर:—यह तो एक छोटी सी चीज है। उसमें घबराने की जरूरत नहीं है। जब कोई नया कानून आता है तो यह बातें होती ही हैं। पहले पहल नाम कम होते हैं और फिर जैसा वक्त जाता है यह नाम धीरे धीरे बढ़ते जाते हैं। और जैसे जैसे यह काम बढ़ेगा और नये नये लोगों को खोज खोज कर अनुपर अिनकम टैक्स आयद किया जायगा, वैसे वैसे यह नाम भी बढ़ते जायेंगे, और आमदनी भी धीरे धीरे बढ़ती जायगी। अभी दूसरे लोगों को खोजकर निकालने की जरूरत है जो कि इस तरह से टैक्स दे सकते हैं लेकिन अबतक टैक्स नहीं दे रहे हैं।

मैंने आपको बतलाया कि उसमें जो कमी है वह यह है और गव्हर्नमेंट इस पर निगरानी कर रही है। टेनन्सी रिफॉर्म के असरात क्या होते हैं उसको देख कर क्या परिवर्तन किये जाने चाहिये इसके बारे में सोचा जा रहा है।

एक बात सवाल जवाब के वक्त आ चुकी थी। उसके बारे में भी अंतराज किया गया है। हमसे पूछा गया था कि आपके यहां कितना जिराअती अिन-कम टैक्स वसूल हुआ है और कितना वसूल नहीं हुआ। मेरा ख्याल है कि करीमनगर डिस्ट्रिक्ट के बारे में पूछा गया था। उसमें जो आंकड़े दिये गये थे वे बराबर दिये गये थे कि अब तक कितना वसूल हुआ है, कितना वसूलतलब है, और कितना नहीं है। इसके सिवा चूंकि एक रिट (Writ) का मुकद्मा दाखिल किया गया है इस वजह से अब उसके अपूर सख्ती नहीं की जा रही है। नाम पूछे गये थे कि किन किन की तरफ बाकी है। यह एक आम असूल है कि इस तरह की जो प्रायव्हेट अिनफरमेशन (Private Information) होती है वह नहीं दी जा सकती। इस लिये नाम नहीं बताये गये यह कोई बुरी चीज नहीं है। कितनी बाकी है और कितनी वसूली हुई इसी बारे में पूरी अिनफरमेशन उस वक्त दी गयी थी।

पेन्शन के मुताल्लुक यह कहा गया कि तख्ते शीघ्र तैयार नहीं होते, वे जल्द तैयार होने चाहिये। फायनान्स में आने के बाद मुझे भी यह तजर्खा हुआ कि हमारे मुल्क में पेन्शन के तख्ते जितनी जल्दी तैयार होने चाहिये उतनी जल्दी तैयार नहीं होते। लेकिन इससे फायनान्स डिपार्टमेंट का कोई ताल्लुक नहीं है। पेन्शन का तख्ता तो हर डिपार्टमेंट तैयार करके भेजता है। फायनान्स

डिपार्टमेंट केवल उसको मंजूरी देता है। इसके सिवा फायनान्स डिपार्टमेंट की तरफ कोअी मसला रहने की जरूरत नहीं रह जाती। अक साहब ने कहा कि फायनान्स डिपार्टमेंट अस पर हमेशा अंतराज करता है कि यह सही नहीं है, और वह सही नहीं है। मैं कहूंगा कि यह बिल्कुल जरूरी है। अभी अभी हाल में अक मामला मेरे सामने आया। उसमें अतनी सख्त गलती पाओ गयी कि गवर्नमेंट का यों ही हजार रुपये का नुकसान होने लगा। इसका पूरा वाक्या मैं अर्ज नहीं करूंगा क्योंकि वह अक प्रायव्हेट केस है। सेक्शन ने अपना काम किया। मेरे सामने जब यह चीज आयी तो उसको वापिस करना लाजिमी था। लेकिन फायनान्स डिपार्टमेंट की तरफ असमें देरी लगने की जरूरत नहीं है। पेन्शन का तहता बनाने की जिम्मेदारी हर अक डिपार्टमेंट पर होती है। इसके सिवा अक बात बतलाना आवश्यक है कि पेन्शन का तहता तैयार करवाने की पूरी जिम्मेदारी उस शख्स पर होती है जिसको यह मालूम रहता है कि छः महीने के अंदर मैं रिटायर होनेवाला हूं। उसको अपनी सविस बुक पूरी कर लेनी चाहिये। अगर उसकी सविस बुक ठीक हो तो पेन्शन का तहता तैयार करने में देरी नहीं लगती। उसके लिये दो दिन भी नहीं लगेंगे। लेकिन वाक्या यह है कि कओ वजूहात से सविस में रहते हुअे लोग अपनी सविस बुक पूरी नहीं कर लेते। क्योंकि पहले जमाने में अन्हें बहुत सी अुम्मीदें रहती थी। अक तनख्वाह मुकर्रर हुओ तो उसको ज्यादा करवा लेने की कोशिश होती रहती थी। पुराने जमाने में कारगुजारों को तरक्की मिलने की ज्यादा अुम्मीदें थी। असलिये वह अपनी सविस बुक पूरी नहीं करते थे, या उसको पूरा करने की तरफ अुनका ज्यादा ध्यान नहीं रहता था। लेकिन फिर भी मैं यह अुम्मीद दिलाता हूं कि अगर फायनान्स डिपार्टमेंट में किसी का तहता रक गया हो तो उसकी तरफ मेरी तवज्जेह दिलायी जाय, तो उसके बारे में फौरन कार्यवाही की जायगी। अभी दो चार केसेस मेरे सामने लाओ गयी तो मैंने देखा कि अुनकी सविस बुक में कुछ कमी पाओ गयी। मैंने अुनसे बताया कि अुनको पूरा करके ले आओ। मतलब यह है कि देरी के लिये फायनान्स जिम्मेदार नहीं है।

पेन्शन के सिलसिले में अक और बात कहना है। पुलिस अेक्शन के जमाने में कुछ लोग अेक्शन में या सविस में मर गये या मारे गये। अुनके विरसा को कुछ पेन्शन दी गयी थी। अुन लोगों को अब नोटीसेस दी गयी हैं कि अुनकी पेन्शन कम की जा रही है। यह वाक्या है कि कुछ लोगों को अैसे नोटीसेस दिये गये हैं। मैं इसके बारे में खुद गौर कर रहा हूं। वाक्या यह है कि कानून के तहत अैसी पेन्शन नहीं दी जानी चाहिये। लेकिन अस गडबड के वक्त अक दफा पेन्शन मंजूर हो गयी थी। कानून के तहत कोअी पेन्शन ज्यादा मंजूर की गयी है अैसा मालूम हो तो उसको कभी भी कम करने के अेखतियारात हुकुमत को हैं। लेकिन फिर भी यह चीज अक खास तरह की चीज है। अस पर खास तौर से गौर होना चाहिये। लेकिन आपकी जानकारी के लिये मैं अतना बताना चाहता हूं कि जो पेन्शन्स असवक्त मुकर्रर की गयी थीं वह कानून के मुताबिक नहीं थीं। गलत मुकर्रर थीं। असमें कानूनी मशविरा लिया गया और उसके बाद नोटीसेस जारी हुअे हैं।

स्टेट लाअिफ अिन्चूरन्स के बारे में कुछ नहीं कहा गया असलिये मैं भी असपर कोअी विचार प्रगट नहीं करूंगा। क्रम्यूटेशन अॉफ पेन्शन्स के बारे में भी कुछ नहीं कहा गया असलिये उसको भी छोड देता हूं।

شری سید حسن - پنشن کے بارے میں دو باتیں یہ گئی ہیں۔ جن کو دیر سے پنشن ملتی ہے کیا ان کو درمیانی عرصہ کے بارے میں الونس دینے کے متعلق حکومت غور کریگی؟ دوسرے یہ کہ ایک سو روپیہ سے زائد جن لوگوں کو پنشن ملتی ہے انکو بھی گرانی الونس دینے کے متعلق کیا حکومت غور کریگی؟

شری. وی. کے. کورٹکر :—کڑموशन کے وقت آپنے ایتکے بارے میں کوئی سوال نہیں کیا تھا۔ فیر بھی جب، بن کھ دتا۔ ہں کی گورنمنٹ ایتکے لیے کھ نہیں سوں رھی۔ ہے۔ کیوں کی جو لوگ اپنے پنشن کے تھتے تیار کرنے میں دیر لگاتے ہں وہ اور دیر کرنے لگے۔

جو گیرانی الالانس بند کیا گیا ہے اوسکی وجہ یہ ہے کہ جو پنشنس ہں وہ ریٹائر ہونے کے بعد خالی رھتے ہں اور کسوں دوسرے طرف سے اپنی آماندہ کو سٹلمنٹ (supplement) کر سکتے ہں۔ جو لوگ ملاجینت میں ہوتے ہں وہ اپنی آماندہ کو سٹلمنٹ نہیں کر سکتے۔ انکو گورنمنٹ میں کام کرنا پڑتا ہے۔ ان دونوں میں یہ بڑا فرق ہے۔ ایتکے وجہ سے پنشنس کو گیرانی الالانس دینے کے لیے نہیں سوچا جا رہا ہے۔

ڈونیشن (Donations) کے بارے میں شاید کڑموशन مٹھ نہیں ہوا تھا لیکن یہاں پر اک مہاشی نے بھٹ کا ہے۔ آپکی جانکاری کے لیے میں بتانا چاہتا ہں کہ ہندوستان میں پولیس ایشن کے پہلے کے بجٹ دیکھے گئے تو معلوم ہوا کہ دس لاکھ کے اوپر ڈونیشنس ہوا کرتے تھے، اور ان میں سے بھٹ سوں بڑوں بڑوں رکنیت باہر جاتی تھی۔ لیکن سن ۱۹۵۱ میں ایتکے لیے اک کمٹی بیٹھی گئی اور بھٹ سے انسٹیٹوشنس کے نام خارج کر دیے گئے۔ ایتکے وقت جو دس لاکھ روپے ڈونیشنس میں دیے جاتے تھے وہ اب تین لاکھ چوبیس ہزار تک آگئے ہں۔

ڈونیشن ریفرنگ اور نائنٹیفنگ دو طرح کے ہں۔ ان میں سے کھ ایتے ہں جو وقتن فکتن کام ہوتے ہں انکو دیے جاتے ہں۔ جیسے انہی جو سائنس کانفرنس ہوں انھوں نے اپول کو بھی ایتکیے اوسکو بھی ڈونیشن دیا گیا تھا۔ لیکن آپکا جو خیال ہے کہ باہر ہوں بھٹ سے ڈونیشنس جاتے ہں، وہ بھٹ ہد تک ختم ہو چکا ہے۔ ۱۹۵۱ میں کھ ۱۷۰ انسٹیٹوشنس کے نام خارج کر دیے گئے ہں۔ اوسکے بعد فیر ۹ انسٹیٹوشنس کے نام خارج کر دیے ہں۔ اب باہر کے اور ڈونیشنس کے بارے میں رٹس بھی بنے ہں۔ اوس میں سب سے پہلے یہاں کے میجر کھ ۵۱ انسٹیٹوشنس ہں جن کو ڈونیشنس کو لیسٹ میں رکھا گیا ہے۔ اور یہ ہے کہ پولیٹیکل اور کامیونل انسٹیٹوشنس کو ڈونیشنس دیے جائے۔ ایتکے طور پر جو سوسائٹی یا انجمن کے شانل انسٹیٹوشنس رھتے ہں انکو ڈونیشنس دیے جاتے ہں۔ مسالہ ۱۹۵۳ میں دو تین انسٹیٹوشنس کو ڈونیشنس منجور کیے گئے۔ اک ایشیئن سٹڈیٹس سٹڈیج ہں جسکو ۱۰ ہزار کا ڈونیشن منجور کیا گیا ہے، دوسرے سنسکرت ویشو پریشد کو ۱۵۰۰ کا ہے، ایتسے طرح سے ریکویشن کھ کو کھ سوں روپا ہے، انڈین کانفرنس آف سوسائٹس سروسس کو ۵ ہزار ہے، اور ڈسٹریکٹ پرٹنس اڈ سوسائٹی کو پانچ ہزار ہے۔ کھ بھڈے نام میں آپکو بتلایے ہں۔ لٹری اور سوسائٹی کو زیادہ تر ایتے ڈونیشنس دیے جاتے ہں۔ کین کین کو یہ ڈونیشنس دیے جاتے ہں ایتکی لیسٹ میں بھڑ پر رکھ دگا تاکہ آپکو بھی ایتکے میں ہو سکتا ہے کہ کین کین کو ڈونیشنس دیے جاتے ہں۔ یہ سب میجر کھ ۲۸ ہزار کے کھ رکن بھڑ ڈونیشنس کے

दी जाती है। बाकी जो रह जाते हैं वह नानरिकरिंग डोनेशनस (Non-recurring donations) हैं। और भी कुछ चीजें होती हैं जिनके लिये डोनेशन देना पड़ता है। पिछले साल हमने अडिग्रन अिस्टोयूट ऑफ अंनार्निजिंग १५ हजार का डोनेशन दिया। सायन्स कॉन्फरन्स को २५ हजार का डोनेशन दिया। सोशल कॉन्फरन्स को ६ हजार, मेडिकल कॉन्फरन्स को १० हजार, रिपब्लिकंडे के बारे में जो काम किये गये थे उनके लिये ५ हजार, जिस तरह से डोनेशनस दिये गये। बाकी पुराने डोनेशनस में कुछ खास चीजें भी हुआ थीं। एक्सेस प्रॉफिट टैक्स (excess profit tax) में दो करोड़ रुपये ज्यादा जमा हो गये थे। लेकिन वह अंक पुराना किस्सा है। उसमें से अंक करोड़ रुपये शेड्यूल्ड कास्ट ट्रस्ट फंड को दिये गये थे। लोग कहते हैं पुरानी गवर्नमेंट ने अंक करोड़ रुपया दिया था और आप तो कुछ भी नहीं कर रहे हैं। लेकिन मैंने बताया कि वह अंक तूफानी वारिश एक्सेस प्राफिट टैक्स को हुआ थी, और उसमें से उन्होंने अंक करोड़ शेड्यूल्ड कास्ट के लिये निकालकर रखा था। उसके सिवा सस्ते अनज के लिये ५५ लाख, सस्ते कपडे के लिये ३० लाख, और मेडिकल अंड के लिये १५ लाख और ३० लाख जिस तरह से रखे गये थे। निलोफर हॉस्पिटल भी उसीमें से बनाया गया है। ये चीजें यहां बताने की जरूरत नहीं है, लेकिन आपकी जानकारी के लिये मैं बता रहा हूं।

मायनिंग डिपार्टमेंट के बारे में भी नुक्ताचीनी की गयी। इसका जवाब मैं पहले ही दे चुका हूं यह अंक बड़ा चार्ज लगाया गया कि लोहे के कारखान के लिये गवर्नमेंट ने क्यों कोशिश नहीं की। इसके लिये कोअी गैरतवज्जेह की गयी ऐसी बात नहीं है, यह मैं पहले अंक दफा बतला चुका हूं। हमारे यहां के लोहे के बारे में अिन्व्हेस्टिगेशन किया गया था। पुलिस अँक्शन के पहले के जमाने में हैदराबाद में अजबोगरीब खियालत थे। मंत्रेरियाल के पास मैन्वेस्टर कायम किया जानेवाला था। वह अंक सपना था। उसमें से लोहा तैयार होनेवाला था, और उसके बाद सारे हिंदुस्तान पर राज किया जानेवाला था। यह भी सपना था कि बस्तर स्टेट को खरीद लिया जाये और उससे यहां को सब चीजें बनाओ जायें। लेकिन वह सपना कभी पूरा नहीं हो सकता था। मैंने उस वक्त की फाइल निकालकर सारी चीजों को देखा है। उसके बाद बेलजियम और जैकोस्लोव्हीया के दो तज्ञ आये थे, उनसे भी मैंने तहकीकात कराओ थी। हमारे यहां का ओअर यानी कच्चा लोहा मामूली है। उसकी मिकदार भी अितनी नहीं है कि कोअी बड़ा कारखाना यहां बनाया जाय जो ५० साल तक रह सके। जिस ओअर से यहां कोअी बड़ा कारखाना नहीं चल सकता। मैंने अंक दफा बतलाया था कि बस्तर में जो ओअर है वह यहां के ओअर से किसी कदर परसेंटेज में ज्यादा है। पुरानी सरकार के समय बस्तर को खरीदकर वहां का ओअर यहां के ओअर से मिलाकर काम करने का अिरादा किया गया था। लेकिन वह अंक नामुमकिन सी चीज है। जिसलिये हमने इसकी तरफ कोअी खास तवज्जेह नहीं दी। अब तक कम से कम साठ परसेंट लोहा जिसमें नहीं होता है, वहां कोअी बड़ा कारखाना खडा नहीं किया जा सकता, जिसलिये यह काम नहीं किया गया। लेकिन आवान को अिनफरमेशन के लिये मैं यह बता देना चाहता हूं कि जिस स्कीम के बारे में मध्यप्रदेश ने हमसे पूछताछ की थी। हमने अुन्हें यह सूचना दी है कि हमारे यहां का और आपके यहां का दोनों ओअर मिलाकर हमारे रामगुंडम का थर्मल स्टेशन (Thermal Station) जब बनेगा तब उसका फायदा लेकर, कोअी नयी चीज खडी करने के बारे में अगर आप सोच सकते हैं तो सोचिये।

दूसरी बात यह कही गयी कि सहयाद्री में बहुत खजाना है तो उसको निकालने की कोशिश क्यों नहीं की जाती ? मैं हाअस को बताना चाहता हूँ कि औरंगाबाद के पास सहयाद्री की जो रेंज है उसके बारे में सर्वे किया गया है और वहाँ पर कोअी भी अँसा ओअर नहीं है जिसके लिये यहाँ कारखाना कायम किया जा सके यह नामुमकिन चीज है ।

मायनिंग डिपार्टमेंट से हमको सन १९४७-४८ में करीब ६ लाख ९९ हजार ८८ रु. रायलटी के तौर पर मिलते थे वह सन १९५२-५३ में १२ लाख ९० हजार ८७९ रु. के करीब मिलने लगे हैं । हमारे यहाँ क्वारीज के बारे में तीन चीजें हैं अिसके अतिरिक्त दूसरी चीजों का हमको अभी पता नहीं लगा है । कोल माअिन्स बराबर तरक्की कर रही है । १९४८ में मैंने जैसे बजट स्पीच में बताया था १०,९२,४३६ टन कोल होता था वह सन १९५३ में १३,३१,१२६ हुआ । सीमेंट १०,४८ में १,२३,६९७ टन होता था अब वह २,२१.१८८ टन होने लगा है । सोने के बारे में भी मैंने परसों सवाल जवाब के वक्त बताया था कि १५० टन ओअर (Ore) हमारे यहाँ पीसा जाता था, वह अब थोड़े ही दिनों के अंदर ३०० टन तक हो जायगा । शहाबाद स्टोन क्वारीज जिनकी संख्या १९४८ में ७४ थी वह अब २१८ हो गयी है । अिससे साफ जाहिर होता है कि मायनिंग का धंधा हमारे यहाँ दिन ब दिन तरक्की कर रहा है । क्वार्ट्ज (Quartz) नामका अेक सफेद पत्थर होता है जो कांच के कारखानों में अिस्तेमाल किया जाता है । कांच के अेक्सपर्ट्स का कहना है कि क्वार्ट्ज जितना अुमदा है दराबाद में मिलता है अुतना हिंदुस्तान भर में और कहीं नहीं मिलता । अुसकी भी तरक्की हो रही है और क्वार्ट्जकी रेती बंबअी के कारखानों में सप्लाय की जा रही है । अिससे आपको मालूम होगया होगा कि यह डिपार्टमेंट सोया नहीं है, बल्कि काफ़ी काम कर रहा है । लोहे के बारे में फिर मैं यह कहना चाहता हूँ कि आप अिस चीज को अपने दिल से पूरी तरह निकाल दीजिये कि लोहे के कारखाने के लिये क्यों नहीं मांग की गयी ।

स्टैम्प्स (Stamps) के बारे में कटमोशन था लेकिन अुसपर कोअी बहस नहीं की गयी अिसलिये मैं भी अुस पर बहस नहीं करना चाहता ।

सेल्स टैक्स और अिंडस्ट्रीज के बारे में कुछ कहने के पहले जो दूसरी दो चार चीजें कहीं गयीं अुनका मैं जवाब देना चाहता हूँ । यह कहा गया कि प्रायमरी टीचर्स की तनखाह अिसलिये नहीं मिली कि तहसील का स्टाफ काम नहीं कर रहा है । लेकिन अैसी बात नहीं है । शिक्षामंत्री ने प्रश्नका अुत्तर देते समय अिस चीज को आपके सामने रख दिया था । अुस मसले का कम्युनिटी प्रोजेक्ट्स (Community Projects) के साथ ताल्लुक रहा है । पहले जो तनखाहें रुकीं थी अुसका कारण बिल्कुल अलग था । स्टाफ कम होने से वह नहीं रुकी थीं । लेकिन अब वह तनखाहें अुनको दी जा चुकीं हैं ।

म्युनिसिपालिटीज को लोन (Loan) दिये जाने के बारे में भी कहा गया है । अिसके लिये चार लाख की रकम रखी गयी है । सिक्ंदराबाद और हैदराबाद के लिये अिसके अलावा लोन दिया जा रहा है । लेकिन सभी मामला लोन पर चलता जाय तो बड़ी मुश्किल होगी । जहाँ तक हो सके लोन देने की जरूर कोशिश की जायगी ।

दो डायरेक्टर्स की तनखाहों के बारे में अंतराज किया गया । अेक गोल्डमाअिन्स के डायरेक्टर को बहुत ज्यादा तनखाह दी जाती है, दूसरी और जमतिायानि साहब को ज्यादा तनखाह दी जाती अैसा कहा गया । जमतिायानि साहब को अभी जो तनखाह दीजा रही है वह अधिक नहीं है ।

कंपनीके कंपिटल और कामका लिहाज किया जाय तो तनखा अवाढव्य नहीं है। अनुकी तनखाह पांच सौ की जाय या कम की जाय यह अंक असूली सद्बाल हो जाता है। अनुको छोड़ कर अगर आप देखें तो अंक करोड के कंपिटल के लिये, जिसमें दो करोड के अपर लोन भी लगा हुआ है, और जिसका काम अतना बड़ा हो गया है कि जो पहले दस लाख टन पैदा करता था वह अब २३ लाख टन पैदा कर रहा है, उसके आपरेटिव्ह डायरेक्टर को अगर तीनहजार रुपये तनखाह दी जाती है तो वह ज्यादा नहीं कही जा सकती। यह तनखाह वही है जो दूसरे इंडस्ट्रीज में इस किस्मके ऑफिसर को दी जाती है। मैंने देखा है कि ग्रीव्हज् कॉटन इंडस्ट्रीज के ऑपरेटिव्ह डायरेक्टर को नहीं बल्कि मैनेजर को यहां लाने के बारे में सोचा गया, तो मालूम हुआ कि वे नहीं आ सकते, क्योंकि अनुकी तनखाह साठेतीन हजार है। अिन सब चीजों को देखें तो जो तनखाह अनुको दी जा रही है वह ज्यादा नहीं है। यह भी अंतराज किया गया कि अनुकी बीमारी का खर्च कंपनी ने अपने सर पर क्यों लिया? कंपनी के अनुके साथ जो सर्विस टर्म्स (Service terms) हुअे अनुसे यह सवाल संबंधित है। आम तौर पर आपरेटिव्ह डायरेक्टर्स को कंपनी की तरफ से बंगला और मेडीकल अैड (Medical aid) मिलती है।

شری سی - ایچ - وینکٹ رام راؤ - جگتیانی صاحب کی تنخواہ کیا ہے کیا آپ بتا سکتے

ہیں ؟

श्री. वि. के. कोरटकर:—आपने ही बतलाया कि अनुको तीन हजार तनखाह दी जाती है, मैं क्या बतलाऊ?

شری سی - ایچ وینکٹ رام راؤ - آپ فرما رہے تھے کہ دوسرے صاحب کی تنخواہ ۳۰۰۰ ہے وہ اس سے کم پر یہاں نہیں آسکتے -

श्री. वि. के. कोरटकर:—मैं कह रहा था कि इससे भी छोटी कंपनियों के आपरेटिव्ह डायरेक्टर को ही नहीं बल्कि मैनेजर को भी ३५०० रुपये तनखाह दी जाती है। यह अंक जुजबी चीज है इस पर अतनी बहस करने की जरूरत नहीं है।

अिसी तरह से टेलर अैड कंपनी के बारे में भी कहा गया है। यही कंपनी मैसूर में भी काम करती है। अनुको वहां जो दिया जाता है, उससे यहां ज्यादा नहीं दिया जा रहा है। अनुको कुल सात हजार पाँड्स दिये जाते हैं। उसमें से उन्हें ढाजी हजार पाँड तो दूसरों को ही देने पडते हैं। यानी अनुको सिर्फ करीब पांच हजार पाँच मिलते हैं। लेकिन अंक चीज मैं बतलाना चाहूंगा कि टेलर अैड कंपनी दुनिया की मशहूर गोल्ड माइन्स में काम करने वाली कंपनियों में से अंक है। दूसरी कंपनियों के साथ इसको मिलाकर देखा जाय तो अिनको जो रकम दी जाती है वह अनुकी ही पडती है।

सेल्स टैक्स डिपार्टमेंट के बारे में बहस करते हुअे, और वेट्स अैड मेन्जरस् डिपार्टमेंट पर बहस करते हुअे, कहा गया कि इसमें टेक्निकल लोग नहीं रखे जाते। लेकिन यह डिपार्टमेंट अितना टेक्निकल नहीं है कि जिसके लिये खास ग्रेजुअेट का कोर्स

दिया जाय। दो चार महीने रहकर कोअी असको देखें कि फलों वेटस कैसे हैं, किस तरह से माप लेना चाहिये तो वह अुसको आसानीसे समझ सकता है। और अपना काम करसकता है। फिर भी हम ने सारे अिन्स्पेक्टर्स प्रेजुअेंटस रखे हैं। लेकिन अुमी तनख्वाह पर हमको रि-ट्रेन्चड परसन्स (Retrenched Persons)को भी लेना पडता है। आपको मालूम है कि अस वक्त यह कानून है कि रिट्रेन्चड लोगों को पहले जगह दि जाय। कस्टम्स ओर सप्लाय डिपार्टमेंट मे कुछ लोग अिसी तनख्वाह पर काम करते थे, अुनको अस डिपार्टमेंट मे ठिया गया है तो समझना चाहिये कि अितनी सलाहियत वे जरूर रखते होंगे कि अिन दोनों डिपार्टमेंट्स का काम अच्छी तरह से कर सकें।

यह भी अंतराज किया गया कि सिव्हिल सप्लाय डिपार्टमेंट और अेक्स्पेंडिचर सर्विस डिपार्टमेंट को क्यों लोन दिया गया? शायद सवाल पूछनेवाले ने यह समझा कि यह लोन अस डिपार्टमेंट के किसी डायरेक्टर को या और किसी अधिकारी को दिया गया है। लेकिन सिव्हिल सप्लाय डिपार्टमेंट मे कोअी आदमी नही है किजिसके बारेमें यह पूछा जाय कि यह लोन अुनको क्यों दिया गया। अुनको लोन दिया जा सकता था वह दिया गया है, और वह वापिस भो लिये जाने का अिन्तजाम किया जाता है। लेकिन किसी डायरेक्टर को या काम करनेवाले को यह लोन नहीं दिया गया है। लोन्स के बारे में और यह कहा गया कि गॅन्सेटड ओहदेदारों को लोन दिया जाता है, लेकिन नानगॅन्सेटड ओहदेदारों को क्यों नहीं दिया जाता। मैं अस सिलसिले में अितना ही कहना चाहता हूं कि हर गॅन्सेटड ओहदेदार को हर काम के लिये लोन नही दिया जाता। अगर अुनके घर में शादी है और वह लोन के लिये दरखास्त दे तो लोन नहीं दिया जाता। अुसी तरह से नानगॅन्सेटड ऑफिसर को भी नहीं दिया जाता। लेकिन सिर्फ मोटरकार के लिये खास सूरत मे लोन दिया जाता है, क्यों कि अगर किसी ओहदेदार के पास मोटर आ जाय तो अुस ओहदेदार को भी सहुलियत होती है, और वह सरकार का काम भी सहुलियत से और जल्दी कर सकता है। दोनों को अससे फायदे होते हैं। अेक महाशयने नानगॅन्सेटड ओहदेदारों को लोन नही दिया जाता अैसा कहते हुअे साथ साथ यह भी कह दिया—शायद मजाक में कहा—कि अेक नानगॅन्सेटड औरत ओहदेदार को मोटर के लिये लोन दिया गया, क्या वह अिसीलिये दिया गया कि वह औरत है? मैं भी अुनके रिमार्क को अुसी लहजे में लेता हूं। वास्तव में अैसी बात नहीं है। लेकिन अस चीज से आपके समझ मे अितना जरूर आ गया होगा कि अगर नानगॅन्सेटड ओहदेदार भी मोटरकार के लिये लोन लेना चाहते हों, और गवर्नमेंट को यकीन हो जाय कि अुस लोन को अशाओ अुसको तरफ से हो सकती है, तो अुनको भी लोन देने के लिये हुक्मत नहीं हिक्किवाती। नानगॅन्सेटड ओहदेदारों को मोटर के लिये लोन नहीं दिया जायगा अैसी बात नहीं है। असके साथ साथ अेक सजेशन किया जा रहा है कि मडुंगाअी के वक्त का लोन अस वक्त नानगॅन्सेटड स्टाफ को दिया जाय। यह मुश्किल चीज है। लोन अैसी चीज होती है जो फिर अदा करनी पडती है। शादी, मकान या और अैसी चीजों के लिये गवर्नमेंट अस तरह के खानगी मुआहदे में नहीं जा सकती। यह चीज किसी तरह से नहीं सोची जा सकती। किसी ने यह कह दिया कि गॅन्सेटड ओहदेदारों को लोन अस लिये दिया जाता है कि आय. जी. में अुनका सारा कारोबार होता है, और अुससे अुनको नुकसान होता है। अगर यह बात सही है तो फिर नॉनगॅन्सेटड स्टाफ को भी क्यों नहीं दिया जा सकता? आय. जी. में कारोबार होने से किसी को लोन दया गया यह चीज आने

कहाँ से पैदा की मालूम नहीं। मैं यह कहना चाहता हूँ कि स्टेटिस्टिक्स डिपार्टमेंट से यह चीज अच्छी तरह से सावित हो गई है कि आय. जी. करन्सी के व्यवहार से रोजनर्री के कारोबार में किसी तरह की मंहंगाओ शुरू नहीं हुई हैं।

अितके बाद जानवरों के सेल्स टैक्स के बारे में कहा गया। बार बार अुसी हदगाव और किसी अेक जगह का नसला हाअुस के सामने लाया जाता है, और अुसका जवाब भी कअी बार दिया जा चुका है। मालूम नहीं वहां कौन पटवारी था, और अुसने कहीं अेक गलती कर दी, अितके कारण अित आवान में अेक आफत मची हुई है। जब देखो तब अिन्ही दो तीन तालुकों के सवाल आते हैं। लेकिन मैं ने बताया, और आज भी बताता हूँ, कि जो सिर्फ जानवरों का बेनार करते हैं अुनका ही अगर साढेसात हजार से ज्यादा टर्नओव्हर (Turnover) है, तो अुन्हीसे टैक्स लिया जाता है, अुनके सिवा और किसी से टैक्स नहीं लिया जाता। अेक दो घटनाओं के कारण किसी मामले को जनरलाअिज नहीं करना चाहिये। लेकिन हम आदत से लाचार हो गये हैं कि कहीं अेक दो चीजें हो गयीं तो सब दुनिया अिसी तरह से चल रही है अैसा समझने लगते हैं। यह सही तरीका नहीं है।

खम्मन और जालना को तकलीफों के बारे में सवाल किया गया। लेकिन अितका जवाब दिया जा चुका है। ये दो मुकद्मात अदालत में भेज दिये गये हैं, और वहां पर अुनकी तहकीकात हो रही है। जो कुछ नतीजा होगा वह देखा जायगा। अगर वे जेल में गये तो नौकरों से निकाल दिये जायेंगे, और छूट गये तो जहां के वहां रखे जायेंगे।

شری سید حسن - جب کھلے طور پر ان پر الزام ثابت ہو چکا ہے تو پھر انکو کیوں بحال رکھا گیا ہے ؟

श्री. वि. के. कोरटकर : मैंने आपसे कहा कि अगर वे अदालत से सजा पायेंगे तो चंचलगुडा में बैठेंगे, और सजा नहीं पायेंगे तो फिर से अपनी कुर्सि पर जा कर बैठेंगे।

तहसील खजाने के काम के बारे में बहुत कुछ कहा गया। अुसमें सुधार करने की जरूरत है, यह तो मैं भी मानता हूँ। यह अेक रोजमर्राका काम है। जब हमारा समाज सुधरेगा तब वह भी सुधरेगा। वह भी अिसी समाज के अंग है। पहले समाज को सुधारने की जरूरत है। समाज के सुधरते ही वे भी अपने आप सुधर जायेंगे, और वहां का काम भी ठीक तरह से शुरू हो जायेगा अिस तहसील के काम में सुधार करने के लिये अेक नअी स्कीम भी बनाअी गयी है, अिस वर्ष अुसके लिये ५ लाख रुपये मांगे जा रहे हैं। मेरा ख्याल था कि अिस पर काफी अंतराजात होंगे अिस लिये कलसे मैं अिस स्कीम के सब पहलूओं पर सोंव विचार करके आया था। और सब अंतराजात का जवाब देने की मैंने तयारी की थी। लेकिन अिस स्कीम की तरफ किसीने कोअी ख्याल नहीं किया और अंतराजात नहीं अुठाये, अिस लिये मैं मानता हूँ कि यह नअी स्कीम सबको पसंद अ.अ. है। अिस स्कीम में तहसिल के सब डिअिज्जन बनाने के लिये प्रॉविज्जन रखा गया है।

شری بی۔ ڈی۔ دیشمکہ - انڈسٹریل پالیسی کے بارے میں آپ نے کوئی جواب

نہیں دیا۔

श्री. वि. के. कोरटकर : मैंने पहले ही अपने भाषण के शुरूमें ही यह बात कह दी थी कि मैं पहले विभागवार (सेगावार) जो जनरल अंतराजात अुठाये गये हैं उनका अुत्तर दूंगा और बाद में इंडस्ट्रियल पॉलिसी (औद्योगिक नीति) और सेल्स टैक्स (विक्रीकर) के बारेमें जवाबत दूंगा। जिस को अब मैं जल्द ही खतम करके अुनकी तरफ आता हूं।

जिजामाबाद में गधेपर जो सेल्स टैक्स लिया जा रहा है अुसके बारे में बहुत कुछ कहा गया। और कहा गया कि तीन साल के बाद अब सेल्स टैक्स की नोटिसेस दी जा रहें हैं। यह वाक्या सही है। सरकार की तरफ से गलती होगी, यह तो मैं मानता हूं। मैं कहूंगा कि जो कभी गलती करता ही नहीं वह तो आदमी ही नहीं हो सकता। आदमी से गलती तो होही जाती है। अुसको सुधारने को कोशिश कि जानी चाहिये। बार बार तुमने गलती की, तुमने गलती की अैसा कहने से गलतियां सुधरती नहीं हैं। सिर्फ अितना ही बार बार कहा जाय कि गलती की, गलती की, तब तो बड़ी मुश्किल है। अैसा बार बार कोसने की अपेक्षा अुस आदमी को यदि सुधारने की कोशिश की जाय तो अच्छा होगा। नहीं तो गलती करने वाला आदमी कभी सुधर ही नहीं सकता।

बात यह हुअी कि गन्ने को पहले जिराअती पैदावार समझा गया जिस लिये जिस पर सेल्स टैक्स नहीं वसूल किया गया। लेकिन बाद में कानूनी मशविरा यह मिला कि अिसे जिराअती पैदावार नहीं समझा जा सकता, और जिस पर सेल्स टैक्स लिया जाना चाहिये जैसा कि रबी पर लिया जाता है। कानून के लिहाज से तीन साल तक सेल्स टैक्स की नोटिस दी जा सकती है, और तीन साल तक का बकाया सेल्स टैक्स वसूल किया जा सकता है। यदि कोई अुससे पुराना सेल्स टैक्स हो तो वह वसूल नहीं किया जा सकता। जब यह बात मालूम हुअी कि गन्ना अॅग्रिकल्चरल प्रोड्यूस नहीं है, तब अिन लोगों पर सेल्स टैक्स की नोटिसेस दी गयीं। यह कहा गया कि अिससे वहां के किसानों पर भार पडनेवाला है, लेकिन मैं साफ तौर पर कहना चाहता हूं कि अिससे कोई ज्यादा भार नहीं पडनेवाला है। मुझे मालूम हुवा है कि निज.म.ब.द में किसी शख्स ने अिसके बारे में रिट (Writ) पेश किया है। अुसका क्या नतीजा होता है वह देखा जायगा, और यह सेल्स टैक्स जो आज तक वसूल नहीं किया गया था अब वसूल किया जायेगा।

व्हिजेंज इंडस्ट्रियल स्कूल (Village Industrial School) के बारे में कहा गया कि वहां पर खर्चा ज्यादा होता है, और विद्यार्थी पढने के लिये बहुत कम आते हैं। यह बात तो बिल्कुल सही है। हम चाहते हैं कि ज्यादा विद्यार्थी पढने के लिये आयें, लेकिन वह नहीं आते हैं अिसके बारे में मुझे भी बड़ा दुख होता है, कि सरकार के अितजाम करने पर भी लोग अुसका फायदा नहीं अुठाते हैं। हम अुनकी पडाअी के लिये मदद भी देते हैं, लेकिन यह वाकिया है कि विद्यार्थी हमारी मदद लेकर भी पढने के लिये आना पसंद नहीं करते। कारीगर लोग अपने बच्चों को पढाना नहीं चाहते। लेकिन बच्चे नहीं आते अिस लिये जो स्कूल आज खोले गये हैं अुन्हें तो बंद नहीं किया जा सकता। अुन्हें ज्यादा से ज्यादा तादाद में स्कूल में लाने के लिये कोशिश की जानी चाहिये।

ऑपोरियम (Emporium) के बारे में बहुत कुछ कहा गया। यह भी कहा गया कि इसमें से बिक्री सिर्फ २६ हजार रुपये की हुआ और खर्चा कुछ १ लाख ३० हजार रुपये के करीब होता है। और यह ऑपोरियम काफी नुकसान में चलाया जा रहा है। मैं कहना चाहता हूँ कि ऑपोरियम का महत्व इसके दुकान होनेमें नहीं है। ऑपोरियम और दुकान में फरक है दुकान फायदे के लिये चलायी जाती है, लेकिन ऑपोरियम चलाने का मकसद अलग होता है। वह फायदे के लिये नहीं बल्कि प्रचार के लिये चलाया जाता है। देहली और बंबयी में भी इस तरह के ऑपोरियम है। उनपर भी वहां की गव्हर्नमेंट काफी रकम खर्च करती है क्योंकि यह एक प्रचार का साधन है। इसको व्यापार की नजर से नहीं देखा जाता। हर देश में इस तरह के ऑपोरियम कायम किये जाते हैं। इस तरह का एक बड़ा भारी ऑपोरियम हाल ही में कानडा में भी खोला जानेवाला है। ऑपोरियम की कोमत बेपारी नहीं होती है। बेपार की नजर से इस को तरफ नहीं देखा जा सकता कि आया हमें इसमें फायदा हो रहा है या नुकसान हो रहा है। इससे कितना फायदा हो रहा है यह रुपये पैसे में नहीं देखा जा सकता।

यदि हमारे यहां कोअी बाहर के लोग आते हैं तो हमारी कांटेज डिस्ट्रीज में जो अच्छी अच्छी चीजें होती हैं वह हम हर जगह जाकर तो अुन्हे नहीं बता सकते। निर्मल में जो चीजें बनती हैं, अुन्हें दिखाने के लिये निर्मल ले जाना, या इसी प्रकार और किसी जगह ले जाना नामुमकिन है। इस लिये सब चीजें यदि एक जगह पर देखने को मिले तो अुसमें काफी सहूलियत होती है। और इसी दृष्टीसे ऑपोरियम खोले जाते हैं, ताकि सब कांटेज डिस्ट्रीज की चीजें एक स्थान पर देखने को मिले। इस तरह यदि हमारी चीजों का प्रचार होंगया तों में समझता हूँ कि ऑपोरियम का मकसद पूरा होजाता है।

डिस्ट्रीयल कोर्पोरेशन के बारे में कहा गया कि इसके पास ५ लाख रुपये पडे हैं लेकिन इस में से किसी को कर्जा नहीं दिया गया। अब तक इस में से पैसा नहीं दिया जा सका तो मुझे भी बड़ा अफसोस है। अभी हाल हाल ही में इस का पूरा रिऑर्गनाइजेशन (पुनर्संगठन) किया जा रहा है। लेकिन अगर किसीने कर्जा मिलने के लिये दरखास्त दी तो सिर्फ अुतने ही दरखास्त पर तो कर्जा नहीं दिया जा सकता। कर्जा देने से पहले अुसकी माली हालत क्या है, वह कर्ज की आदायगी कर सकेगा या नहीं, यह सब बातें देखनी पडती हैं। इस तरह यदि बिना देखे पैसा दिया जाय, तो वह पैसा काफूर की तरह अुड जायगा और वापस हाथ में कुछ न आयेगा। इस तरह काफूर की तरह पैसा नहीं अुडा दिया जाता। यह कहना कि वह पैसा दबाने की कोशिश हो रही है, सही नहीं है, लेकिन पैसा योही अुडाया भी नहीं जा सकता।

अब ग्रैन्ट अिन अेड (Grant in aid) यानी कारीगरों की सहायता के लिये अलग प्रोग्राम बनाया गया है। अुस प्रोग्राम के मुताबिक यह मद दी जायेगी। इसी लिये अितमें देरी हो रही है। ग्रैन्ट अिन अेड के लिये एक कमिटी भी बनायी गयी है। और अब मदद के लिये जो अर्ज आयेंगे उनकी माली हालत देखकर अर्ज मंजूर किये जायेंगे और सहायता दी जायेगी। यह अंतराज किया गया कि पिछले साल जिन लोगों ने मदद के लिये अर्ज किया था अुन्हें मदद नहीं दी गयी। शायद जिन महाशयों ने दरखास्त दी थी उनकी दरखास्त किसी कारण से नामंजूर हुअी होगी। लेकिन किसी को भी मदद नहीं मिली यह अंतराज ठीक नहीं है। पिछले साल करीब ६६ हजार की रकम बतौर अिमदाद दी गयी है।

شری سید حسن - کیا گورنمنٹ کو آپریٹیو سوسائٹیز کو گرانٹ ان ایڈ دے رہی ہے ؟

श्री. वि. के. कोरटकर :—तीन चार कोऑपरेटिव्ह सोसायटीज ने जिसके लिये दरखास्त दी थी। डिपार्टमेंट को हिदायत दी गयी थी कि बिना किसी ज्यादा तहकिकात के, यह कोऑपरेटिव्ह सोसायटीज है जिस लिये, जिन्हे मदद दी जाय और आगे भी मैं यकीन दिलाना चाहता हूँ, की कोऑपरेटिव्ह सोसायटीज को तरजीह दी जायेगी। मैंने कुछ चीजें अब तक आपके सामने रख दी हैं। अब बाकी तीन अहम बातें हैं जिसमें से एक है कस्टम्स, दूसरी है सेल्स टैक्स और तीसरी है इंडस्ट्रियल पॉलिसी। अब मैं इन सबके बारे में कहने की कोशिश करूँगा।
 एक सम्माननीय सभासद:— इंडस्ट्रियल पॉलिसी के बारे में ज्यादा तफसील से जवाब देना चाहिये।

श्री वि. के. कोरटकर : इंडस्ट्रियल पॉलिसी के बारे में कभी वक्त यहां पर साफ तौर से बता दिया गया है। आपकी अच्छा ही है तो मैं सेल्स टैक्स और कस्टम्स के बारे में काफी संक्षेप में कहूँगा और इंडस्ट्रियल पॉलिसी क्या है इसके बारे में तफसीलात आपके सामने रखूँगा और इसी के लिये ज्यादा वक्त दूँगा।

कस्टम्स के बारे में मैं कहना चाहता हूँ कि पिछले वक्त मैंने कस्टम्स के बारे में मेरे जो विचार हैं वह काफी विस्तार से आपके सामने रखे थे। मैंने पिछले बार यह कहा था कि कस्टम्स के बारे में जो अंतराज किया जा रहा है वह सही नहीं है। सीमा के जो जिले हैं, वहीं से कस्टम्स लिया जाता है ऐसी बात नहीं है। जहां कहीं से भी माल बाहर जाता है वहां पर भी कस्टम्स लिया जाता है। यह कहा गया कि अहमदनगर के बाजू का जो बॉर्डर का जिलाका है, सरहद का जिलाक है, वहीं से कस्टम्स लिया जाता है लेकिन यह बात सही नहीं है। नांदेड या परभणी के बाजारों से काफी रबी या मूंगफली बाहर जाती है उस पर भी कस्टम्स लिया जाता है। फिर भी कुछ चीजें चोरी छिपे बाहर जाती है यह मैं मानता हूँ। लेकिन उसको भी रोकने की कोशिश की जा रही है। यह कहा गया कि कस्टम्स का बार माल खरीदनेवाले पर पड़ता है। लेकिन मैं आपसे कहना चाहता हूँ कि कस्टम्स का बार बेपारी पर ही पड़ता है। इसके बारे में गवर्नमेंट के विचार बिल्कुल स्पष्ट हैं। हमें जरा भी संदेह नहीं है। और इसके बारे में बहुत ज्यादा शिकायत भी नहीं हो रही है। मैं ने अभी कहा है कि इंडस्ट्रियल पॉलिसी क्या है इसके बताने के लिये मैं ज्यादा वक्त दूँगा। उसके पहले मैं सेल्स टैक्स के बारे में कहना चाहता हूँ यह कहा जाता है कि सिंगल पॉइंट सेल्स टैक्स (Single Point Sales Tax) लिय जाना चाहिये, और इसकी ताजिद में बहुत कुछ कहा जाता है। मुझे बड़ा आश्चर्य होता है कि यहाँ अंतराज अपोजिशन कि तरफ से किया जाता है कि मल्टि पॉइंट सेल्स टैक्स (Multi point Sales Tax) क्यों लिया जाता है? सिंगल पॉइंट लिया जाना चाहिये। मैं समझता हूँ कि कम से कम अपोजिशन की तरफ से इस तरह का अजुर नहीं किया जाना चाहिये। मुझे अच्छी तरह मालूम है कि यदि हम सिंगल पॉइंट सेल्स टैक्स रखते तो उस वक्त सबसे पहले इसके बारे में अंतराज करनेवाले अपोजिशन के ही लोग होते। लेकिन अब हमने पहले ही मल्टि पॉइंट रखा है, जिस लिये अब इस पर भी अजुर किया जा रहा है कि सिंगल पॉइंट क्यों नहीं रखा जाता। मैं कहना चाहता हूँ कि सिर्फ अंतराज के लिये यह अंतराज किया जा रहा है। कम से कम पी. डी. जेफ और सोशलिस्ट पार्टी के लोगों को इसकी तरफदारी नहीं करनी चाहिये, क्योंकि मेरे पास सेल्स टैक्स का

सिंगल पॉजिट करवाने के लिये जो लोग आते हैं उनमें ज्यादातर बड़े बड़े व्यापारी ही होते हैं। आप तो जिस तरह से कहकर उन बड़े बड़े व्यापारियों कि हिमायत करना चाहते हैं। यह आप क्या कर रहे हैं? मैं अपोजिशन पार्टी के लोगों से प्रार्थना करना चाहता हूँ कि जिस सेल्स टैक्स के बारे में जो गाइडिंग कमिटी बंबई सरकारने नियुक्त की थी, उसकी जो रिपोर्ट प्रकाशित हुई है, उसे आप अवश्य पढ़ें। लेकिन आप यदि वह बिना पढ़े, या पढ़कर भी, बहस करना चाहते हैं तो हमारी बद-किस्मती है। जिसके सिवाय मैं और कुछ नहीं कह सकता।

मैं अभी सिंगल पॉजिट और मल्टि पॉजिट सेल्स टैक्स के बारे में आपके सामने कुछ चीजें रखूंगा सिंगल पॉजिट की वजह से गव्हर्नमेंट का नुकसान होता है। एक जगह यदि टैक्स गया तो फिर कहीं नहीं मिलता है, वह डूब ही जाता है। और सिंगल पॉजिट में काफी तकलिकें भी होती हैं। सिंगल पॉजिट सेल्स टैक्स में पहले दुकानदार को अपना नाम रजिस्टर कराना पड़ता है। जिसमें उसे लिस्ट बनानी पड़ती है कि फलां फलां चीजें वह दूसरे रजिस्टर्ड दुकानदार को बेचता है जो कि उन चीजों को फिरसे बेचता है, और फलां फलां चीजें वह खुली बेचता है, यानी वह चीजें फिरसे बेचने के लिये नहीं बेची जाती हैं, बल्कि उपभोगके लिये रास्त बेची जाती हैं। जिस तरह उसे दो फेहरिस्तें अलग अलग बनाकर देनी पड़ती हैं। सेल्स टैक्स डिपार्टमेंट को भी जिसके लिये अलग रजिस्ट्रस रखने पड़ते हैं।

شری بی۔ ڈی۔ دیشمکہ - کئی بار آنریبل منسٹر کو توجہ دلائی گئی کہ سب سے پہلے انڈسٹریل پالیسی (Industrial Policy) کے بارے میں ہاؤس کے سامنے اپنے خیالات کا اظہار کریں - ابھی معلوم ہوا کہ پرانی گرنی کے مزدوروں کا ایک پروسیشن (Procession) ہاؤس میں آکر اپنی درخواست پیش کرنا چاہتا تھا جس کو وہاں روک دیا گیا - ٹیر گیس (Tear Gas) کا استعمال کیا گیا اور لاٹھی چارج کیا گیا - باہر اس قسم کے حالات ہیں اور اسمبلی میں آنریبل منسٹر میٹھی میٹھی باتوں سے ٹال مٹول کی پالیسی پر عمل کرنا چاہتے ہیں - میں پی۔ ڈی۔ ایف کی جانب سے واک اوٹ (Walk-out) کا اعلان کرتا ہوں - کیونکہ ہمارا یہاں بیٹھنا عبث ہے۔

Shri B. D. Deshmukh : and other member of P.D.F. Party then left the house.

شری اننت ریڈی - رپریشن (Repression) کا طریقہ اختیار کر کے حکومت آجروں کے تعلق سے کچھ سوچنا نہیں چاہتی - پولس اور حکومت دونوں رپریسیو (Repression) کے طریقے اختیار کر رہے ہیں اس لئے ہم بھی یو۔ پی۔ کی طرف سے واک اوٹ کرتے ہیں۔

(Shri K. Ananth Reddy and other members of W. H. P. left

شری سید حسن - کیا گورنمنٹ کو آپریٹیو سوسائٹیز کو گرانٹ ان ایڈ دے رہی ہے ؟

श्री. वि. के. कोरटकर :—तीन चार कोऑपरेटिव्ह सोसायटीज ने जिसके लिये दरखास्त दी थी। डिपार्टमेंट को हिदायत दी गयी थी कि बिना किसी ज्यादा तहकिकात के, यह कोऑपरेटिव्ह सोसायटीज है जिस लिये, जिन्हे मदद दी जाय और आगे भी मैं यकीन दिलाना चाहता हूं की कोऑपरेटिव्ह सोसायटीज को तरजीह दी जायेगी। मैंने कुछ चीजें अब तक आपके सामने रख दी हैं। अब बाकी तीन अहम बातें हैं जिसमें से एक है कस्टम्स, दूसरी है सेल्स टैक्स और तीसरी है जिंडस्ट्रियल पॉलिसी। अब मैं जिन सबके बारे में कहने की कोशिश करूंगा।
 एक सम्माननीय सभासद:— जिंडस्ट्रियल पॉलिसी के बारे में ज्यादा तफसील से जवाब देना चाहिये।

श्री वि. के. कोरटकर : जिंडस्ट्रियल पॉलिसी के बारे में कभी वक्त यहां पर साफ तौर से बता दिया गया है। आपकी जिच्छा ही है तो मैं सेल्स टैक्स और कस्टम्स के बारे में काफी संक्षेप में कहूंगा और जिंडस्ट्रियल पॉलिसी क्या है इसके बारे में तफसीलात आपके सामने रखूंगा और इसी के लिये ज्यादा वक्त दूंगा।

कस्टम्स के बारे में मैं कहना चाहता हूं कि पिछले वक्त मैंने कस्टम्स के बारे में मेरे जो विचार हैं वह काफी विस्तार से आपके सामने रखे थे। मैंने पिछले बार यह कहा था कि कस्टम्स के बारे में जो अंतराज किया जा रहा है वह सही नहीं है। सीमा के जो जिले हैं, वहीं से कस्टम लिया जाता है ऐसी बात नहीं है। जहां कहीं से भी माल बाहर जाता है वहां पर भी कस्टम लिया जाता है। यह कहा गया कि अहमदनगर के बाजू का जो बॉर्डर का जिलाका है, सरहद का जिलाक है, वहीं से कस्टम लिया जाता है लेकिन यह बात सही नहीं है। नांदेड या परभणी के बाजारों से काफी खजी या मूंगफली बाहर जाती है उस पर भी कस्टम्स लिया जाता है। फिर भी कुछ चीजें चोरी छिपे बाहर जाती है यह मैं मानता हूं। लेकिन उसको भी रोकने की कोशिश की जा रही है। यह कहा गया कि कस्टम्स का बार माल खरीदनेवाले पर पड़ता है। लेकिन मैं आपसे कहना चाहता हूं कि कस्टम्स का बार बेपारी पर ही पड़ता है। जिसके बारे में गवर्नमेंट के विचार बिल्कुल स्पष्ट हैं। हमें जरा भी संदेह नहीं है। और इसके बारे में बहुत ज्यादा शिकायत भी नहीं हो रही है। मैं ने अभी कहा है कि जिंडस्ट्रियल पॉलिसी क्या है इसके बताने के लिये मैं ज्यादा वक्त दूंगा। उसके पहले मैं सेल्स टैक्स के बारे में कहना चाहता हूं यह कहा जाता है कि सिंगल पॉइंट सेल्स टैक्स (Single Point Sales Tax) लिय जाना चाहिये, और इसकी ताजिद में बहुत कुछ कहा जाता है। मुझे बड़ा आश्चर्य होता है कि यहाँ अंतराज अपोजिशन कि तरफ से किया जाता है कि मल्टि पॉइंट सेल्स टैक्स (Multi point Sales Tax) क्यों लिया जाता है? सिंगल पॉइंट लिया जाना चाहिये। मैं समझता हूं कि कम से कम अपोजिशन की तरफ से जिस तरह का अुजर नहीं किया जाना चाहिये। मुझे अच्छी तरह मालूम है कि यदि हम सिंगल पॉइंट सेल्स टैक्स रखते तो उस वक्त सबसे पहले इसके बारे में अंतराज करनेवाले अपोजिशन के ही लोग होते। लेकिन अब हमने पहले ही मल्टि पॉइंट रखा है, जिस लिय अब जिस पर भी अुजर किया जा रहा है कि सिंगल पॉइंट क्यों नहीं रखा जाता। मैं कहना चाहता हूं कि सिर्फ अंतराज के लिये यह अंतराज किया जा रहा है। कम से कम श्री. डी. ओफ और सोशलिस्ट पार्टी के लोगों को इसकी तरफदारी नहीं करनी चाहिये, क्योंकि अंदरे मस सेल्स टैक्स को

सिंगल पॉजिट करवाने के लिये जो लोग आते हैं उनमें ज्यादातर बड़े बड़े व्यापारी ही होते हैं। आप तो जिस तरह से कहकर उन बड़े बड़े व्यापारियों कि हिमायत करना चाहते हैं। यह आप क्या कर रहे हैं? मैं अपोजिशन पार्टी के लोगों से प्रार्थना करना चाहता हूँ कि जिस सेल्स टैक्स के बारे में जो गाइडिल कमिटी बंबई सरकारने नियुक्त की थी, उसकी जो रिपोर्ट प्रकाशित हुई है, उसे आप अवश्य पढ़ें। लेकिन आप यदि वह बिना पढ़े, या पढ़कर भी, बहस करना चाहते हैं तो हमारी बद-किस्मती है। इसके सिवाय मैं और कुछ नहीं कह सकता।

मैं अभी सिंगल पॉजिट और मल्टि पॉजिट सेल्स टैक्स के बारे में आपके सामने कुछ चीजें रखूंगा सिंगल पॉजिट की वजह से गव्हर्नमेंट का नुकसान होता है। एक जगह यदि टैक्स गया तो फिर कहीं नहीं मिलता है, वह डूब ही जाता है। और सिंगल पॉजिट में काफी तकलिकें भी होती हैं। सिंगल पॉजिट सेल्स टैक्स में पहले दुकानदार को अपना नाम रजिस्टर कराना पड़ता है। जिसमें उसे लिस्ट बनानी पड़ती है कि फलां फलां चीजें वह दूसरे रजिस्टर्ड दुकानदार को बेचता है जो कि उन चीजों को फिरसे बेचता है, और फलां फलां चीजें वह खुली बेचता है, यानी वह चीजें फिरसे बेचने के लिये नहीं बेची जाती हैं, बल्कि उपभोग के लिये रास्त बेची जाती हैं। जिस तरह उसे दो फेहरिस्टें अलग अलग बनाकर देनी पड़ती हैं। सेल्स टैक्स डिपार्टमेंट को भी इसके लिये अलग रजिस्टर्स रखने पड़ते हैं।

شری بی۔ ڈی۔ دیشمکہ - کئی بار آنریبل منسٹر کو توجہ دلائی گئی کہ سب سے پہلے انڈسٹریل پالیسی (Industrial Policy) کے بارے میں ہاؤس کے سامنے اپنے خیالات کا اظہار کریں۔ ابھی معلوم ہوا کہ ہرائی کرنی کے مزدوروں کا ایک پروسیشن (Procession) ہاؤس میں آکر اپنی درخواست پیش کرنا چاہتا تھا جس کو وہاں روک دیا گیا۔ ٹیر گیس (Tear Gas) کا استعمال کیا گیا اور لاٹھی چارج کیا گیا۔ باہر اس قسم کے حالات ہیں اور اسمبلی میں آنریبل منسٹر میٹھی میٹھی باتوں سے ٹال مٹول کی پالیسی پر عمل کرنا چاہتے ہیں۔ میں پی۔ ڈی۔ ایف کی جانب سے واک اوٹ (Walk-out) کا اعلان کرتا ہوں۔ کیونکہ ہمارا یہاں بیٹھنا عبث ہے۔

Shri B. D. Deshmukh : and other member of P.D.F. Party then left the house.

شری اننت ریڈی - رپریشن (Repression) کا طریقہ اختیار کر کے حکومت آجروں کے تعلق سے کچھ سوچنا نہیں چاہتی۔ پولس اور حکومت دونوں پریسیو (Repression) کے طریقے اختیار کر رہے ہیں اس لئے ہم بھی یو۔ پی۔ کی طرف سے واک اوٹ کرتے ہیں۔

(Shri K. Ananth Reddy and other members of W. H. P. left

سری مادھو راؤ نرلیکر - معلوم ہوا ہے کہ پرانی گرنی کے مزدوروں پر لاٹھی چارج کیا گیا ہے - انکو تکلیف پہنچانے کی کوشش کی جارہی ہے - اسلئے ہم بھی واک اوٹ کرتے ہیں -

श्री. वि. के. कोरटकर:—बहरहाल मैं अब इसको जल्द ही खतम कर दूंगा। लेकिन मैं समझता हूँ कि सिंगल पॉजिट और मल्टि पॉजिट सेल्स टैक्स के बारे में अधरके लोग भी जानकारी हासिल करना चाहते हैं, इस लिये मैं इसके बारे में कह देना ठीक समझता हूँ।

मैंने कहा है कि सिंगल पॉजिट सेल्स टैक्स में जब अके रजिस्टर्ड दुकानदार दूसरे रजिस्टर्ड दुकानदार को चीजें बेचता है तो उसे टैक्स नहीं देना पड़ता। लेकिन जब अके रजिस्टर्ड दुकानदार दूसरे अन-रजिस्टर्ड दुकानदार को चीज बेचता है तो उसे टैक्स देना पड़ता है। जब अके रजिस्टर्ड व्यापारी किसी माल के लिये अपनी फेरिस्त दाखल कर देता है कि यह माल मैं फिर से बेचने के लिये दूसरे व्यापारी को बेच रहा हूँ तो उसे उस माल पर सेल्स टैक्स नहीं देना पड़ता। लेकिन जब कोई व्यापारी फिरसे बेचने के लिये माल नहीं बेचता तब उसे सेल्स टैक्स देना पड़ता है। इसका मतलब यह है कि जिन चीजों के लिये उसने खुदको रजिस्टर्ड किया हो उसमें ही वह व्यापार कर सकता है। इसको ज्यादा स्पष्ट करने के लिये मैं अके मिसाल देता हूँ। फर्ज कीजिये कि अके टोपी का व्यापारी है, और उसके पास टोपियों का व्यापार करने का लायसन्स है। और उसने टोपियों के व्यापार के लिये अपने को रजिस्टर्ड करा लिया है। अब समझिये कि वह अके दिन सिकंदराबाद गया, और उसने कभी अच्छी छत्रियों को हराज होते देखा, और सोंचा कि जिन छत्रियों को खरीद कर मैं व्यापार करूँ तो अच्छा मुनाफा होगा। लेकिन इसमें दिक्कत यह आती है कि उसने खाली टोपियों के लिये अपना नाम रजिस्टर्ड किया है, इस लिये जब वह छत्रियां खरीदेगा तो उसे सेल्स टैक्स देना पड़ेगा। और वह इसी कारण वक्त पड़े तो दूसरे किसी चीज में व्यापार नहीं कर सकता क्योंकि उसे दूसरी चीजों के लिये सेल्स टैक्स देना पड़ता है चाहे वह रजिस्टर्ड दुकानदार को दे या और किसी को वह चीजें दे। ऐसी बहुत सी कठनावियां उसमें आती हैं। और अके जगह यदि सेल्स टैक्स डूबा तो फिर वह मिलने की उमीद ही नहीं रहती। इसके लिये अके मिसाल और देता हूँ। समझिये कि हमारे पास अके रूबी नाम की कंपनी है, और अके डायमन्ड कंपनी है। अब रूबी कंपनी ने डायमन्ड कंपनी को कुछ माल बेचा। दोनों कंपनियां हमारे पास रजिस्टर्ड हैं। रूबी कंपनी ने डायमन्ड कंपनी को माल बेचा और चूंकि डायमन्ड कंपनी रजिस्टर्ड है इस लिये रूबी कंपनी को उस माल पर सेल्स टैक्स नहीं देना पड़ेगा। अब जब सेल्स टैक्स डिपार्टमेंट डायमन्ड कंपनी की खोज करता है तो उसे डायमन्ड कंपनी कहीं नजर नहीं आती, और ऐसा मालूम होता है कि बोगस कंपनी रजिस्टर्ड की गयी। अब जब कि डायमन्ड कंपनी अस्तित्व में ही नहीं है तो उस माल का सेल्स टैक्स किससे लिया जाय? अब वह सेल्स टैक्स बिलकुल पूरी तरह से डूब गया। उसके वसूल होने की अब ऐसी सूरत में कोई आशा नहीं रहती।

जिन सब बातों की और दूसरी दिक्कतों को देख कर बॉम्बे गव्हर्नमेंट ने अके कमिटी जिसके बारे में विचार करने के लिये बिठायी कि मल्टि पॉजिट सेल्स टैक्स रखा जाय, या सिंगल पॉजिट

सेल्स टैक्स रखा जाय। बॉम्बे गव्हर्नमेंट ने मलटि पॉजिट सेल्स टैक्स का अुसूल माना। कुछ चीजों पर अुन्होंने भी सिंगल पॉजिट सेल्स टैक्स रखा है। अुन्होंने मलटि पॉजिट सेल्स टैक्स करने के बाद जो टैक्स पहले ११ करोड था वह १५ करोड होगया। और अैसा ख्याल था कि अितना ही बढेगा। लेकिन बजेट में जब देखा गया तो १५ या १६ करोड तक पहुंच गया, और जब वाकअी हिसाबात होंगे तब अुमीद है कि यह १७ से लेकर १८ करोड तक चला जायेगा। यानी अुनका टैक्स मलटि पॉजिट करने से कम नहीं हुवा बल्कि ज्यादा होगया। बॉम्बे गव्हर्नमेंट की तरह हमारे यहां भी कुछ चीजों पर सिंगल पॉजिट सेल्स टैक्स आज भी है। जैसे कि शक्कर और सिगारेट पर हमारे यहां भी सिंगल पॉजिट सेल्स टैक्स लिया जाता है। कपास पर भी सिंगल पॉजिट ही लिया जाता है।

श्री. भगवानराव गांजवे :—कपास पर सिंगल पॉजिट है और रुअीपर किस तरह से टैक्स है ? डबल पॉजिट या सिंगल पॉजिट ?

श्री. वि. के. कोरटकर :—मैने पहले ही बताया है कि कपास पर सिंगल पॉजिट है।

मैं अब अेक बात हाअुस के सामने स्पष्ट करना चाहता हूं, क्योंकि यह बात अखबारों में भी जानेवाली है। मुझे सपने में भी यह ख्याल नहीं था कि अिस तरह की कोअी चीज बाहर हो रही है कि अेक प्रोसेशन आरहा है और लाठीचार्ज होरहा है। मैने पहले ही कहा था कि अिंडस्ट्रियल पॉलिसी के लिये मैं बहुत ज्यादा वक्त दूंगा। मुझे जरा भी ख्याल नहीं था कि बाहर क्या हो रहा है। अगर वे कहते कि हम बाहर जानेवाले हैं अिस लिये पहले अिंडस्ट्रियल पॉलिसी के बारे में बताअीये, तो मैं यकीनन अुनको पहले अिंडस्ट्रियल पॉलिसी के बारे में बिलकुल तफसीली मालूमात बता देता, और बाद में सेल्स टैक्स और कस्टम्स के बारे में कुछ बातें हाअुस के सामने रखता जो मुझे रखनी थीं। लेकिन अब मुझे अुसके बारे में ज्यादा बोलने की जरूरत नहीं है क्योंकि अुसे सुनने के लिये ही कोअी नहीं है। अिस लिये मैं अपना भाषण खतम करता हूं।

Demand No. 1—Taxes on Income other than Corporation Tax Rs. 55,000.

Taxes on income other than Corporation Tax.

Mr. Speaker : The question is :

“That the grant under Demand No. 1 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Taxes on Agricultural income.

Mr. Speaker : The question is :

“That the grant under Demand No. 1 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

The Taxation policy of the Govt. Agricultural Income.

Mr. Speaker : The question is :

“That the grant under Demand No. 1 be reduced by Rs. 1”.

The motion was negatived.

Mr. Speaker : The question is :

“That a sum not exceeding Rs. 55,000 under Demand No. 1 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

The motion was adopted.

Demand No. 5—Cost of Stamps Supplied from State Stamps Store—Rs. 2,07,700.

Inadequate supply of stamps

Mr. Speaker : The question is :

“That the grant under Demand No. 5 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Mr. Speaker : The question is :

“That a sum not exceeding Rs. 2,07,700 under Demand No. 5 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

The motion was adopted.

Demand No. 9—Other Taxes & Duties. A. Collection Charges (i) Sales Tax.—Rs. 9,87,750.

Inadequate staff in the Sales Tax Department

Mr. Speaker : The question is :

“That the grant under Demand No. 9 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Method of collection of Sales Tax

Mr.-Speaker : The question is :

“ That the grant under Demand No. 9 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Method of assessments of Sales-tax

Mr. Speaker : The question is :

“ That the grant under Demand No. 9 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Working of the Sales-tax Department

Mr. Speaker : The question is :

“ That the grant under Demand No. 9 be reduced by Re. 1”.

The motion was negatived.

Mr. Speaker : The question is :

“ That a sum not exceeding Rs. 9,87,750 under Demand No. 9 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

The motion was adopted.

Demand No. 10—Inter-State Transit Duties—Rs. 34,94,950.

Working of the Customs Department.

Mr. Speaker : The question is :

“ That the grant under Demand No. 10 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Working of Customs Nakas on the Borders of the State

Mr. Speaker : The question is :

“That the grant under Demand No. 10 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Levy of export duty

Mr. Speaker : The question is :

“That the grant under Demand No. 10 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Customs duties including surcharge

Mr. Speaker : The question is :

“That the grant under Demand No. 10 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Mr. Speaker : The question is :

“That a sum not exceeding Rs. 34,94,950 under Demand No. 10 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

The motion was adopted.

Demand No. 17—General Administration—Inspection & Accounts. F. District Administration excluding Other Establishment—Rs. 14,63,700.

‘Go slow’ method and irregularities in District administration

Mr. Speaker : The question is :

“That the grant under Demand No. 17 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Functioning of the District Treasuries

Mr. Speaker : The question is :

“ That the grant under Demand No. 17 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Maladministration in District Offices

Mr. Speaker : The question is :

“ That the grant under Demand No. 17 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Mr. Speaker : The question is :

“ That a sum not exceeding Rs. 14,63,700 under Demand No. 17 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of year ending the 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

The motion was adopted.

*Demand No. 21—Scientific Departments—Departments of Mines
& Geology—Rs. 1,11,000*

Mr. Speaker : The question is :

“ That a sum not exceeding Rs. 1,11,000 under Demand No. 21 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

The motion was adopted.

Demand No. 36—Industries & Supplies—Rs. 19,04,492.

Closure of Industries in the State

Mr. Speaker : The question is :

“ That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Policy of the Government regarding expansion of industries

Mr. Speaker : The question is :

“ That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Expansion of Cottage industries

Mr. Speaker : Shri Hanumantha Rao has sent in a letter stating that he wishes to withdraw all his cut motions. Hence this cut motion may be treated as withdrawn if the house permits.

The motion was, by leave of the House, withdrawn.

Industrial policy of the Government

Mr. Speaker : The question is :

“ That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Administrative policy and negligence of the Department to check illegal weights and measures especially in the twin cities

Mr. Speaker : The question is :

“ That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Training of Harijans for Tannery works

Mr. Speaker : The question is :

“That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Expansion of small scale industries

The motion of Shri G. Hanumantha Rao was, by leave of the House, withdrawn.

Policy of Government regarding Cottage Industries

The motion of Shri G. Hanumantha Rao was, by leave of the House, withdrawn.

Unemployment of the working class due to mismanagement of Industries

Mr. Speaker : The question is :

“That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Working of Weights and Measures Department.

Mr. Speaker : The question is :

“That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Failure of Government to improve the Nirmal Industry

Mr. Speaker : The question is :

“That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Mr. Speaker : The question is :

“That a sum not exceeding Rs. 19,04,492 under Demand No. 36 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

The motion was adopted.

*Demand No. 40—Bureau of Economics and Statistics
Department—Rs. 7,08,700.*

Utility of the Bureau of Economics

Mr. Speaker : The question is :

“That the grant under Demand No. 40 be reduced by Re. 1”.

The motion was negatived.

Mr. Speaker : The question is :

“That a sum not exceeding Rs. 7,08,700 under Demand No. 40 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

The motion was adopted.

*Demand No. 45—State Employees Life Insurance Scheme—
Rs. 2,73,800.*

Mr. Speaker : The question is :

“That a sum not exceeding Rs. 2,73,800 under Demand No. 45 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

The motion was adopted.

Demand No. 50—Air Risk Scheme—Rs. 3,500.

Mr. Speaker : The question is :

“That a sum not exceeding Rs. 3,500 under Demand No. 50 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

The motion was adopted.

Demand No. 51—Partnership Act—Rs. 4,300.

Mr. Speaker : The question is :

“That a sum not exceeding Rs. 4,300 under Demand No. 51 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

The motion was adopted.

*Demand No. 63—Super-annuation Allowances and Pensions—
Rs. 1,65,27,000.*

Delay in payment of pensions

Mr. Speaker : The question is :

“That the grant under Demand No. 63 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Mr. Speaker : The question is :

“That a sum not exceeding Rs. 1,65,27,000 under Demand No. 63 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

The motion was adopted.

Demand No. 64—Commutated Value of Pensions—Rs. 6,00,000.

Mr. Speaker : The question is :

“ That a sum not exceeding Rs. 6,00,000 under Demand No. 64 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

The motion was adopted.

Demand No. 65—Stationery & Printing—Rs. 33,07,000.

Working of Stationery & Printing Department

Mr. Speaker : The question is :

“ That the grant under Demand No. 65 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Mr. Speaker : The question is :

“ That a sum not exceeding Rs. 33,07,000 under Demand No. 65 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

The motion was adopted.

Demand No. 66—Miscellaneous A.—Donations for Charitable Purposes—Rs. 4,00,000.

Mr. Speaker : The question is :

“ That a sum not exceeding Rs. 4,00,000 under Demand No. 66 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rampramukh.”

The motion was adopted.

Demand No. 77—Miscellaneous—Rs. 1,60,000.

Mr. Speaker : The question is :

“ That a sum not exceeding Rs. 1,60,000 under Demand No. 77 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

The motion was adopted.

Demand No. 82—Irrecoverable Advances Written off— Rs. 1,000.

Mr. Speaker : The question is :

“ That a sum not exceeding Rs. 1,000 under Demand No. 82 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh.”

The motion was adopted.

**Demand No. 94—Payment of commuted value of
Pensions—Rs. 6,00,000**

Commutation of Pensions of the Government Employees

Mr. Speaker : The question is :

“ That the grant under Demand No. 94 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Mr. Speaker : The question is :

“ That a sum not exceeding Rs. 6,00,000 under Demand No. 94 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh. ”

The motion was adopted,

Demand No. 96—Loans and Advances by the State Government—Rs. 1,65,84,930.

Loans to Municipalities, Civil Supplies Etc.

Mr. Speaker : The question is :

“ That the grant under Demand No. 96 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Policy of the Government in not giving Loans to Non-Gazetted Employees.

Mr. Speaker : The question is :

“ That the grant under Demand No. 96 be reduced by Rs. 100”.

The motion was negatived.

Policy of the Government in giving Loans and Advances

Mr. Speaker : The question is :

“ That the grant under Demand No. 96 be reduced by Rs. 1”.

The motion was negatived.

Mr. Speaker : The Question is :

“ That a sum not exceeding Rs. 1,65,84,930 under Demand No. 96 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh”.

The motion was adopted.

Demand No. 97—Advances Repayable—Rs. 18,68,130.

Mr. Speaker : The question is*:

“ That a sum not exceeding Rs. 18,68,130 under Demand No. 97 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending the 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh. ”

The motion was adopted.

Mr. Speaker : We now adjourn till 2.30 p.m. tomorrow.

The house then adjourned till Half Past Two of the Clock on Tuesday, the 30th March, 1954.

